TUDOMÁNY ÉS HALADÁS

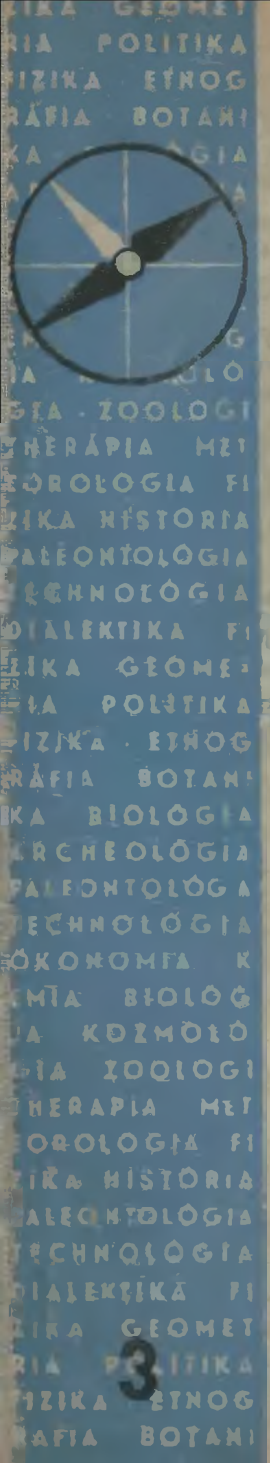

DR. ANDICS ERZSÉBET

MUNKÁSOSZTÁLY ÉS NEMZET

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST 1949

A nacionalizmus nem hazafiság. A hazafiság valami olyan sine qua non-ja az embernek és a társadalomnak, hogy fogalommá sem kell sűríteni s szót sem keresni hozzá. A közös kultúrában s közös társadalmi munkában álló becsületes munkásemberek mind azok. Hazafiak, ha úgy tetszik. Aki ellensége a haladásnak, a jobbratörésnek, az emberi szellem feltétlen szabadságának, hazaáruló, ha örökösen nem tesz is egyebet, mint a nemzeti himnuszt énekli

ADY

DR. ANDICS ERZSÉBET
munkái
a Szikra kiadásában:

Fasizmus és reakció Magyarországon.

Hazafiak-e a kommunisták?

Nemzetiségi kérdés, nemzetiségi politika.

Ellenforradalom és bethleni konszolidáció.

Demokrácia és szocializmus 1918—19-ben.

Az egyházi reakció 1848—49-ben.

DR. ANDICS ERZSÉBET

MUNKÁSOSZTÁLY ÉS NEMZET

ÖTÖDIK KIADÁS
25.001—45.000

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST 1949

Felelős kiadó: Aczél Tamás
Globus nyomda Budapest, VI., Aradi-utca
Felelős vezető: Kósa Zoltán.

I.

AZ IGAZ HAZAFISÁG

A háborúk, különösen a nagy, modern háborúk, a bennük résztvevő országok minden anyagi és erkölcsi erejét igénybevevő nagy próbatételek. De próbatételei a háborúk az illető országok vezető köreinek is. Kétségtelen, hogy Magyarország reakciós vezetői a második világháború nagy próbatételét nem állották ki. Az, hogy Magyarország csatlakozott a demokratikus hatalmak elleni bűnös és esztelen háborúhoz, hogy nem tudott idejében szakítani a német rabló imperializmussal, hanem megmaradt utolsó csatlósának, kétségtelenül a magyar reakció bűne volt és ezzel a magyar reakciós felső körök véglegesen bebizonyították alkalmatlanságukat a nemzet vezetésére.

A népi osztályokra hárul most az a feladat, hogy a nemzetet katasztrófális helyzetéből — amelybe a reakció döntötte — kivezessék és jobb jövőjének alapjait megvessék. Ebben az óriási munkában nem kis szerep vár a magyar munkásosztályra. Felvetődik az a kérdés, sőt egyesekben az a kétség: hajlandó-e és képes-e a magyar munkásság a nemzetmentés nehéz munkájára? Megtudja-e állni a helyét akkor, amikor a történelem azt követeli tőle, hogy nemzete élére álljon és hazája boldogulását biztosítsa? Hiszen a magyar reakció, amely benne engesztelhetetlen ellenségét látta, egy pillanatra sem szűnt meg a magyar munkásosztályt a hazafiatlanság vádjával illetni. A hivatalos sajtón, iskolán, stb. keresztül közkeletűvé vált az a felfogás, hogy a magyar munkásosztály, főkép a nagy-

ipari szervezett munkásság, a nemzet sorsával szemben közömbös, nemzetietlen.

Támadhatnak kétségek a munkásság nemzetmentő hivatását illetőleg más oldalról is, mégpedig a haladó elemek részéről. Ha a munkásosztály tulajdonképpeni történelmi hivatása a jövő társadalmának megteremtése, nem tér-e mellék-, sőt tévutakra, amikor a nemzetmentés feladatára vállalkozik? Nem vállalkozik-e olyasmire, ami nem az ő feladata?

A kérdés lényege tehát röviden: van-e a munkásosztálynak nemzeti hivatása, azaz lehet-e az osztályöntudatos munkásság hazafias és ha igen, milyen értelemben?

Ha a hazafiságot úgy értelmezzük, ahogy az egykori hivatalos vezetőkörök értelmezték, akkor nyugodtan válaszolhatjuk, hogy ez a reakciós „hazafiság" a munkásságtól idegen. Ezt a „hazafiságot" a munkásság nem fogadja el.

Miben állott a reakciósok oly fennen hirdetett hazafisága? Ha közelebbről nézzük, főképp ha lehámozzuk róla a sok megtévesztő sallangot, ha eltekintünk a külső díszletektől, akkor különös dolgokat tapasztalunk.

„A legszebb kötelesség a mások kötelessége" — ez volt az ő hazafiságuk alapelve. A hazafiság hangoztatása náluk rendszerint arra volt jó, hogy *másokat* szólítsanak fel áldozatkészségre, másokat intsenek önmegtartóztatásra, egyszóval másokra hárítsák a terheket. A munkásnak „hazafias" indokolással tagadták meg éhbére felemelését, a paraszttól a földet. A korgógyomrú értelmiséget „honfenntartó" szerepével vigasztalták. A katonákat hamis hazafias szólamokkal küldték idegen célokért meghalni távoli csataterekre.

Sőt mi több! Jó honfi, igaz honleány szerintük csak az volt, aki azt tartotta, hogy Magyarországon minden úgy a legjobb, ahogy van.

A hazafiság e sajátságos tanának legfontosabb tételeként a meglevő helyzet sértetlen megőrzését követelték. „Így volt ezer évig", „ősi", tehát nem lehet hozzányúlni, holott az egyszerű, józan ész azt mondja, hogyha valami már nagyon régi, legfőbb ideje, hogy megváltoztassuk.

Az uralkodóosztályok számára azonban előnyös a kiváltságaikat és az ezeket a kiváltságokat biztosító intézményeket érinthetetleneknek, fennmaradásukat nemzeti érdeknek nyilvánítani. Így lett „nemzeti érdek"-ké a hitbizományok fenntartása, az egyenlőtlen, suta választójog, a németbarátság stb.

A hazaárulás vádja a haladás híveivel szemben nagyon régi, olyan régi, mint maga az osztályelnyomás és a kizsákmányolás. A haladással szembehelyezkedő, a „történelmi hagyományokra" hivatkozó osztályoknak ezzel a vádemeléssel kettős céljuk van.

Először: ilyenmódon sikerül álcázniok azt a tényt, hogy önző érdekből ragaszkodnak a meglevőhöz. Ha nem lenne ez a hazafias lepel, milyen pőrén állanának ezek a parazita rétegek igazi nemzetellenes valójukban az egész nép szeme előtt! Ugyan mi tartaná vissza a népet attól, hogy a pokolba küldje őket?

Másodszor: a reakciós osztályoknak azzal, hogy a legnagyobb bűnnek, *a hazaárulásnak* Kain-bélyegét sütik ellenfeleik, a haladás híveinek homlokára, gyakran sikerült a nép megvetésének kitenni, erkölcsileg elszigetelni őket, áthatolhatatlan válaszfalat emelni közéjük és nemzetük nagy többsége közé. Gondoljunk csak arra, miként hangoztatták lépten-nyomon a kommunisták és általában a haladó elemek hazafiatlanságának rágalmát. A hazafiságot a reakciós osztályok mintegy monopolizálták, magukat tartották a nemzeti eszme kizárólagos hordozóinak, akik egyedül hivatottak eldönteni: mi nemzeti és mi nem az.

Az uralkodó osztályok hazafisága tehát határozottan reakciós és agresszív volt. Tulajdonképpen fegyver volt, mellyel lesujtottak mindenkire, aki uralmukat a legkisebb mértékben is veszélyeztetni látszott.

Hajhászták a „hazaárulókat", állandóan mentették tőlük a hont. A *hazaszeretet* kezükben a legvadabb gyűlölködés fegyverévé lett, még saját nemzetük tagjaival szemben is, hát még más nemzetek fiaival szemben! Más nemzetek elnyomását, területeik és javaik elrablását vajjon nem nemzeti érdekekkel palástolták-e mindig? Vajjon

az uralkodó osztályok nem olyan hazaszeretetet igyekeztek-e a népbe oltani, amely a felsőbbrendűség mákonyával kótyagosította a fejeket, olyan hazaszeretet, amelynek lényeges jellemzője más népek lebecsülése, rágalmazása és megvetése volt?

A melldöngető, nagyhangú, agresszív és gyűlölködő hazafiság jellemzi a reakciós erőket. Általános szabálynak tekinthető, hogy *mennél reakciósabb valamely osztály, párt vagy egyén, annál szemérmetlenebbül kerkedik nemzeti jelszavakkal,* mennél több takarnivalója van, annál szemfényvesztőbben bűvészkedik hazafias szólamokkal. Kirívó példa erre a legvadabb soviniszta heccelődés és méregkeverés pártja: a hitleri Német Nemzeti Szocialista Párt.

Azt jelentik-e a mondottak, hogy az öntudatos munkásság, mint a magyar demokrácia és haladás előharcosa, a reakciós rendszerrel való könyörtelen leszámolás híve, elveti a hazafiságot, a nemzeti érzést? Azt jelentik-e, hogy mi nem vagyunk hazafiak? Nem, egyáltalában nem ezt jelentik. Még az a körülmény, hogy a hazafiság fogalmát a reakciósok sárba tiporták, még ez sem tart vissza bennünket attól, hogy vállaljuk a becsületes, dolgos, népüket szerető és népük haladásáért küzdő emberek igaz hazafiságát. Viszont nekünk a hazafiságról, a hazafiság követelményeiről a reakciósokéval, az ezerholdasokéval, a nagyvagyonok lelkiismeretlen összeharácsolóiéval, a mammutjövedelmek haszonélvezőiével, a „vitézek"-évcl és a hasonlókéval merőben ellenkező felfogásunk van.

A reakciósoknál közkeletű az a felfogás, hogy a haza elsősorban az a terület, amelyen az illető nép lakik. A magyar haza számukra mindenekelőtt a négy folyó és a három halom. Ebből következik, hogy a hazaszeretetet, mint egy bizonyos területhez való ragaszkodást értelmezik elsősorban. Azt tartják, hogy mennél nagyobb egy ország területe, annál erősebb és boldogabb az a nemzet. A mennél nagyobb „élettér", mint a nemzeti boldogulás alapfeltétele, ennek a „hazafiságnak" fődogmája. A nagyobb „élettér" jelszavával vitte bele Hitler a német népet először az eszeveszett fegyverkezésbe, azután pedig a világtörténelem legvéresebb háborújába. Magyarországon a revizionista propaganda ugyancsak azt hirdette, hogy a magyar nép minden bújának-bajának a trianoni határok az okai, a régi határok visszaszerzése az összes fájó kérdéseket orvosolni fogja és más orvosságra nincs is szükség.

Csonka Magyarország — nem ország,
Egész Magyarország — mennyország.

Ezt harsogta a hivatalos propaganda, ezt tanították az iskolákban. Milliók fogadták el kétségtelen igazságként, miközben elfelejtették, hogy a trianonelőtti Magyarország a magyar nép számára minden volt, csak nem mennyország. Mennyországa volt az ezerholdasoknak, a nagykapitalistáknak, a központi és helyi basáskodó kis-

királyoknak, de ezeknek viszont a trianoni Magyarország sem szűnt meg mennyország lenni.

Mi, következetes demokraták, a haladás hívei s a reakció ellenfelei, azt tartjuk, hogy a haza elsősorban nem az illető néptől lakott *terület*. Az élettér-elméletet, mint olyant, amely a nemzetek törekvéseit hamis, káros útra tereli, a leghatározottabban elvetjük, bár semmiesetre sem akarjuk lekicsinyelni a földrajzi (területi) tényező jelentőségét a nemzetek életében. A magyar haza azonban nem egyszerűen a „hármashalom és négy folyó", hanem elsősorban a magyar nép dolgos, teremtő közössége ezen a területen. Vörösmartyval valljuk:

Szép vagy ó hon, bérc, völgy változnak gazdag öledben,
Téridet országos négy folyam árja szeli,
Ám természettől mindez lelketlen ajándék:
Naggyá csak fiaid szent akaratja tehet.

A hazát igazán szeretni annyit jelent, mint a hazát lakó népet szeretni, minden erővel a nép boldogulására törekedni.

Az országot lakó emberek — honfitársaink — jó vagy rossz sorsa kell hogy bennünket *elsősorban* érdekeljen. Nem lehet jó hazafi az, aki ugyan áradozó szeretettel beszél a „Kárpátok bérceiről", a „szőke Tiszáról", a „magyar rónaság szépségeiről", de ugyanakkor közömbös neki, hogy a Kárpátok tövében, a szőke Tisza mentén, a magyar rónákon az emberek, a nép hogyan él, boldogul-e vagy senyved?

Nem igaz, hogy mennél nagyobb az ország területe, annál boldogabb, erősebb a nemzet s hogy annál biztosítottabb a jövője. A terület lehetőséget ad a népnek a munkára és a gyarapodásra. Nagyobb terület nagyobb lehetőséget ad, azonban végeredményben minden azon múlik, hogy az illető nép mennyire él a területi kiterjedésből, földrajzi fekvésből stb. adódó lehetőségekkel? *Nem a terület nagyságától függ a nemzet sorsa, hanem attól, hogy a nép ezen a területen milyen gazdasági és politikai rendet teremtett magának. Attól, hogy mennyire fejlett gazda-*

sága, mennyire haladott politikai, szociális és kultúrális berendezkedése.

A haza fogalma természetesen nem választható el a területtől, amelyen a nemzet él. A közös területen való együttélés, a közös gazdaság stb. teremti meg egy-egy nép közös nyelvét, a közös nemzeti kultúrát és általában a nemzeti sajátosságokat. A nemzetek kialakulásában sarkalatos jelentősége volt annak a körülménynek, hogy milyen gyorsan és milyen eredményesen sikerült egy-egy népnek az általa lakott területeket központosított nemzeti állam keretében egyesíteni. Egységes terület nélkül nemzet nem jöhet létre. Ebből következik, hogy minden nemzetnek joga van az általa lakott területek egyesítésére, e terület önállóságának és épségének a megvédésére, persze más népek jogainak megsértése nélkül.

Akármilyen fontos a terület mennyisége és minősége, mégis csak egy ama sok tényező közül, amely a nemzetek életére kihat. Mégpedig nem is a legfontosabb tényező. A gazdasági és politikai tényezőknek nagyobb a jelentőségük. A szociális és politikai tényezők *elsőrangú* fontosságát az a körülmény is bizonyítja, hogy ezek módosíthatják magát a területi tényezőt is:

1. Ha magasabb a technikai fejlettség és haladottabb a gazdasági rendszer, ugyanez a terület több lakosnak tud jobb megélhetést biztosítani, mintha fejletlen a technika és elmaradott a rendszer. Ugyancsak óriási szerepet játszik az is, hogy mennyire igazságos elvek szerint történik a termelt javak szétosztása. A fejlettebb gazdasági és szociális rend tehát — képletes értelemben — növeli az ország területét.

2. Mennél demokratikusabb valamely ország politikai berendezkedése, annál több esélye van arra, hogy vitás területi kérdéseit kedvezően tudja megoldani. A demokrácia kihat nemzetiségi térre is. Egy igazán demokratikus államnak nagyobb a vonzóereje a testvérnépekre, mint valamely reakciós és — ami ezzel rendesen együttjár — agresszív országnak s így inkább is számíthat méltányosságra és más nemzetek rokonszenvére.

A gazdasági és politikai tényezők, amint látjuk, a

legközvetlenebbül kihatnak a területi tényezőre, ezt lényegbevágóan befolyásolják. A fordítottját viszont nem állíthatjuk. Legyen bár mérhetetlenül nagy valamely ország területe, ha gazdasági és politikai tekintetben elmaradott, ez nem segít rajta.

A kis Belgium lakossága kétségtelenül nagyobb anyagi és szellemi jólétnek örvendett, mint — mondjuk — a cári Oroszország lakossága, noha az utóbbi ország összehasonlíthatatlanul nagyobb kiterjedésű volt. Belgium azonban mind gazdasági, mind politikai téren haladottabb ország volt, mint a cári Oroszország. Ha a terület nagysága, az ország határainak kiterjedése döntő fontosságú volna, akkor a legnagyobb kiterjedésű országoknak kellene a leghatalmasabbaknak és a leggazdagabbaknak lenniük: Kínának, Indiának, stb. A valóság azonban egészen mást bizonyít. A német fasiszta rablók, miközben félszemmel a Szovjetunió természeti kincseire sandítottak, az unalomig ismételték, hogy a szovjetállam sikereinek magyarázata az ország hatalmas területében rejlik. „Mit tudnánk mi csinálni, ha nem lennénk proletárnemzet, ha csak megközelítőleg annyi életterünk lenne, mint a bolsevikoknak!" Nem volt ez más, mint szemfényvesztő demagógia.

Ugyanazon a hatalmas területen, amelyen a cárok önkényuralma idején a lakosság az évszázadok folyamán az anyagi és szellemi kisemmizettség egyre mélyebb fokára süllyedt, a szovjetállam rövid huszonöt év alatt óriási anyagi és kulturális fellendülést idézett elő. Olyan gazdasági, politikai és katonai erőre tett szert, amely az ittlakó népeket a leggazdagabb és legfüggetlenebb nemzetek sorába emelte. Ugyan mi okozta ezt a hihetetlen változást Oroszország belső és külső helyzetében? Talán területben növekedett? Éppen ellenkezőleg: területe a cári Oroszországéhoz viszonyítva valamivel kisebb lett. Ami azonban gyökeresen megváltozott, az az ország politikai és gazdasági berendezkedése. A nép ma észszerűbb gazdasági rendszerben, helyesebben osztja fel a termelt javakat, jobb, messzebbrelátó politikai elvek alapján intézi belső és külső ügyeit. És ez a döntő.

Az „élettér"-ről szóló fasiszta jelszavakra maga a hitleri Németország szolgáltatta a legfényesebb cáfolatot. A fasiszta Németország a nyugati államokon való gengszteri rajtaütések sorozatával az 1940. esztendő folyamán csaknem egész Európa felett megszerezte az uralmat. Nagykiterjedésű, sűrűn lakott, rendkívül fejlett iparral és mezőgazdasággal rendelkező, gazdag és művelt területek kerültek kezébe. Ha a területen múlna az országok jóléte és ereje, akkor Németországnak hódításai következtében a világ legerősebb és leggazdagabb államává kellett volna válnia. De köztudomású, hogy nem lett azzá. A termelés egy-két esztendő alatt mindenütt visszafejlődött, a megh ódított országok nemzeti vagyona és jövedelme katasztrófálisan apadt, szellemi hanyatlás, nyomor és elégedetlenség ütötte fel a fejét mindenütt.

Maga Németország, minden erőfeszítése ellenére, ezekből a roppant gazdag területekből még annyit sem tudott kisajtolni, amennyi neki a második világháború sikeres befejezését biztosította volna. Mi volt ennek az oka? Az, hogy Németország ezeken a területeken a rabszolgatársadalom gazdasági és politikai törvényeinek feltámasztását kísérelte meg. Ezeket a régi kultúrállamokat a személyi önrendelkezés és a politikai szabadság teljes megszüntetésével, az ittlakó népek sokszázéves nemzeti függetlenségének erőszakos megsemmisítésével egyszerű gyarmatokká akarta süllyeszteni. Ilyen kísérlet csak csődd el végződhetett. Ilyen *gazdasági és politikai* rendszabályok mellett a *területi* gyarapodás Németország egyetlen problémáját sem tudta tartósan megoldani. Sőt mi több, ezek a hódítások Németországot nemcsak gazdasági és politikai tekintetben nem szilárdították meg, hanem végeredményben *területének* csökkenéséhez is vezettek.

Nagyon valószínű, hogy a békeszerződés, amelyet a győztes hatalmak a legyőzött Németországgal kötnek éppen a rabló német imperializmus e féktelen, hódító politikájának visszahatásaként Németországot területileg is meggyöngíti majd. A nagy területi felfuvalkodás tartós és lényeges eredménye tehát Németország területi összezsugorodása lesz.

Magyarország ugyancsak példát nyujtott a közelmultban arra, hogy a területi megnagyobbodás *egyedül* még nem oldja meg a nemzet égető kérdéseit, ez csak a megfelelő, helyes gazdasági és politikai rendszer megteremtésétől várható. Ennek hiján a területi növekedés nemcsak mint megoldás elégtelen, de egyenesen káros is lehet.

Magyarország területét a bécsi döntőbírósági határozatok az 1939—40-es években jelentősen megnövelték. Boldogabb lett-e ezzel a magyar nép? Megszünt-e a parasztság földtelensége, a mezőgazdasági proletariátus nyomora? Az ipari munkásság igazságosabb bérekhez és korszerűbb szociális védelemhez jutott-e? Vajjon Magyarország számára e részleges visszacsatolások a békés gazdasági és kulturális fejlődés áldásos szakaszát nyitották-e meg?

Éppen ellenkezőleg. Az a *politikai* körülmény, hogy Magyarország ezeket a területeket Hitler kezéből kapta, amiért a reakciós magyar uralkodóosztályok Hitler világuralmi törekvéseinek támogatásával fizettek, a területek visszacsatolását a magyar nép számára nemcsak értéktelenné, hanem egyenesen végzetessé tették. Megzavarta a magyar nép tisztánlátását, friss vért öntött a reakció ereibe (példa erre az 1939-es választásokon a nyilasok előrenyomulása és a demokratikus pártok letörése). Magyarország elveszítette önállóságát, a németek csatlósa lett, vakon követte gazdáját a Szovjetunió elleni bűnös, esztelen háborúba és azután az összeomlásba. Nem diadalt, hanem szerencsétlenséget hozott ez a területi gyarapodás Magyarországra. Nemhiába dördült bele 1941 tavaszán az ámítók és ámítottak diadalujjongásába Magyarország akkori miniszterelnökének, gróf Teleki Pálnak, önnön életét kioltó revolverlövése.

A hazafiság fentemlített két értelmezése: a *külső* területi megnagyobbodásra való törekvés mindenekfelett, vagy a *belső* gazdasági és politikai rendszer megjavítása és tökéletesítése mint legfontosabb nemzeti feladat — két egymással diametrálisan ellentétes, egymással össze nem békíthető felfogás ebben a kérdésben.

Akik az első álláspontra helyezkednek, azok hódításokra, más népek leigázására vagy igában való tartására törekszenek majd. A következmény kikerülhetetlenül véres háborúk, azok minden átkával a népek számára, mégpedig igazságtalan, rablóháborúk, amelyek még győzelem esetén sem hoznak megoldást, hanem ellenkezőleg, újabb összeütközések és háborúk magját hintik el.

A területgyarapításokra irányuló imperialista politikának, akár sikeres pillanatnyilag, akár nem, tényleges és maradandó kihatása a nemzet életére a lehető legkárhozatosabb. Rengeteg emberélet pusztulását, jelentős anyagi és erkölcsi erők megsemmisülését, az egész nemzet morális süllyedését idézi elő ez a politika, az erőszak és reakció erőit ülteti nyeregbe, megmérgezi a népek egymáshoz való viszonyát.

A területi hódításokra, más népek leigázására, vagy igában való megtartására irányuló politika kétségtelenül nem a népek érdekében való politika. Népellenes, azaz ami ezzel egyértelmű: nemzetellenes.

Tény, hogy nem *mindenkinek* káros ez a politika. Vannak olyanok — igaz, hogy ezek egy-egy országban a

lakosság elenyészően kis százaléka —, akiknek a háborúk búsásan jövedelmező hadiszállítások, gyors előléptetések, büntetlen kegyetlenkedések és könnyű harácsolás lehetőségét jelentik. A háború sikere esetén pedig hatalmas új birtokok, új piacok és nyersanyagforrások, sok-sokezer új munkaerő birtokába jutnak, melyeket most már ők zsákmányolhatnak ki. Ezeknek a parazita rétegeknek sokat hangoztatott „hazafisága" nem más, mint *sovinizmus*, azaz más népek leigázására, ilyen vagy olyan formában történő kizsákmányolására irányuló törekvés. Ezek az osztályok a nemzeti törekvéseket úgy értelmezik, hogy azok a *saját nemzetük*. (jobbanmondva a nemzet felett uralkodó saját osztályuk) hatalmának kiterjesztését jelentik más népekre. *Ez a más népek ellen acsarkodó, gyűlöletet szító sovinizmus nemcsak nem hazaszeretet, hanem az igazi nemzeti érdek legveszedelmesebb ellensége.*

Mi, magyarok, hazánk történetében erre nem egy példát találunk. A reakciós magyar uralkodó osztályok soviniszta politikája vadította el a magyaroktól a nemzetiségeket, szigetelte el Magyarországot a szomszédos népektől és lökte a német imperializmus karjaiba, az első világháborúba, majd a trianoni katasztrófába. A közelmultban kétszer hozott a sovinizmus a magyar népre nemzeti katasztrófát: 1914-ben és 1941-ben. Ha van nép, melyet a történelem a sovinizmus átkos mivoltáról szemléltető oktatásban részesített, úgy ez a nép a magyar.

Ideje, hogy okuljunk a történtekből.

Ha hazánkat, azaz népünket igazán szeretjük, akkor nem arra fogunk törekedni, hogy joggal és igazsággal nem törődve, mennél nagyobb területeket tartsunk kezünkben, hogy az ország határait mindenáron kiszélesítsük, hanem, hogy mennél helyesebb, észszerűbb, a lakosság mennél nagyobb százalékának anyagi és szellemi jólétét biztosító gazdasági és politikai rendszert teremtsünk az ország határain belül.

Az igaz hazaszeretet nem más népek kifosztására és elnyomására, hanem önmagunk teremtő munkájára épít. Nem szájtátó és ostoba, hanem messzelátó és serény.

Nem felsőbbrendűséget hirdető, gyűlölködést szító,

rablóháborúkat előidéző sovinizmus, amely végeredményben saját népünkre üt, hanem a nemzetek egyenjogúságának elismerése, a népek nemzetközi barátságának kiépítése, az imperialista háborús gyujtogatók megfékezése — mint ami saját népünknek is legközvetlenebb érdeke.

Az igaz hazafiság nem szolgálhat harácsolás és egyéni nyerészkedés leplezésére, ellenkezőleg, az egyéni érdek alárendelését követeli a magasabbrendűnek: a közös érdeknek, az egyén alárendelését a közösségnek: a nemzetnek.

Nem a hibákat tömjénező, kritikanélküli, hódító, mákonyos álhazafiságért, hanem a nemzet sorsáért aggódó, a nemzet hibáit ostorozó, a nemzetet előrehajtó, bíráló és ösztönző hazaszeretetet hirdetjük. Minden igaz hazafinak Petőfivel kell egyetértenie:

S verjen meg bár engem a nagy Isten érte ...
Addig ostorozlak nemzetem, míg végre
Föllobog szíved, vagy szívem megszakad

Az igaz hazaszeretet nem hajszolja rövidlátóan a pillanatnyi és könnyű sikereket, hanem maradandó eredményekre törekszik és mindig előre, a jövőbe tekint.

Ilyen volt az összes nagy magyarok: Zrinyi Miklós, a Rákócziak, Széchenyi, Kossuth, Petőfi, Ady hazafisága. Másfajta hazafiság nincs is. Ami más, az csupán visszaélés a hazaszeretet magasztos fogalmával, nem pedig őszinte hazafiság.

A reakciós magyar vezetőköröktől, akik magukat a hazaszeretet felkentjeinek és kizárólagos képviselőinek tartották, akiknek — mint Ady Endre mondta — „sok százezer forint jövedelmük van azért, mert szeretik a hazát", telt-e egyáltalában ilyen önfeledt, igaz hazaszeretet?

Nem! Nem telt tőlük.

Habár magukat a „nemzet gerincének", „nemzetfenntartó rétegnek", „a nemzet hivatott vezetőinek" és felfogásukat a hazaszeretetről általánosan kötelezőnek tartották, valójában, lényegükben mélyen nép-, tehát nemzetellenesek voltak. A hatalmas holtkézi birtokok haszonélvezői, a kartellek és egykezek urai, a dologtalanul állásbalmozók vajjon nem káros, parazita kinövések voltak-e a nemzet testén, akik elhatalmasodva, lassan minden életnedvet elszívtak előle?

Igazi, önzetlen hazaszeretetre a dolgozó nép és csakis a dolgozó nép képes. Miként Petőfi Sándor egyik legszebb versében írta:

Küzd a gazdag, de nem a hazáért,
Védi az a maga gazdagságát...
Csak a szegény szereti hazáját.

Avagy másutt:

Ha megtérnek csonkán a csatákból
Koldusbotot ad a haza nékik,

S ha elesnek, a felejtés árja
Foly sírjukon, s neveiken végig.
És ők mégis nekimennek bátran
Az ellenség kardjának, tüzének.

A dolgozó osztályok: a munkásság, parasztság és dolgozó értelmiség ma az *igazi nemzetfenntartó osztályok.* Az ő munkájuk élteti a nemzetet, minden, ami az országot naggyá, gazdaggá teszi, az ő szorgos két kezük, tevékeny agyuk teremtő munkájának eredménye. Márcsak ezért is ezek az osztályok a legnemzetibbek, a nemzeti érdekek igazi hordozói. Mi lenne az országból, a munkások, a parasztok, a dolgozó, gondolkodó értelmiség nélkül? A semmittevő, mihaszna, „felsőbb" rétegek nélkül még ellenne valahogy a nemzet, sőt nem túlozunk, ha azt állítjuk, hogy jobban menne sora, mint így, amikor ezek a nyakán ülnek és a vérét szívják.

Különösen áll ez a középkorból ittmaradt félfeudális osztályokra, amelyek Magyarországon egész az utolsó időkig kezükben tartották a gyeplőt. A magyar nagybirtokos arisztokráciáról jegyezte meg Móricz Zsigmond, hogy bár ezer éve kezében a magyar föld, máig sem tanult meg vele gazdálkodni.

> Tessék elképzelni egy Magyarországot — írta Ady Endre 1908-ban — amelyben csak a híres vármegyék, a grófi százezerholdak, s a püspökaulák maradnak meg. Ennél a Magyarországnál még Makedónia is különb és kultúrában elöljáróbb, európaibb ország volna.

Érthető ugyebár, hogy éppen ezek a „felsőbb" osztályok tartották magukat nemzetfenntartó osztályoknak, magas lóról beszéltek a „büdös parasztral", a „rongyos munkással" és hogy utóbbiakat, de különösen a legöntudatosabbakat közülük, „hazátlan bitangoknak" nevezték.

Ha a hazafiság kérdését tisztázni akarjuk, nem szabad a dolgok felületén maradnunk, hanem le kell hatolnunk a mélybe. Le kell fejtenünk mindent, ami csak külső sallang s a lényeget elfedi. Csak így láthatjuk meg, hogy nem minden nemzeti, amit nemzeti színekbe csomagoltak.

Ha abból indulunk ki, hogy nem okvetlen nemzeti és hazafias mindaz, amit annak neveznek, hanem csak az hazafias, ami a nemzet túlnyomó többségének anyagi és szellemi boldogulását elősegíti, akkor nyilvánvaló, hogy a hazafi nevét csak az érdemli meg, aki minden erejével azon munkálkodik, hogy Magyarország ne a „hárommillió koldus" hazája legyen, hogy a magyar parasztnak ne kelljen kivándorolnia az országból, vagy elsorvadnia az ezerholdak árnyékában, aki arra törekszik, hogy a csecsemőhalandóság, a tuberkulózis csökkenjen, az egyke pusztuljon, több legyen a kórház és az iskola, kevesebb a csendőrlaktanya, a kocsma és a nyilvánosház.

Azok az egyének, pártok és osztályok a legnemzetibbek tehát, amelyek erre törekszenek, amelyek őszinte hívei a legmesszebbmenő gazdasági, politikai és kulturális haladásnak. Az emberiség nem topog egyhelyben, sem varázskörben nem kering, hogy újra és újra visszatérjen kiindulási pontjához — mint ahogy ezt a fasiszta és egyéb reakciós tanok hirdetik. Az emberiség története felfelé ívelő pályát mutat, alacsonyabb és egyszerűbb társadalmi és életformáktól magasabbak és összetettebbek felé. A történelem folyamán az emberiség egyre tökéletesebb technikára, egyre fejlettebb termelési módokra, a kultúra magasabb és magasabb fokára, több és több szabadságra tett szert.

Az elmaradott, a többi nemzet mögött kullogó népek szegényebbek, tudatlanabbak, szolgaiabbak és éppenezért gyengébbek, mint a haladottabbak, amelyektől előbb-utóbb függő helyzetbe kerülnek. Az elmaradott nemzetek gyengeségeivel visszaélnek a fejlettebb és ezért erősebb nemzetek. *Ha azt akarjuk, hogy nemzetünk erős és független legyen, akkor arra kell törekednünk, hogy nemzetünk gazdaságban, kultúrában és politikában az adott korszakban elért eredmények birtokába jusson.* A nemzet számára azok a legértékesebb pártok és osztályok, amelyek a legkövetkezetesebben munkálkodnak a nemzetet fejlődésében gátló minden réginek és elavultnak a haladás útjából való eltakarításán. Azaz a legprogresszívebb pár-

tok és osztályok a legnemzetibbek, még ha „nemzeti", „hazafias" jelszavakkal nem is dobálódznak.

A nemzeti érdekeket, a nemzeti fejlődést, a nemzeti gondolatot egy adott korszakban mindig a nemzet e korszakban leghaladóbb osztálya képviseli.

Csak az az osztály, mely az adott korban az általános fejlődés motorja, tudja a nemzetet is előrevinni. Volt idő, amikor a nemesség játszotta ezt a szerepet, valóban a nemzet gerince volt, olyan munkamegosztást biztosított, amely előrevitte a termelést és a kultúrát, megteremtette a külső ellenségek ellen a szükséges védelmet, stb. A fejlődés egy újabb szakaszában a polgárság volt az az osztály, amely azzal, hogy központi nemzeti államot teremtett, a technikát óriási mértékben fejlesztette, a nemzeti ipart, kereskedelmet, közlekedést kiépítette, a közbiztonságot, a politikai szabadságjogokat kiterjesztette, a nemzeti kultúrát, nyelvet és irodalmat kifejlesztette, a nemzet soha nem tapasztalt felvirágzásának nyitotta meg az útját.

A mondottakból következik, hogy ebben a korszakban az ekkor még életerős és forradalmi polgárság volt az egész nemzet igazi képviselője. Osztályérdekei összeestek a nemzet túlnyomó többségének általános létérdekeivel. A polgárság képviselte a haladást, a szakítást az elavult középkori feudális intézményekkel, a további lépést a történelmi fejlődés útján előre. Ma már a polgárság ezt a szerepet nem tudja betölteni.

A magyar polgárság még fénykorában sem állt történelmi hivatása magaslatán, soha nem játszott a magyar nemzet életében olyan szerepet, amilyet például az angol vagy a francia burzsoázia a saját nemzete történetében. A magyar polgárság zöme kezdettől behódolt az uralkodó, feudális, nagybirtokos osztálynak, alkalmazkodott hozzá, érdekeit összeegyeztette annak érdekeivel. A hatalmas, gazdag arisztokrácia mellett megelégedett a fiatalabb testvér szerepével: egyre növekvő gazdasági súlya ellenére soha nem volt önálló politikai tényező. Ez a satnya, gerinctelen magyar burzsoázia nem akarta és nem is tudta a gyeplőt a kezébe venni, a középkori intézményeket erélyesen felszámolni és az arisztokráciát vezetőszerepétől

megfosztva a polgári társadalom keretei közé szorítani; a magyar burzsoázia soha nem forrt össze a magyar néppel, miként ezt hajdan, kora ifjúságában, az angol és a francia burzsoázia a maga népével megtette. Ennek egyik oka túlnyomóan idegen — német és zsidó — származása volt.

A néptől való elszigeteltsége és többségében idegen eredete különben közös vonása a magyar polgári és a magyar nagybirtokos osztálynak. (Gondoljunk csak a sok jövevényre a magyar arisztokrácia körében.) Nagybirtok és nagytőke egymásra is találtak. Népellenes nászuk a magyar nemzetre végzetes következményekkel járt: a magyar néptömegek „modern" kapitalista elnyomását az apáinktól ránkmaradt „ősi" feudális elnyomás barbár maradványai tették még elviselhetetlenebbé és az országot egész a legutóbbi időkig úgy belepte a mindenféle és fajta feudális gaz, mint egyetlenegy más európai országot sem.

Ezért ma a leghalaszthatatlanabb hazafiúi kötelesség, a legsürgősebb tennivaló elvégezni végre azt, amit más nemzetek már száz-százötven évvel ezelőtt elvégeztek: kíméletlenül eltakarítani az egész magyar népet fojtogató és végromlással fenyegető feudális burjánt, felszámolni a hasztalan, idegenérzésű, a magyar népet gyűlölő reakciót.

Ki fogja ezt a hatalmas munkát elvégezni?

Mely társadalmi osztály tudja a magyar népet „a reakció hálójából, mely ezer és ezer sötét szálból fonódott az országra", kiszabadítani?

Ezt a *nemzetmentő*, hazafias munkát csak a magyar nemzet dolgozó, hasznos, termelőmunkával foglalkozó rétegei tudják és fogják elvégezni. A magyar munkások, parasztok és a dolgozó értelmiség gyűlölik a fasizmust, a feudalizmust, a minden rendű és rangú reakciót, amely guzsbakötötte őket és életüket megrontotta. Ők nem érdekeltjei, hanem szenvedő alanyai voltak annak a népellenes reakciós rendszernek, amely már általános nemzeti csapássá vált.

A munkások, parasztok és az értelmiség *osztályérdeke:* megszabadítani a földet a feudális, a magyar ipart az

idegen béklyóktól, végetvetni a „basák, bégek, janicsárok" uralmának a magyar közigazgatásban, megzabolázni a kartelleket, megvédeni a munkást, támogatni a kisegzisztenciákat, kultúrlényhez méltó élet- és munkafeltételeket biztosítani az értelmiségnek — mindez ma legelsőrangú *nemzeti érdek.*

A magyar népnek az ország demokratikus átalakításában maradéktalanul érdekelt osztályai — a munkásság, a parasztság és a népből származó és a néppel tartó értelmiség — hivatottak éppen ezért a nemzetet a mai történelmi pillanatban a fejlődés útján továbbvezetni és ezzel a pusztulástól megmenteni. Ezek a ma leghaladóbb osztályok törvényszerűen a *legnemzetibb* osztályok is. Nem hiába nevezte Ady Endre „Árpád és Töhötöm méltó utódjának" a „büszke magyar parasztot és a még büszkébb magyar munkást".

A nemzetmentés munkájában különösen nagy feladat vár a magyar dolgozók legöntudatosabb, politikailag legérettebb, legszervezettebb csapatára, a magyar *ipari munkásságra.*

A bérmunkások osztálya, a modern proletariátus, az emberi haladás nagy hadseregét alkotja az egész világon. A bérmunkás a mainál tökéletesebb, a szocialista társadalom előharcosa. Egy olyan társadalomé, mely a termelőeszközök milliókra káros magántulajdonát, az embernek ember által való kizsákmányolását megszünteti. A munkásság következetes híve ennek az új, magasabbrendű társadalomnak és ezért megalkuvás nélkül gyűlöl mindenfajta elnyomást, a szabadság bármilyen megcsonkítását A legkövetkezetesebben demokratikus osztály, a fasizmus és mindenfajta reakció elleni harc legkitartóbb, legodaadóbb harcosa, aki nem áll meg félúton, harcát végigvívja a reakció teljes megsemmisítéséig.

A fasizmus és általában a reakció ellen, Magyarország demokratikus átalakításáért folytatott harc teljes és végleges győzelmének egyik legfontosabb előfeltétele és garanciája a magyar munkásosztály vezető szerepe ebben a harcban az összes demokratikus osztályokkal szövetségben. A magyar munkásosztály a legkövetkezetesebb anti-

fasiszta és antifeudális erő, tehát a leghivatottabb arra, hogy a most folyó demokratikus átalakításban maga köré gyüjtse, szoros fegyverbarátságban egyesítse az ország összes demokratikus erőit. A termelésben ráeső döntő szerepe, az ipar nagy központjaiban való koncentráltsága, valamint politikai tapasztalatai folytán és nem utolsósorban annak következtében, hogy magát a társadalmi fejlődés törvényszerűségének ismeretével, a tudományos szocializmus elméletével felfegyverezte, ez a munkában és harcban megedződött heroikus magyar munkásosztály, testvéri szövetségben a parasztsággal és az összes többi dolgozókkal, a reakció elleni nehéz harcot a magyar nemzet megmentéséért győzelemre tudja és fogja vinni.

A magyar munkásosztályra, mint a magyar nemzet nagy reménységére, jobb jövőjének biztos zálogára tekintett minden „ósdinak és réginek", minden „úrinak és bitangnak" nagy gyülölője, a magyar polgári demokratikus forradalom viharmadara, Ady Endre :

Frissek a vérben, nagyok a hitben,
Csák Máté földjén ti vagytok az isten:
Előre magyar proletárok.
— — — — — — — — —
Ami csak szépség s ami reménység,
Mind ti vagytok a Tisza körül . . .

Nem véletlen, hogy Ady, aki magát „Dózsa György unokájának" nevezte és az évszázados küzdelemben meg nem tört, jussáért újra és újra síkraszálló, kisemmizett magyar paraszthoz Petőfi mellett kétségtelenül a legközelebb áll az egész magyar irodalomban *(Teste a földé, Földművesé a lelke),* féktelen lelkének minden tüzével csüngött a magyar munkásosztályon.

Én beteg ember csupán csak várok,
Vitézlő harcos nem lehetek.
De szíveteket megérdemeltem,
Veletek száguld, vív, újjong a lelkem :
Véreim, magyar proletárok.

A magyar nép sorsáért aggódva, a nemzethaláltól rettegve Ady Endre a munkásságtól várta a megváltást.

*

Nem képtelen kísérlet-e a proletariátust — amelyről Marx és Engels már bölcsőjénél megállapították, hogy „nincs hazája" — a legnemzetibb osztályként, valamely nép nemzeti érdekeinek legkövetkezetesebb képviselőjeként feltüntetni? Nem akarjuk-e mi a munkásságot, más osztályok megtévesztésére, hazug módon nemzeti színekbe öltöztetni — kérdezheti a konzervatív fogalmakkal telített olvasó. Nem kísérlet-e ez a szocialista mozgalom nemzetközi jellegének elhomályosítására — aggódhatnak az osztálytudatos munkásmozgalom hívei.

Sem az egyik, sem a másik.

A kétkedő olvasó mindenekelőtt két érvet lesz hajlamos állításunkkal szembehelyezni. Az egyik érv, hogy a munkásság az osztályharc, sőt a forradalom híve, a másik, hogy a munkásság mozgalma *nemzetközi*. Márpedig mindkettő — állítólag — a nemzeti törekvésekkel összeegyeztethetetlen.

A nemzetek osztályokra tagozódása történelmi tény. Az osztályharcot nem a munkásság idézte elő, de még csak nem is ő fedezte fel a létezését. Az osztályoknak és az osztályharcnak a tényét a polgárság gondolkodói — legelsőnek a francia polgári történetírók — már akkor kénytelenek voltak megállapítani, mikor még a munkásság nem is lépett aktív tényezőként a történelem színpadára.

Márpedig ha a nemzet osztályokra tagozódik, a nemzeti érdek sem lehet osztályokfeletti és azoktól független. Már fentebb rámutattunk arra, hogy osztályharcnak és osztályérdeknek egyrészt, nemzeti harcnak és nemzeti érdeknek, másrészt nem kell okvetlenül kizárniuk egymást. *A haladó osztályok osztályérdekei nem ellentétesek a nemzeti érdekekkel, hanem alapjában azonosak azokkal.* Csak a maguk történelmi szerepét már eljátszott, a régihez, elavulthoz görcsösen ragaszkodó reakciós osztályok érdekei önösek, nemzetellenesek, mert ellentétben állanak a nemzet többségének érdekeivel. A haladó osztályok, ellenkezőleg, mindig a legkövetkezetesebben képviselik a nemzet érdekét. Mennél következetesebben és elszántabban harcol a haladó osztály a maga osztályérdekeiért, annál következetesebben és elszántabban képviseli a nemzet aktuális érdekeit. *A nemzet érdeke nem azt kívánja a haladó osztályoktól, hogy a reakció elleni harcot mérsékeljék, hanem ellenkezőleg, hogy ezt a harcot következetesen végigharcolják.*

A reakciós osztályokkal éppen fordítva áll a dolog. A nemzet érdeke ezektől az osztályoktól azt kívánná, hogy a nemzetre ártalmas, a nemzetet fejlődésében akadályozó kiváltságaikról lemondjanak. De éppen ezek az osztályok a legkevésbbé képesek arra, hogy a saját személyi és osztályérdekeiket a közérdeknek alárendeljék. Ezekért az érdekekért, mint a történelem mutatja, elkeseredett, végsőkigmenő harcot folytatnak — a nemzeti érdekek lábbal tiprása árán is. Legfeljebb egyesek — a legjobbjaik — tudnak önző osztályérdekeik fölé emelkedni.

A XVIII. század végén a francia burzsoázia azért tudta megvédeni Franciaországot az egész reakciós Európa támadásával szemben, mert az országon belül kérlelhetetlenül leszámolt a monarchiával és az arisztokráciával, a francia nemzetnek ezekkel az árulóival.

Az 1848—49-i magyar szabadságharcot, amely egyúttal az osztrák abszolutizmus és a magyar feudalizmus ellen irányuló polgári forradalom is volt, nem az osztályellentétek és az osztályharc gyengítették, hanem éppen az a körülmény, hogy a polgári fejlődésben érdekelt antifeudális erők, harcukat a középkori intézmények és osztályok ellen nem vívták következetesen végig, nevezetesen nem elégítették ki a parasztság földigényét. A jobbágyság tekintélyes részét, nem kevesebb, mint 60%-át, föld nélkül szabadították fel, a nyilvánvalóan császárhű nagybirtokos arisztokrácia birtokaihoz nem nyúltak.

Ha a magyar parasztnak akkor földet adnak, azaz az arisztokrácia ellen a harcot következetesen végigküzdik, halálos csapást mértek volna a feudalizmusra és a szabadságharc védelmére csatasorba állíthatták volna nemcsak a magyar, de a nemzetiségi parasztságot is. Nem a túléles osztályharc, hanem éppen ennek lanyhasága a haladó osztályok részéről, buktatta el a *nemzeti ügyet*.

Ez áll a mai helyzetre is. Mennél elszántabban vívják meg a demokratikus erők harcukat a reakciós erők ellen, mennél nagyobb eréllyel takarítják el a nemzet fejlődési útjából az idejétmúlt intézményeket és rétegeket, annál következetesebben szolgálják a magyar nemzet ügyét. Minden megtorpanás vagy ingadozás ezen a téren a nem-

zet életérdekeinek elárulásával vagy legalábbis elhanyagolásával egyenlő.

A munkásság forradalmi szellemével — és általában a forradalmakkal — való ijesztgetés alaptalansága, sőt badarsága mindenki előtt világos, aki a történelem ezirányú tapasztalatain valamennyire is elgondolkozott.

Éppen a nagy nemzetek nem féltek megvívni forradalmaikat, amikor történelmi órájuk elérkezett; az angolok 1640-ben, a franciák 1789-ben, 1830-ban, 1848-ban, 1871-ben, az oroszok 1905-ben és 1917-ben, amikor le kellett rombolni a régit, hogy szabadon törhessen elő az új.

Ezek a nemzetek ezt a nehéz, sok áldozatot követelő feladatot vállalták és ingadozás nélkül elvégezték. Ismételjük, éppen a nagy nemzeteket jellemzi ez az eltökéltség, ami nem véletlenség. Ezek a nemzetek éppen azért lettek naggyá, mert lépést tudtak tartani a történelemmel. A suta, elvetélt félforradalmak — félmegoldások, amikor a történelem maradéknélküli, egész megoldást követel — tették Keleteurópát, nevezetesen a Dunavölgyét, hosszú időre „félországok, félnemzetecskék számára épült szégyenkalodá"-vá. A magyar nép életében is sokminden másképpen alakult volna, ha forradalmait a maga idejében következetesen végigharcolja.

Sok — főleg tudatlanságon alapuló — téves vélemény eloszlatása céljából rá kell mutatnunk arra, hogy maguk a munkásosztály első nagy tanítómesterei, a tudományos szocializmus megteremtői, Marx Károly és Engels Frigyes is ugyanakkor, amikor a munkásságot arra tanították, hogy érdekei, ellentétben a burzsoázia érdekeivel, minden országban azonosak, s hogy a munkásság csak a nemzetközi összetartás jegyében győzhet — egy pillanatig sem tagadták a nemzeti kérdés fontosságát a proletariátus felszabadító harca szempontjából. Marx és Engels persze elvetette a nemzeti önzést, a nemzeti elkülönülést és korlátoltságot. Világos volt előttük, hogy a munkásosztály csak abban az esetben tudja önmagát felszabadítani, ha a nacionalista előfeltételekkel szakít. Ezért nem véletlen, hogy a munkásság, amikor mint önálló osztály a történelem színpadára lép, a nemzetköziség eszméjét hozza magával, ugyanúgy, mint annakidején a burzsoázia a nacionalizmust. A nacionalizmus a maga idején szükséges és haladó lépés volt, mert kivezette a társadalmat a feudális zűrzavarból és szétdaraboltságból. A népek nemzeti államokba egyesülése a burzsoázia nagy történelmi teljesítménye volt.

A polgári nacionalizmus az egységes és önálló nemzeti tömörülés lehetőségét azonban távolról sem biztosította minden népnek. Sőt, akármilyen paradoxonnak is hangzik, épp a nacionalizmus fejlődése folyamán az emberiség egyre jelentékenyebb részét fosztotta meg a nemzeti függetlenségtől, vagy tette ezt a függetlenséget tisztára látszólagossá.

Az utolsó, közel öt évtizedre — az imperializmus korszakára — éppen az jellemző, hogy az öt-hat vezető nagyhatalom az egész többi emberiséget maga alá gyűri, önálló nemzeti létüknek csupán illúzióját hagyva nekik. Nemcsak Ázsia, Afrika elmaradott, félvad népei kerültek gyarmati sorba, de magában Európában is többévszázados önálló nemzeti multra visszatekintő országok váltak ténylegesen a vezető gazdasági nagyhatalmaktól gazdaságilag és politikailag függő félgyarmatokká (Törökország, a cári Oroszország, Portugália, stb.)

A polgári nacionalizmus tehát nemcsak nem tudta a nemzetiségi kérdést megoldani, de a nemzetiségi ellentéteket még rendkívül ki is élezte. A nemzetiségi kérdés az utóbbi évtizedek folyamán társadalmunk egyik legérzékenyebb problémája lett, amely a földkerekségen lakó népek egyre nagyobb részét tartja állandó, lázas nyugtalanságban. A polgári nacionalizmus végső elfajulásában, a hitleri német rabló imperializmusban odáig jutott, hogy egyáltalán tagadta más nemzetek jogát az önállóságra, miközben saját nemzetének az összes többi népek feletti világuralmát igyekezett biztosítani. A burzsoázia mint egy, a létét belső és külső elnyomásra alapító osztály, a népeknek nem biztosíthatta a nemzeti szabadságot: nacionalizmussá fajulása szükségszerű és elkerülhetetlen volt. Ha el is tekintünk attól a különben igen fontos ténytől, hogy a polgári nacionalizmus szükségszerűen imperializmussá fajul, kétségtelen, hogy egyedül egy nemzet — a saját nemzetünk — érdekeiből kiindulva nem lehet a nemzetiségi kérdést az összes nemzetekre kielégítően megoldani.

Csak a nemzeti szűkkeblűség fölé emelkedve, olyan magaslatra, ahonnan az összes nemzetek *közös* érdekeit áttekinthetjük, azaz csak a nemzetköziség magas vártájáról lehet a nemzetiségi kérdést az összes szabadság- és békeszerető népek közös megelégedésére és ezért tartósan és véglegesen megoldani.

Ennek a történelmi feladatnak a végrehajtása a nemzetköziség szellemében nevelkedett munkásosztályra vár. Miért?

Először azért, mert a proletariátus az az osztály,

amely semmiféle elnyomásban és így a nemzeti elnyomásban sem érdekelt, sőt érdekei kifejezetten ellentétesek azzal. A kizsákmányolás bármilyen formája elsősorban a proletariátust érinti, ennek maradéknélküli megszüntetése felszabadulásának nélkülözhetetlen előfeltétele.

Másodszor azért, mert a munkásosztály érdekei a burzsoázia érdekeivel szemben országonként nem ellentétesek, hanem lényegében azonosak. A proletariátus ezért, amennyiben irányadó befolyást nyer a nemzet életére, ezt a befolyását nem a nemzeti ellentétek szítására, hanem ellenkezőleg, a többi néppel való minnél békésebb együttműködés megteremtésére használja fel. Ezt az igazságot ma már a történelem is igazolja. Az a ma még egyedülálló ország, amelyben a munkásosztály a nemzet vezető osztálya lett — a Szovjetunió — az egyetlen ország, amely, lakossága páratlanul tarka nemzetiségi összetétele ellenére, nem ismer nemzetiségi elnyomást és nemzetiségi gyűlölködést, külpolitikája mentes az imperialista törekvésektől. Ez az ország a világbéke főerőssége.

A munkásság nemzetköziségével ugyanakkor nemcsak nem összeférhetetlen a hazaszeretet, hanem ez a nemzetköziség valójában sokkal magasabbrendű és éltetőbb, mert haladottabb patriotizmus, mint amilyet a polgári nacionalizmus valaha is érzett. *Csak akkor, ha az egyes nemzetek problémáinak megoldásánál az emberiség általános érdekeiből indulunk ki, találjuk meg a helyes és éppen ezért tartós megoldást.* Csak ha lemondunk az imperialista törekvésekről és nemzeti boldogulásunkat nem más népek leigázására és kirablására, hanem a velük való békés jóviszonyra, szoros gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatokra alapozzuk, akkor építjük azt szilárd alapra, teremtjük meg a maximális biztosítékát annak, hogy saját népünk a maga részéről ugyancsak ne válhasson erősebb imperialista rablók zsákmányává.

A szocialista nemzetköziség a nemzeti lét fontosságát és az ebből fakadó problémákat nem tagadja, hanem ellenkezőleg, a nemzeti érdekeket magasabb szinten, a nemzetköziség és a népek együttműködésének szintjén hozza

egymással harmóniába és ezzel a nemzetek soha nem tapasztalt felvirágzásának veti meg alapjait.

A népek sajátos nemzeti kultúrájának és jellegzetes nemzeti vonásainak teljes és szabad kifejlődését csak úgy érhetik el, ha elvetik a szűkkeblű, korlátolt, annyi értékeset megfojtó, nem éltető, hanem pusztító nacionalizmust. A nemzeti elnyomás nemcsak az elnyomott népeket nyomorítja meg, nem kisebb béklyó az az uralkodó nemzeten sem, melyet a porkoláb és a hóhér szerepére kárhoztat. *„Nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom."* Ezeket a szavakat Marx Károly és Engel Frigyes mondotta. Szabadság nélkül viszont nincs igazi nemzeti jólét és kultúra.

Korunkban ahhoz, hogy igazán nemzetiekké váljunk, túl kell emelkednünk a nemzeti korlátoltságokon.

A Szovjetunió kis és nagy népeinek példátlan fellendülését éppen a sovinizmus gyökeres kiirtása és az a körülmény tette lehetővé, hogy a dolgozók államának minden intézkedését a legmélyebb nemzetköziség hatja át. A népek egyenjogúsága és testvéri szövetsége a szovjetállam alapja. Ez vajjon azt jelenti-e, hogy a szovjetnépek kevésbbé szeretik hazájukat, mint a sovinizmus szellemében nevelt és annak bűvkörében élő népek? Éppen ellenkezőleg! A szovjetnépek nagy honvédelmi háborújukban a hazaszeretetnek és áldozatkészségnek utólérhetetlen példáit mutatták. A szovjetnépek hazaszeretete csodákat művelt mind a frontokon, mind a hátországban. A szovjetállam nagy vezetője, a Vörös Hadsereg főparancsnoka, Sztálin, nem egy ízben mutatott rá a szovjetnépeket áthatő nagy hazaszeretetre: „A szovjetemberek hősies munkateljesítményeinek a hátországban éppúgy, mint harcosai soha el nem halványuló nagy haditetteinek a fronton a forró és éltető hazaszeretet a forrása".

A szovjetállam nacionalizmustól és sovinizmustól mentes bel- és külpolitikája valóban azt jelentette e, hogy a szovjetnépek és kommunista vezetőik közömbösen viselkedtek a nemzeti függetlenség gondolatával szemben és elhanyagolták a nemzeti védelem megszervezését? Éppen

ellenkezőleg! A szovjet népek nemzetköziségen nyugvó hazaszeretete sokkal szilárdabbá és leverhetetlenebbé tette a Szovjetuniót, mint a hitleristák sokat hangoztatott „nacionalizmusa" Németországot. A szovjetnépek hazaszeretete ellenállóképesebbnek, magasabbrendűnek bizonyult, mint a németeknek a Hitler-fasizmus által nagyranevelt sovinizmusa. A szovjetmunkások és a szovjetértelmiség többet és jobban dolgozott, mint a német munkások és értelmiség, a szovjetparasztság önfeláldozóbban támogatta a frontot, mint a német parasztság, a szovjetkatonák hősiesebben és eredményesebben harcoltak, mint a német fasiszta hordák.

A legtökéletesebb demokrácia, a szocialista demokrácia talaján kinőtt szovjet hazafiság és a német fasiszták emberevő nacionalizmusa közötti különbséget, azt, hogy milyen szerepet játszott és milyen eredményeket ért el az egyik és milyeneket a másik, Sztálin a második világháború befejező szakaszában a következőképpen jellemezte:

> A szovjethazafiasságnak az az ereje, hogy nem faji vagy nacionalista előítéletekre, hanem a népnek a szovjethaza iránti lelkes odaadására és hűségére, országunk valamennyi nemzetiségű dolgozóinak testvéri szövetségére támaszkodik. A szovjethazafiasságban harmonikusan olvadnak egybe a népek nemzeti hagyományai és a Szovjetúnió minden dolgozójának közös életérdekei. A szovjethazafiasság nem választja el, hanem ellenkezőleg, egységes, testvéri szellemű családdá fűzi össze országunk valamennyi nemzetiségét és népét. Ebben kell látnunk a Szovjetúnió népei megbonthatatlan és egyre szilárdabb barátságának alapját. A Szovjetunió népei ugyanakkor tiszteletben tartják a külföldi országok népeinek jogait és függetlenségét és mindig készek voltak békében és barátságban élni a szomszédos államokkal. Ebben kell látnunk államunk és a szabadságszerető népek fokozódó és erősbödő kapcsolatainak alapját... A német fasiszták az embergyűlölő fajelméletet választották ideológiai fegyverüknek, arra számítva, hogy a vadállati nacionalizmus hirdetése megteremti az erkölcsi és politikai előfeltételeket a német leigázóknak a rabszolgasorba taszított népek fölötti uralma számára. A faji gyűlölködés politikája azonban, amelyet a hitleristák folytatnak, a valóságban

a német fasiszta állam belső gyengeségének és külpolitikai elszigeteltségének forrása lett. A hitlerista rablóblokk széthullásának egyik oka a faji gyűlölködés eszméköre és politikája. Nem lehet véletlennek tekinteni azt a tényt, hogy a német imperialisták ellen nemcsak Franciaország, Jugoszlávia, Lengyelország, Csehszlovákia, Görögország, Belgium, Dánia, Norvégia, Hollandia leigázott népei keltek fel, hanem Hitler volt vazallusai, az olaszok, a románok, a finnek, a bolgárok is. A hitlerista klikk kannibálpolitikája Németország elleni küzdelemre ösztönözte a világ valamennyi népét és az úgynevezett „kiválasztott német faj" általános gyűlölet tárgya lett.[1]

A második világháború a világtörténelem legnagyobb méretű fegyveres összecsapása, a résztvevő országok minden anyagi és erkölcsi képességének példátlanul hatalmas erőpróbája volt. A szovjet népek nemzetköziségen alapuló hazaszeretete fényesen kiállotta a történelmi próbát. A faji gyűlöleten alapuló sovinizmus csúfos kudarcot vallott. Nem véletlen, hogy Sztálin, amikor megállapítja, hogy „a hitleristákat a háború folyamán nemcsak katonai, hanem erkölcsi és politikai vereség is érte", éppen a Szovjetunió nemzetiségi politikájának a gyűlölködő hitleri sovinizmuson aratott ragyogó győzelmére hivatkozik:

> Valamennyi faj és nemzet egyenjogúságának országunkban meghonosodott ideológiája, a népek barátságának ideológiája teljes győzelmet aratott a hitleristák vadállati nacionalizmusban és faji gyűlölködésben megnyilatkozó ideológiája felett.[2]

Nemzeti és nemzetközi korunkban szorosan összefügg, szorosabban, mint bármikor ezelőtt. Az igazán nagy és maradandó nemzeti alkotások az egész emberiség haladását segítik elő és általános érvényűek; a nagy nemzetek kultúrája nemzetközi jelentőségű és hatású. (Gondoljunk csak a francia és az angol kultúrára.) Nem beszélve arról, hogy a nemzeti elemekből tevődik össze az általános emberi, a nemzetközi, úgy, mint részekből az egész.

---

[1] Sztálin: *A Szovjetunió nagy honvédelmi háborújáról.* Szikra kiadás 188—89. l.

[2] *U. o.* 190. l.

És fordítva nem lehet elképzelni napjainkban igazán nagy nemzeti kultúrát, amely ezer szállal ne kapcsolódnék a világkultúrához és ne táplálkoznék állandóan belőle. Fejlett nemzetek gazdasága és politikája a legelágazóbb nemzetközi kapcsolatokat tételezi fel. Igazi nemzeti haladás, elszigetelve más nemzetek fejlődésétől, el sem képzelhető. Az emberiség egész fejlődésének iránya azt mutatja, hogy a nemzetközi kapcsolatok egyre elkerülhetetlenebbek minden ország számára.

A reakciós és soviniszta osztályok, az arisztokrácia és a nagyburzsoázia talán megvetik a nemzetközi kapcsolatokat? Semmi sem áll távolabb tőlük. Nagybirtokos arisztokráciánk egész Európa arisztokráciájával rokonságban volt. Nagyrésze jobban érezte magát s többet is tartózkodott külföldön, mint odahaza. A magyar parasztból kisajtolt káprázatos jövedelmeiket ott költötték el. A nagy bankok, kartellek és trösztök nemzetközi kapcsolatai ismeretesek és ezek valósággal nagy nemzetközi rablószövetségekre emlékeztetnek. A nagybirtokos és a finánctőkrácia — ők azután igazán hazátlan bitangok. Mind az első, mind a második világháború története hazaárulásaiknak egész sorozatát mutatja fel, az ellenség javára való kémkedéstől, az ellenségnek pénzzel, stratégiai nyersanyagokkal, sőt lőszerekkel való támogatásáig. Mindez nem akadályozza őket abban, hogy a soviniszta heccelődés fő politikai fegyverük legyen. Ez nem is lehet másképp: *a sovinizmus mélyen népellenes, a sovinizmus nem hazaszeretet.*

A TUDOMÁNYOS SZOCIALIZMUS ÉS A NEMZETISÉGI KÉRDÉS

A tudományos szocializmus megteremtőinek éppúgy, mint továbbfejlesztőinek, Marxnak, Engelsnek, Leninnek, Sztálinnak, egész elméleti és gyakorlati tevékenységük fényes bizonyítékát szolgáltatja annak, hogy a szocialista nemzetköziség nem jelent közömbösséget egyes nemzetek problémáival és általában a nemzetközi kérdéssel szemben. Mindnyájan nagy jelentőséget tulajdonítottak a nemzetiségi kérdés helyes megoldásának, éppen a munkásosztály felszabadító harca érdekében, melynek egész életüket és egész tudományos munkásságukat szentelték. Marx és Engels nagy figyelemmel és rokonszenvvel kísérte az ír és lengyel nép szabadságharcát és e népeket tevékenyen támogatta. Kíméletlenül kigúnyolta azokat a nem tudományos alapokon álló kispolgári szocialistákat, akik nem tartották a nemzetiségi kérdést a proletariátus szempontjából fontosnak, akik azt hitték, hogy azzal, hogy nem veszik tudomásul a nemzetiségi kérdést, ez a kérdés nincs is és nem hat a munkásmozgalomra.

A proletariátus semmiféle elnyomásnak nem lehet közömbös szemlélője. Önmaga felszabadításáért, a szocializmus győzelméért folytatott történelmi harca szempontjából a nemzetiségi ellentétek kiküszöbölésének ha nem is döntő, de nagy fontossága van. A nemzetiségi elnyomásnak véget kell vetni, a nemzetiségi problémákat meg kell oldani, máskülönben a nemzetiségi ellentétek elkerülhetetlenül megbontják a munkásosztály oly szükséges nemzetközi egységét. A munkásosztály tehát az előtteálló történelmi feladatokat csak úgy tudja teljesíteni, ha menetközben

megszüntetí a harcban őt zavaró, fejlődésében feltartóztató nemzeti ellentéteket.

A munkásosztálynak a nemzetiségi kérdésben nem lehet más álláspontja, mint a nemzetek egyenrangúságának, valamennyi nemzet önrendelkezési jogának feltétlen és teljes elismerése. A tudományos szocializmusnak tehát határozott és világosan kidolgozott álláspontja van a nemzetiségi kérdésben. Az osztálytudatos munkásság ebben a kérdésben, mint minden egyéb kérdésben, a legteljesebb szabadság és egyenjogúság, azaz a legkövetkezetesebb *demokrácia* álláspontján van.

Marxhoz és Engelshez hasonlóan Lenin is nem egyszer szállt szembe azokkal, akik tagadták a nemzetiségi kérdés jelentőségét és fontosságát a munkásság szempontjából. Így 1907-ben a munkás Internacionálé stuttgarti nemzetközi kongresszusával kapcsolatban, az egyik francia delegátussal, Hervével vitázva, a következőket írta:

> Hogy „a proletariátusnak nincs hazája", ez tényleg benne áll a Kommunista kiáltványban. . Ebből azonban még nem következik, hogy igaza van Hervének és a hervéistáknak, amikor azt állítják, hogy a proletariátus számára közömbös, hogy milyen hazában él: a monarchista Németországban, vagy a köztársasági Franciaországban, avagy a despotikus Törökországban? A haza, azaz az adott politikai, kultúrális és szociális környezet, a leghatalmasabb tényező a proletariátus osztályharcában. A proletariátus nem viszonyulhat közömbösen és egykedvűen harcának politikai, szociális és kultúrális feltételeihez, ennélfogva országának a sorsa nem lehet számára közömbös.[1]

Az 1914—18-as imperialista világháború idején Lenin ugyanakkor, amikor a munkásosztály harci fegyvereinek összetüzét a sovinizmus és annak minden válfaja ellen irányította, felvetette a kérdést:

„Idegen-e tőlünk, öntudatos, nagyorosz[2] proletároktól a nemzeti büszkeség érzése?" „Természetesen nem!" — felelt rá.

---

[1] Lenin *Összegyüjtött munkái*. XII. k. 314. l. (oroszul).

[2] Lenin maga is a nagyorosz nemzethez tartozott.

Mi szeretjük szülőföldünket és mindenkinél többet fáradozunk azon, hogy dolgozó tömegeit (azaz lakosságának kilenctizedét) öntudatos demokratákká és szocialistákká neveljük. Nekünk fáj legjobban látni és érezni, hogy milyen erőszaknak, elnyomásnak és megaláztatásnak vetik alá gyönyörű honunkat a cári hóhérok, nemesek és kapitalisták. Mi büszkék vagyunk arra, hogy ez az erőszak ellenállást váltott ki a mi körünkből is... Mi el vagyunk telve nemzeti büszkeséggel és éppen ezért *különösen* gyűlöljük rab multunkat (amikor a nemesi földbirtokosok háborúba vitték a parasztokat, hogy elfojtsák Magyarország, Lengyelország, Perzsia, Kína szabadságát) és rab jelenünket amikor ugyanazok a földesurak a kapitalistáktól támogatva, háborúba visznek minket a célból, hogy megfojtsák Lengyelországot és Ukrajnát, hogy elnyomják Perzsiában és Kínában a demokrata mozgalmat . Mi nagyorosz munkások, a nemzeti büszkeség érzésétől eltelve, mindenáron egy szabad független, önálló demokrata köztársasági, büszke Oroszországot akarunk, amely szomszédaihoz való viszonyát az egyenlőség emberies elvére és nem a kiváltságok, nagy nemzetet lealázó, hűbéri elvére építi fel.[1]

Lenin „óriási jelentőségűnek" tartotta a nemzetiségi kérdést. A nemzetiségi mozgalmakkal szemben tanusított közömbösséget „ostobának, sőt egyenesen reakciósnak" minősítette.

Mi a proletariátus tennivalója a nemzetiségi kérdésben? „A forradalmi harcot a szocializmusért össze kell kapcsolni forradalmi programmal a nemzetiségi kérdésben" — tanította Lenin.[2] Ismételten hangsúlyozta, hogy a kettő nem mond egymásnak ellent. A szabadságukért küzdő elnyomott nemzetek is az imperializmus talait döngetik. Ők és a proletariátus: szövetségesek — harcaikkal kölcsönösen támogatják egymást.

Lenin elvetette Rosa Luxemburg téves nézetét, hogy az imperializmus korszakában „„többé nem lehetségesek nemzeti háborúk". Rámutatott arra, hogy a nemzeti felszabadító háborúk éppen az imperializmus korszakában rendkívül nagy és progresszív szerepet játszanak. Nemzeti

[1] Lenin *id. mű.* XVIII. k. 81—82. l.
[2] *U. o. 82. l.*

felszabadító háborúk nemcsak az elmaradott gyarmati és félgyarmati népek részéről lehetségesek, hanem — zseniális előrelátás — amennyiben a munkásságnak nem sikerül egyhamar a szocializmust győzelemre vinni, még magában Európában is sor kerülhet nemzeti háborúra.[1] Valamely nép nemzeti függetlensége védelmére vagy elnyomás alól való felszabadulásáért folytatott nemzeti háborúját Lenin az imperialista rablóháborúkkal ellentétben jogos és igazságos háborúnak tartotta, amelynek minden erővel való támogatása az öntudatos munkásság kötelessége és érdeke.

A tudományos szocializmus ma élő legnagyobb képviselője és továbbfejlesztője, Sztálin, a nemzeti kérdéssel különösen sokat foglalkozott és a forradalmi marxisták táborában, a bolsevik pártban, már a forradalom előtt ennek a kérdésnek főszakértője volt. 1913-ban megjelent munkája *A marxizmus és a nemzeti kérdés* korszakalkotó. Sztálin ebben a művében megadta a nemzet fogalmának, eredetének és történelmi szerepének melyenszántó és kimerítő tudományos meghatározását.

Erre a kérdésre: „Mi a nemzet?" — Sztálin a következőképpen válaszol :

> A nemzet a nyelvnek, a területnek, a gazdasági életnek és a kultúra közösségében megnyilvánuló lelki sajátosságoknak történelmileg kialakult tartós közössége.[2]

Ez a négy tényező határozza meg a nemzetet: közös nyelv, közös terület, közös gazdasági élet, közös kultúra.

> ...a felsorolt ismérvek közül egymagában egyik sem elegendő a nemzet meghatározásához. Sőt, mi több: ha ez ismérvek közül csak egy is hiányzik, a nemzet megszünik nemzet lenni... Csakis az összes ismérvek együttes jelenléte képez nemzetet.[3]

Sztálin rámutat arra a történelmi tényre, hogy nemzetek nem mindig voltak. „A nemzet, mint történelmi jelenség, alá van vetve a változás törvényének, van története, kezdete és vége."

---

[1] Lenin *id. mű.* XIX. k. 182. l.

[2] Sztálin *id. mű.* (1913). Moszkva 1945. 7. l.

[3] *U. o.* 7. és 8. l.

Mikor keletkeztek a nemzetek?

> A nemzet nemcsak történelmi kategória, hanem egy meghatározott korszaknak, a fölfelé haladó kapitalizmus korszakának történelmi kategóriája A hűbériség pusztulásának és a kapitalizmus fejlődésének folyamata egyúttal az a folyamat is, melyben az emberek nemzetté egyesülnek.[1]

A nemzetek kialakulásának története más nyugaton és más keleten. Bennünket magyarokat, akiknek történelmében a nemzeti kérdés olyan nagy és — hozzátehetjük — végzetes szerepet játszott, bennünket különösen kell, hogy érdekeljen ez a folyamat.

> Nyugaton a nemzetek kialakulása egyszersmind azt is jelentette, hogy önálló nemzeti államokká változtak át. Az angol, francia és egyéb nemzet ugyanakkor angol, stb. állam is... Némileg másképpen megy végbe a dolog Keleteurópában. Miközben Nyugaton a nemzetek államokká fejlődtek, Keleten nemzetiségi államok alakultak, olyan államok, melyek több nemzetiségből állanak Ilyenek Ausztria, Magyarország és Oroszország. Ausztriában a németek voltak politikailag a legfejlettebbek s ők vállalták az ausztriai nemzetiségek állammá egyesítését. Magyarországon az állami szervezettségre legalkalmasabbnak a magyarországi nemzetiségek magva, a magyarok bizonyultak. ők egyesítették Magyarországot. Oroszországban a nemzetiségek egyesítőinek szerepét a nagyoroszok vállalták, akiknek élén egy történelmileg kialakult, erős és szervezett nemesi katonai bürokrácia áll.[2]

Az oroszországi októberi szocialista forradalom győzelme után Sztálinnak — eleinte mint nemzetiségi népbiztosnak, később mint a kommunista párt és a szovjetállam vezetőjének — oroszlánrésze volt a nemzetiségi kérdés maradéktalan megoldásában és a Szovjetunió területén lakó népek nemzeti kulturájának és általános nemzeti létének példátlan felvirágoztatásában

Maga Sztálin a szovjetállam világtörténelmi jelentőségű tapasztalatait és eredményeit a nemzetiségi politika terén a következőképpen foglalta össze:

---

[1] Sztálin *id. mű.* 12. l.

[2] *U. o.*

A Szocialista Szovjetköztársaságok Szövetsége, mint ismeretes, 1922-ben alakult meg a Szovjetunió Első Szovjetkongresszusán. S történt ez a Szovjetunió népei egyenjogúságának és önkéntes egyesülésének elve alapján. Az 1924-ben elfogadott, jelenleg érvényben levő alkotmány, a Szocialista Szovjetköztársaságok Szövetségének első alkotmánya.

Ez az alkotmány olyan időszakban jött létre, amikor a népek egymáshoz való viszonya még nem volt kellőképpen kiegyenlítve, amikor a nagyoroszok iránti bizalmatlanság maradványai még nem tűntek el, amikor a centrifugális erők még nem szűntek meg működni. Ilyen viszonyok között kellett a népek testvéri együttműködését létrehozni az egymásnak nyújtandó kölcsönös gazdasági, politikai és katonai segítség alapján, egyesítve őket egy szövetséges, sok nemzetet magábafoglaló államba. A Szovjethatalomnak feltétlenül látnia kellett a feladat nehézségét. Előtte állt a polgári országok soknemzetiségű államaiban a sikertelen kísérletek példája. Előtte állt a régi Ausztria-Magyarország csődtörköt mondott kísérleteinek példája. S a Szovjethatalom mégis megkísérelte egy soknemzetiségű állam létesítését, mert tudta, hogy annak a soknemzetiségű államnak, mely a szocializmus alapján jött létre, minden megpróbáltatást ki kell állnia... A lefolyt időszak minden kétséget kizáróan megmutatta, hogy a szocializmus alapján létesített soknemzetiségű állam alakításának kísérlete teljes egészében sikerült. Kétségtelen győzelme ez a lenini nemzetiségi politikának... Az eredmény az, hogy ma olyan tökéletesen kialakult és minden megpróbáltatást kiállott soknemzetiségű szocialista államunk van, amelynek szilárdságát megirigyelhetné a világ bármely részének bármelyik nemzeti állama.[1]

Mindebből láthatjuk, hogy a tudományos szocializmustól semmi sem áll távolabb, mint a nemzeti törekvések és problémák lebecsülése, elhanyagolása, mégkevésbbé tagadása, mint ahogy ezt a reakciós sajtó, iskola, politikusok a közvéleménnyel elhitetni igyekeznek. A marxizmus-leninizmus a nemzetiségi kérdés terén is a legteljesebb mértékben pozitívnak és teremtőképesnek bizonyult, ezen a téren is utat mutat a legbonyolultabb ellentétek

[1] Beszéd a Szovjetúnió alkotmánytervezetéről 1936 XI. 25-én. (Sztálin: *A leninizmus kérdései*. Szikra kiadás 561—62. l.)

és megoldhatatlannak látszó problémák zűrzavarában. A tudományos szocializmus álláspontjának érvényesülése a nemzetiségi kérdésben kétségtelenül hatalmas lépés lesz előre a fejlődés útján, mind az egyes nemzetek, mind az egész emberiség életében. A munkásosztálynak mint e világnézet hordozójának kezében van a nemzetek jobb jövőjének kulcsa.

Egészen nyugodtak lehetünk, hogy a munkásság az igazi nemzeti érdekeknek nemcsak hű sáfárja lesz, hanem a sovinizmus salakjától megtisztított nemzeti törekvéseket és nemzeti kultúrát olyan magas fokra fogja emelni, hogy az így megnyíló láthatárt egyelőre még elképzelni is nehéz. Egy kétségtelen: a nem más munkája gyümölcséből élő, embertársai elnyomásában nem érdekelt, minden téren együttműködésre és egyenjogúságra törekvő, munkában és harcban megedződött dolgozó osztályoktól nem kell félteni sem az egyes nemzetek, sem az egész emberiség jövőjét.

Azt a tényt, hogy a nagy világtörténelmi sorrendben a nemesség és a polgárság után most a dolgozó osztályokon, nevezetesen a munkásosztályon van a sor, hogy az emberiség élére álljon, az emberi haladás folytonosságát biztosítsa, a történelem kerekét továbblendítse, a zseni mélységével fejezi ki ennek az osztálynak véréből való vére, eszményeinek, vágyainak hív tolmácsolója, József Attila:

A való anyag teremtett minket
e szörnyű társadalom
öntő formáiba loltyintve
forrón és szilajon,
hogy helytálljunk az emberiségért
az örök talajon.

Papok, katonák, polgárok után
így lettünk végre mi hű
meghallói a törvényeknek;
minden emberi mű
értelme azért búg mibennünk,
mint a mélyhegedű.

II.

NEMZETFENNTARTÓ ÉS NEMZETELLENES ERŐK HARCA A MAGYAR TÖRTÉNELEMBEN

Hódították az országot
Derék, telkes, úri szittyák,
Jóltevői szegény népnek:
Iskolában így tanítják.

De nem így volt ezer évig,
Munkásembert ág is húzta,
Egy kétezer úr kötötte
Millió jobbágyát gúzsba.

Magyarország dús ország volt,
Van termése, kincse, vadja,
De amit a bús nép szerzett,
Víg uraság zsebrakja.

ADY

A MAGYAR URALKODÓOSZTÁLYOK MOHÁCS ELŐTT

Nagyon gyakran még azok is, akik világosan látják a reakciós magyar nagybirtokososztály káros, nemzetrontó szerepét a *jelenben*, nem tudnak megszabadulni attól a nagyobbára beléjük nevelt hiedelemtől, hogy ugyanaz a nagybirtokos arisztokrácia viszont igen dicsőséges nemzetfenntartó szerepet játszott a *múltban*.

A történelmi tények, bármennyire csűrte-csavarta is őket a hivatalos, reakciós magyar történetírás, egészen más képet mutatnak. A feudális nagybirtokososztály — minden erről költött legenda ellenére — *soha nem volt nemzetépítő osztály*.

A feudális nagybirtok Magyarországon aránylag későn, a XII—XIII. században alakult ki. Amilyen mértékben erősödik a hűbéri nagybirtok, olyan mértékben lép az egység helyébe a széthúzás, váltja fel a centralizációt a decentralizáció az országban. Az egységes központi királyi hatalom meggyengül, a nagybirtokon magánhatalmak alakulnak. Ezek folytonos harcban állanak egymással és a központi hatalommal is. A nagybirtokos arisztokrácia, a nemritkán egész megyéket és tartományokat kezükben tartó oligarchák, *kiskirályok*, nem ismernek el semmiféle felsőbb hatalmat, még a törvényes királlyal is ujjat húznak.

A nagybirtokososztály kezdettől a magánérdekek szupremáciáját (mindenekfelettiségét) képviselte a közérdekkel szemben. Amilyen mértékben érvényesül a nagybirtok mindenhatósága, olyan mértékben lesznek a test-

vérharcok, véres viszályok, a tülekedés a hatalomért, a gyengébbek könyörtelen eltiprása a társadalom jellemző tüneteivé. (Vajjon a sokat emlegetett magyar széthúzás, egyenetlenkedés nem hosszú feudális multunk okozta betegség-e?)

A nagybirtokososztály kialakulásával együttjáró feudális anarchia és széthúzás hatalmas birodalmak szétbullását okozta. Gondoljunk csak Nagy Károly birodalmára, a kievi államra stb.

A nagybirtokos arisztokrácia mindenhatóságának korszaka a magyar nemzet életében súlyos nyomokat hagyott, annál is inkább, mert a történelmi szükségszerűség határain messze túlmenően még akkor is szívósan tartotta magát, amikor más, szerencsésebb népek már régen felszámoltak vele és a történelmi régiségek közé helyezték.

A nagybirtokososztály soha nem volt nemzeti. Kialakulása olyan korszakra esik, amely nem ismeri a nemzet fogalmát. A nemzetté tomörülést célzó törekvések, a nemzeti eszme későbbi keletűek. A nagybirtokos arisztokrácia ezeknek a törekvéseknek, nemcsak nem képviselője, hanem elkeseredett és szívós ellenzője. A feudális oligarchia hatalma és a nemzeti egység egymással szöges ellentétben álló fogalmak. A nemzet kialakulása nem történhetett máskép, mint a feudális szétdaraboltság megszüntetésével, a feudális társadalom romjain, amely társadalomnak főhaszonélvezője és támasza éppen a nagybirtokososztály volt. Egységes, a magánhatalmaktól független közigazgatás, hadsereg, pénz- és vámrendszer megteremtése csak a feudális arisztokrácia ellenállásának megtörésével volt lehetséges.

A nemzetté tömörülésért, az egységes nemzeti állam kialakulásáért, a városi polgárság harcolt: az ipar és kereskedelem kifejlődésének előfeltétele volt a feudális anarchia megszüntetése és a felszámolás az ököljoggal, a mindenki harcával mindenki ellen. A feltörekvő városi polgárság szövetségese a központi királyi hatalom, amely, ha nem akar árnyékhatalom lenni, ellensúlyozni kénytelen a centrifugális feudális erőket. A központi királyi

hatalom ebben az időben progresszív szerepet játszott, a haladás fontos tényezője volt, mert egységet jelentett az egyenetlenséggel, rendet a rendetlenséggel szemben. Királyi hatalom és főnemesség ezidőben legélesebben szembenállanak egymással. (Jóbarátokká és szövetségesekké csak később lettek, akkor, amikor a királyi hatalom már reakciós, a fejlődést akadályozó erővé válik.)

A legnagyobb magyar királyok, azok, akiknek uralkodása a magyar történelem legfényesebb lapjait jelenti, a feudális arisztokrácia elleni szívós küzdelemben tudták csak hatalmukat kiépíteni, a belső rendet és külső tekintélyt, valamint a megfelelő gazdasági fejlődést biztosítani és jelentős véderőt fenntartani.

Magyarország nagyhatalmi pozíciójának megteremtői a XIV. században az Anjou-házból származó királyok (Róbert Károly és Nagy Lajos), akik egyben buzgó fejlesztői az iparnak, kereskedelemnek, bányászatnak. Céljaikat a kiskirályok, a Csákok, Abák, Kőszegik, Borsák stb. fegyveres leverésével, a nagybirtokos arisztokrácia ellensúlyozásával tudták csak elérni.

Még tanulságosabb ebből a szempontból a legkiválóbb magyar király — Mátyás — uralkodása. Mátyás kétségtelenül nemcsak a legnagyobb, hanem a legnemzetibb királya is volt a magyaroknak. Nemcsak abban az értelemben, hogy a magyar állam önállóságát korának világuralomra törekvő mindkét európai nagyhatalmával, mind a római pápával, mind a német-római császárral szemben következetesen megvédte, hanem ennek a fogalomnak mélyebb értelmében is. Nagy reformjai: központi kormányzás és igazságszolgáltatás kiépítése, a nemzeti bandériumoktól és telekkatonaságtól független állandó királyi zsoldos hadsereg (fekete sereg) megteremtése, a rendekre is kötelező adók bevezetése, a városok bőkezű támogatása, úgyszintén jobbágyvédő intézkedései, polgári és parasztszármazású egyének magas egyházi és világi méltóságokba való emelése a magyar népnek addig soha nem tapasztalt jólétet és belső biztonságot, az országnak európai tekintélyt és nagyhatalmi poziciót teremtettek. Magyarország Mátyás idejében az európai haladás élén

járt, állami és katonai fejlődés tekintetében messze magamögött hagyva Közép- és Kelet-Európa összes országait, Németországot sem kivéve.

De mit érdekelte nagybirtokos arisztokráciánkat a nemzet nagysága és dicsősége? Ők csak azt látták, hogy az erőskezű király hatalmukat korlátozza, hogy a parasztot nem nyúzhatják kényük-kedvükre, hogy nem rabolhatnak és fosztogathatnak büntetlenül, hogy a legmagasabb méltóságok betöltése nem az ő kiváltságuk. Mátyás intézkedései, egész politikája a nagybirtokos arisztokrácia körében elégedetlenséget, sőt ellenállást vált ki. Mátyás az „igazságos", a legendás király, akinek nevét a magyar nép örökre szívébe zárta, a nagybirtokos arisztokráciának egyáltalán nem volt ínyére.

> A földesurak nyiltan és titokban folyton háborogtak a nagy király korszerű reformtörekvései ellen és fenn akarták tartani a középkori zűrzavart, amely megfelelt az ő féktelen önzésüknek, noha az állam alapjait ingatta meg.[1]

Szekfű Gyula a következőket írja a főurak magatartásáról ebben a korban:

> A rend és nyugalom folytonos nyugtalanítói és megtörői a nagybirtokosok voltak, egyháziak és világiak.
>
> Tekintve a hatalmaskodó urak nagy hatalmát, mellyel szemben még oly szigorú ítéletek sem voltak végrehajthatók, az emberek elszoktak a törvény elé meneteltől.[2]

Mátyás tudta ezt és a hatalmaskodó nagyurak befolyásának visszaszorítására tudatosan és lankadatlanul törekedett, vaskézzel fékezte meg a nagybirtokos arisztokráciát. Mátyás intézkedéseiről Szekfű ezeket írja:

> Az igazságszolgáltatás terén hozott reformok általában egyöntetüen célozzák a főurak befolyásának visszaszorítását.
>
> A polgárság védelménél, városoknak jogi szempontú felemelésénél és egybefogásánál elsősorban politikai céljai voltak, könnyen érthetőleg a nagybirtok tengerében pró

---

[1] Acsády Ignác: *A magyar jobbágyság története.* 168. l.

[2] *Magyar történet.* III. k. 527. és 529. l.

bált ily elszórt független szigeteket alkotni a királyi hatalom erősítésére.

A magyar jobbágyok Mátyás alatt nyugodtan maradtak, nem azért, mert az erőskezű király ellen lehetetlen lett volna a lázadás, hanem mert nem volt okuk rá, hiszen Mátyás az ő védelmezőjük volt.[1]

Mátyás halála után az addig kordában tartott főurak mintegy feléledtek és fogondjuk, hogy Mátyás intézkedéseiből kő kövön ne maradjon. Sietve hatályon kívül helyezik igazságügyi újításait, adótörvényeit, a fekete sereget szétverik, maradékait az országból kiűzik. Széthúzás és viszály, véres polgárháborúk lesznek megint úrrá az országon.

Mátyás központi kormányának még a romjait is eltakarítja újjából a rendiség.

Zsoldos, állandó hadseregről szó sincs többé, a fekete sereg kiirtása szimbolikus cselekedete volt ennek az új állami felfogásnak, amely a közösség fenntartására nem volt hajlandó többé áldozni.[2]

A nagybirtokososztály tényleg egészen kivonta magát a közterhek viselése alól. Adót nem fizetett azon a címen, hogy kardjával szolgálja az országot. De ennek a „véradózási" kötelezettségének is egyre kevésbbé tett eleget. A termelő munkához sohasem volt semmi köze, olyan osztályt alkotott, amely egyre inkább csak jogokat ismert, de kötelességeket nem. A nagybirtokos arisztokrácia osztálytermészetéből következik, hogy egyedül nem tud egységes állami létet, technikai fejlődést, gazdasági előhaladást, nemzeti kultúrát, állandó, szervezett véderőt a nemzet számára biztosítani. Jaj annak a társadalomnak, amelyben ennek az osztálynak uralma korlátlanná válik, amelyben nem akadnak komoly, ellensúlyozó erők. Ilyen volt a magyar társadalom a XV. század végén.

Grünwald Béla igyekszik az arisztokráciát a „kemény, megsemmisítő ítélettel" szemben megvédeni.

---

[1] *Magyar történet.* II. k. 534., 541. és 545. l.

[2] *Id. mű.* 568. és 577. l.

.. azt követeljük a nemességtől, hogy neki kellett volna a nemzeti kultúrát is megalkotni? Talán azt vetjük szemére, hogy nem volt iparos és kereskedő, építész, szobrász, képíró, költő és tudós s nem ő végezte a nemzet magasabb gazdasági és szellemi munkáját? De volt-e arisztokrácia, mely ezt tette volna? Nem tette, mert lehetetlenség volt, mert e tevékenységnek nem ő, hanem a polgárság volt orgánuma a nemzetek életében.[1]

Grünwald Béla „védőbeszéde" minden vádnál elmarasztalóbb az arisztokrácia számára. A nagybirtokososztály tevékenységének mérlegében valóban oly kevés pozitívat, alkotót és hasznosat tud felmutatni, mint kevés más osztály a történelemben. Egy bizonyos: a nemzeti lét, nemzeti állam és nemzeti öntudat kialakítása és fenntartása szempontjából szerepe kimondottan negatív, mi több, bomlasztó volt. Éppen ezért van valami bizarr abban a gátlásnélküli cinizmusban, amellyel ez az osztály szeret különleges nemzeti érdemeire hivatkozni, sőt: ilyenekkel egyenesen hivalkodni.

A feudális arisztokrácia szertelen hatalmának nemcsak az volt az oka, hogy ez az osztály kíméletet nem ismerve, hallatlan szívóssággal ragaszkodott az uralomhoz. Objektív történelmi okok is közrejátszottak. A XV. század végén Európa fejlődésében beállott változások végzetesen kihatottak Magyarország sorsára. A török előnyomulásával és Amerika felfedezésével a világkereskedelmi utak a Balkánról és a Földközi tengerről áthelyeződtek nyugatra, az Atlanti-óceán mellékére, elkerülve egész Közép- és Kelet-Európát, így Magyarországot is. A feudalizmusnak Magyarországon aránylag korán — már a XV. században — megindult bomlási folyamata félbeszakad, ipar és kereskedelem visszafejlődik, hajdan virágzó városok hanyatlásnak indulnak, ezzel együtt elszegényedik és elsatnyul a városi polgárság, meggyengül a jelentős mértékben reá támaszkodó központi királyi hatalom. Pedig éppen ez a két utóbbi volt hivatva a nagybirtokos főnemességet ellensúlyozni és visszaszorítani. A haladást, a polgári fejlődést képviselő erők e katasztrófális elgyengü-

[1] Grünwald Béla: *A régi Magyarország.* 1888. 48. l.

lése újra nyeregbe ülteti, korlátlan hatalmassággá teszi a pozitív szerepüket már eljátszott, a történelmi fejlődéssel már ellentmondásba került reakciós feudális erőket. Hogy a nagybirtokos arisztokráciának Mátyás halála után korlátlanná vált uralma milyen állapotokat teremtett Magyarországon, arról Acsády a következő képet festi:

> Nemcsak a földesúri hatalom alatti néprétegekre, hanem a városokra, sőt a kisbirtokos nemesekre egyaránt szomorú napokat virrasztott az oligarchikus hatalom túltengése. Évről évre tűrhetetlenebbé váltak a nagyurak kicsapongó visszaélései, nőttön nőtt a belső zűrzavar, az általános elszegényedés s vele az elkeseredés. A termelő munka üzésének feltételei mindinkább eltűntek, az osztályellentétek a végletekig elfajultak s az ország a fejetlenség örvényébe süllyedt, mely kizárta nemzetközi szereplését, megfosztotta ellenálló képességétől és előkészítette hatszázados önállóságának összeomlását. Megindult az államszervezetben az a szörnyű folyamat, melyet orvosi műnyelven önfertőzésnek, önmérgezésnek (autointoxikáció) neveznek, s mely az államtest minden szervébe behatolva, képtelenné tette hivatásának teljesítésére. Még a szabad székelyek is oly embertelen elbánásban részesültek, hogy tömegesen költöztek ki a szomszéd oláh vajdaságokba, sőt azzal fenyegetőztek, hogy mindenestől kivándorolnak magyar hazájukból. (1492—93.) De mindenkire tűrhetetlenné váltak a viszonyok. A hatalmasok... nemcsak a kisnemesség, hanem a királyi bánvavárosok, a vagyonosabb polgárság ellen is hadat indítottak, s rosszindulatuk betömte jólétük forrásait. Lassanként eltűnt a termelő munkának minden előfeltétele, s még az egyházban is tetőpontjára hágott a már régóta megindult züllés, a főpapok kíméletlenül kizsákmányolták az alsópapságot, a kolostorok kicsapongás fészkeivé süllyedtek. Külháborúk híján a nemesség általában elszokott a katonáskodástól, de annál kíméletlenebbül használta kardját, melyet viselt, a gyöngék ellen.[1]

A rengeteg rossz között, amit a nagybirtokososztály szertelen hatalma a nemzetre hozott, a legnagyobb kárt kétségtelenül a magyarság széles tömegeinek, a magyar

[1] Acsády *id. mű.* 177—78. l.

parasztságnak egyenesen féktelenné vált kizsákmányolása és elnyomása okozta. A parasztság, a magyarság magva, nemzeti létünknek alapja és megújhodásának főforrása, a földesurak határtalan kapzsiságának szabad prédája lett. A jobbágyság terhei az elviselhetetlenségig fokozódtak. Amilyen kelletlenül nyúltak a fegyverhez a magyar urak külső ellenséggel szemben, a haza védelmére, olyan nagy legények voltak a *magyar* nép egyszerű fiaival szemben, akiknek verejtékes munkájára alapozódott elsősorban az ország jóléte, az ő mérhetetlen gazdagságuk. A magyar urak úgy bántak a magyar parasztal, hogy az még abban az erőszakoskodásokban bővelkedő, kegyetlen korban is párját ritkította.

> ...Váradi Péter kalocsai érsek már 1496-ban panaszolta, hogy Bodrog és Szerém vármegyékben úgy bánnak a jobbággyal, mint a barommal sem illenék, úgy bánnak vele, mint Törökországban sem teszik, miért is attól kell tartani, hogy tömegesen oda fognak vándorolni. Az egykorú iratok telve a hatalmaskodás, a kegyetlenkedés megdöbbentő eseteivel.
>
> ...A köznép ez elnyomása a hazánkban járó külföldieket is meglepte és 1502-ben egy francia azt írja haza, hogy a magyar nemes a földművest a barommal egyenlőnek tartja és úgy bánik vele.[1]

A szabadjára eresztett magyar nagybirtokososztály szertelen önkénye egy negyedszázaddal Mátyás halála után forradalomba kergette a parasztságot. 1514-ben a magyar parasztság, felhasználva a keresztes hadjárat céljaira kezében levő fegyvert, megkísérelte legelemibb jogait megvédeni. Ma már mindenki, aki igényt tart arra, hogy a történelemben tájékozottnak tartsák, elismeri, hogy a Dózsa György vezérlete alatt álló, felfegyverkezett parasztság sérelmei valóságosak, kívánságai több, mint mérsékeltek voltak. Embertelen elnyomóival, a földesurakkal szemben pedig az esetek nagy többségében bámulatos nagylelkűséget tanúsított.

De nem így az urak, amikor felülkerekedtek.

---

[1] Acsády *id. mű.* 178—79. l.

A Dózsa-féle parasztháború leverése után a magyar úriosztály kiirtotta a parasztság színe-virágát, vadállati kegyetlenkedéssel tízezreket öldösött le — a legyilkoltak számát 70.000-re, sőt vannak, akik 100.000-re becsülik — és helyükbe idegen nemzetiségű parasztokat hozott az országba. De ezt sem tartotta elegendőnek. A nemesség legszívesebben az egész fellázadt parasztságot kipusztította volna, csak az a meggondolás tartotta vissza őket, hogy a „parasztság nélkül a nemesség keveset ér". Vad dühében hetediziglen igyekezett megbosszulni a magyar parasztságon azt, hogy jogaiért harcbaszállt.

A parasztság felkelését a magyar nemesség arra használta fel, hogy törvénybe iktassa a jobbágyok röghözkötöttségét, aminek megvalósítására már régen törekedett. A fölkelés leverése után közvetlenül nagy sebbel-lobbal összehívott „vad" országgyűlés törvénybe iktatta :

> Hogy minden emberöltő megtudja, mekkora bűntény az urak elleni lázadás, az ezen országban bárhol lakó összes parasztok... földesuraiknak feltétlen és örök szolgasága alá legyenek vetve és jövőre ne legyen joguk uraik akarata és beleegyezése nélkül egyik helyről a másikra költözni és ott állandóan letelepedni.

A törvény kivételt csak a szabad királyi városokban lakókkal, úgyszintén a parasztság egyes, főképpen idegen nemzetiségű — rutén és rác — csoportjaival tett.

A szabad költözködési jog a parasztság sarkalatos joga volt, amely egész gazdasági és jogi helyzetét döntően befolyásolta. Az ország polgári fejlődését egyengető nagy magyar királyok, az állam jól felfogott érdekeiből kiindulva, nem szűntek meg a magyar parasztság szabad költözködési jogát hathatós védelemben részesíteni. Mátyás király addig nem nyugodott, amíg a magyar parasztságnak alapvető jogát, a földesurak minden árnánykodása ellenére, törvényben nem biztosította. A parasztság 1514-ben bekövetkezett röghözkötése ezt az osztályt rabszolgasorba taszította. A röghözkötött jobbágy és a rabszolga helyzete között nem sok a különbség. A paraszti függésnek ez a legsúlyosabb formája Kelet-Európában — az Elbán innen — terjedt el erősen, a nyugati népek sokkal kevésbbé

ismerték, ami nem egy tekintetben megmagyarázza sokkal szerencsésebb, gyorsabb ütemű és eredményesebb gazdasági és kulturális fejlődésüket. A magyar urak nem riadtak vissza attól, hogy a magyar parasztságot rabbilincsbe verjék, pedig nem volt nehéz előre látni, hogy mi lesz a sorsa az olyan nemzetnek, melynek többsége rab. 1514-ből *kikerülhetetlenül* következett 1526, a magyar nemzet nagy tragédiája, a *mohácsi vész*. A kapcsolat a két dátum között kétségbevonhatatlan.

> ...Mikor az állam a tömegeket rabszíjra fűzette, kiölte belőlük az anyaföldhöz való ragaszkodást, az áldozatkészség és a halálraszántság érzetét... Az olyan állam fennmaradása, amely emberi és gazdasági érdekeiben porig alázta, vérig sértette, nem érdekelte őket tovább, nélkülük meg az uralkodó rétegek képtelenekké váltak erélyes külpolitika érvényesítésére. A legszorosabb kapcsolatban állt tehát az állami önállóság a tömegek sorsával és nem véletlen, hanem a dolgok természetes fejlődése okozta, hogy a munkásosztály rabláncra fűzését nyomon követte az önálló Magyarország összeomlása, mely nem is támadt fel mindaddig, míg 1848-ban azokat az eszményeket törvénybe nem iktatta, amelyekért a parasztok részben már 1514-ben küzdöttek.[1]

Az országot a jobbágyság tízezreinek elpusztításával és az egész parasztság bilincsbeverésével katonai téren meggyengíteni halálos bűn volt, különösen akkor, amikor a török már az ország kapuit döngette. Az az osztály, amely a kapzsiságtól és önzéstől elvakulva a legnagyobb megpróbáltatások idején így hátbatámadta a nemzetet, már ezért az egyetlen tettéért megérdemli, hogy a hazaárulás bélyegét süssék homlokára és a magyar történelem szégyenoszlopához kössék. Pedig ha csak ezt az egyetlen bűnt követte volna el a nagybirtokososztály a nemzet ellen!

1514, a jobbágyság röghözkötése a Mohácsnál ért közvetlen katonai vereségen messze túlmenően hosszú századokra megszabta a magyar fejlődés útját, éspedig a legkedvezőtlenebb irányban.

---

[1] Acsády *id. mű.* 206. l.

A jobbágyság rabszolgasorsba döntése egyik főoka lett Magyarország századokra kiható gazdasági elmaradottságának. Lehetetlenné tette a technikai fejlődést, akadályozta a munka termelékenységének fokozását. Nem fejlődött a mezőgazdaság, az ország egész gazdasági élete visszamaradt.

A jobbágyi függés helóta formája, mely teljesen jogtalanná tette a parasztot s nem engedte meg, hogy földtulajdonnal rendelkezzék, megakadályozta egy korszerűen gondolkodó, szabad, birtokos parasztság kialakulását, amely parasztság az ország polgári fejlődésének jelentékeny tényezőjévé válhatott volna.

Az 1514-es törvények és nevezetesen Werbőczy *Hármaskönyv*-e a feudális reakció hatalmas győzelme volt. A feudális földesúri osztály gazdasági és politikai erejét és befolyását rendkívül megszilárdította, önbizalmát határtalanná tette. Ettől kezdve oly biztosan ül a nyeregben, hogy több mint négyszáz esztendőn át nem volt erő, amely onnan ki tudta volna mozdítani. A magyar társadalom tisztán feudális tagozódása 1514 után mintegy megmerevedik, a két egymással szembenálló osztály, a birtokos nemesség és a birtoktalan és jogtalan jobbágyság között nincs semmi átmenet, nincs semmi közlekedés.

A rákövetkező évszázadok folyamán a magyar társadalom szinte megállt fejlődésében, semmi újat magából kitermelni nem tud, léte csak vegetálás és ezt a megmerevedést, a réginek ezt a változatlan megőrzését legfőbb eszményképpé magasztosítja. A feudális előítéletek, a polgári foglalkozások, ipar, kereskedelem és általában a termelőmunka lebecsülése csaknem az egész társadalmat hatalmába kerítik. (A *Hármaskönyv* a „nyerészkedő vagy közönséges foglalkozásokat" a nemességgel össze nem egyeztethetőknek nyilvánította.)

Azt, hogy a magyar nagybirtokososztály mindvégig mennyire szolidáris volt 1514-beli őseivel, különös élességgel bizonyítja a *Hármaskönyv* szerzőjének, Werbőczy Istvánnak mindenkori nagy becsbentartása. Törvényeit a jogi tudomány remekeinek nyilvánították, alakját a főváros egyik disztérén emlékművel örökítették meg. Nem za-

varta őket az a körülmény sem, hogy „a pórságnak ez az engesztelhetetlen gyűlölője" a magyar történelemnek személyében is egyik legsötétebb alakja volt. Mint nagyurak személyes szolgája kezdte, hogy azután mint országbíró, majd mint nádor semilyen eszköztől vissza nem riadva, nagy vagyont harácsoljon össze. A Dózsa-féle parasztforradalom leverése után nem kevesebb mint tizenkét „bűnös" nemes birtokát kapta meg teljesen, tizenöt másét pedig felerészben. Valamennyi komoly történetírónk a legrosszabb véleménnyel van Werbőczy személyéről. (Szalay László Werbőczy „rövidlátásáról", „nyegleségéről", „botorságairól" beszél, olyan embernek jellemzi, aki „az elbizakodottság maszlagával tartotta jól a nemzetet, oly korszakban, midőn ezt nyomorúságának érzetére... kellett volna bírni").

Nem csoda, hogy Ady Endre a huszadik század eleji uralkodó osztályban még mindig Werbőczy „úri pereputtyát" látja, és Werbőczyvel, mint a magyar élet eleven alakjával badakozik. Az ezerholdak hazájából kivándorolni kényszerülő magyar parasztokról írt egyik versében mondja:

Elmegy a kútágas, marad csak a kútja,
Meg híres Werbőczy úri pereputtya
Árvult kastély gondját kóbor kutya őrzi,
Hivasd a törvénybe, ha tudod, Werbőczy.

Az a körülmény, hogy a magyar nép széles tömegeit 1514-ben minden emberi jogtól megfosztották és csak a kiváltságos nemességet ismerték el *nemzetnek,* áthidalhatatlan szakadékot teremtett a két osztály között. Az 1514-i országgyűlésen elfogadott törvények és a *Hármaskönyv* „felállították az 1848-ig tartó választófalat magyar és magyar között", „a népet kettészakították" — kénytelen beismerni Hóman Bálint is. Ettől az időtől kezdve a két tábor farkasszemet néz, hol rejtett, hol nyílt, de folytonos harcban áll egymással. 1514 után a magyar uralkodóosztály többé nem tudja sikerrel felvenni a harcot a külső ellenség ellen, minden erejét és figyelmét a saját népe ellen viselt háború köti le.

Nem lehet egyidőben harcolni saját népünk és külső ellenség ellen.

A Hunyadiak fel tudták tartóztatni a törököt azért, mert a magyar nép bizalmát és szeretetét élvezték, mert a magyar paraszt úgy tekintett rájuk, mint jóakaróira és védelmezőire. Nekik nem kellett attól tartaniok, hogy a köznép cserbenhagyja, még kevésbbé, hogy hátbatámadja őket. A parasztság rögbözkötése után gyökeresen megváltozik a helyzet. 1526-ban a nemesség jelentékeny része azért nem mert hadbaszállni a török ellen, mert attól tartott, hogy otthon hagyott jobbágyai, távollétét felhasználva, fellázadnak. 1526-ban az 1514-beli győzőknek kellett volna az országot a török ellen megvédeni, hiszen az események főszereplői 1526-ban nagyrészt ugyanazok, akik 1514-ben voltak. S mit látunk?

Amikor Szulejmán csapatai már vonulnak Magyarország ellen, a *Hármaskönyv* hírhedt szerzőjének, Werbőczynek nem az ország védelmének megszervezése, hanem nemesi lázadás szítása a főgondja. Nem tekinthető véletlennek, hogy Zápolyai János, Dózsa György rosszul felfegyverzett parasztjainak „vitéz" legyőzője, a törökökkel szemben csak kudarcokat tudott felmutatni. Tomori érsek, a szabad székelyek kíméletlen leverője, Mohácsnál tehetetlennek bizonyult.

A mohácsi katasztrófának természetesen nem ez volt az egyedüli oka. Az 1526-ban bekövetkezett összeomlás a feudális „úri osztály" politikai és erkölcsi csődjét fejezte ki. A nemzetek történetében párját ritkítja az a bűnös lelkiismeretlenség, határtalan önzés, példátlan rövidlátás, gyávaság, rablási és harácsolási szenvedély, amiről a magyar nemesség a nemzet e sorsdöntő óráiban bizonyságot tett. Mohács és azok az állapotok, amelyek Mohácshoz vezettek, a nemzet történetéből ki nem törölhető bizonyítékait szolgáltatják annak, hogy a nagybirtokososztály mennyire alkalmatlan a nemzetvezetés nehéz hivatására. Ez az igazán destruktív osztály. Rombolásai árát azonban minden esetben a magyar néppel fizettette meg.

A nagyurak hazaáruló viselkedésétől lényegesen elütött a köznép magatartása a mohácsi csata idején. Annak

ellenére, hogy a magyar uralkodóosztály mindent megtett, hogy a paraszti tömegeket az ország sorsa iránt közömbössé tegye, ez a mindentől megfosztott, minden jogból kiforgatott magyar parasztság még mindig több áldozatkészséget és több igaz ragaszkodást tanúsított a magyar haza iránt, mint dúsgazdag urai, akiknek pedig ez a haza minden földi jót biztosított. A magyar parasztok magatartásáról Acsády megállapítja:

> . . mégis ők voltak azok, akik a mohácsi csata rettenetes hírére, midőn az élelbenmaradt nemesség fejét vesztve, tétlenül nézte a török további előnyomulását, legalább ittott a védekezés terére léptek.[1]

[1] Acsády *id. mű.* 208. l.

Életképes, még nagyrahivatott osztályok a saját vereségeikből is tudnak tanulni. A vereségek és kudarcok a hibák kiküszöbölésére, minden erejük összefogására és felfokozására késztetik őket, ami nemcsak a vereség következményeinek gyors kiheverését, hanem a pillanatnyi vereségek új fellendülés kiindulópontjává való változtatását eredményezi. *A magyar nagybirtokososztály még a mohácsi vészből sem okult.* El lehet róla mondani, hogy „se nem tanult, se nem felejtett". A széthúzás és viszálykodás éppen a mohácsi vész után ülte legszörnyűbb orgiáit. A nagyurak pártoskodása Magyarországnak a török által meg nem szállt területeit két részre szakítja és kitárja az ország nyugati kapuit a Habsburg-német uralom számára. A magyar nép szenvedései elviselhetetlenebbek lettek, mint valaha.

> ...az államegység megbomlása s a két király hívei közt úgyszólván örökösen folyó küzdelmek és apró harcok lehetetlenné tették a nemzeti munkaszervezet szabályos működését, s főleg a vidéki népességet döntötték a legszánalmasabb helyzetbe. A belháború állandósította a dúlást fosztogatást, s minthogy a földesúri vagyon legelől a jobbágybirtokból állt, a küzdőfelek ezt pusztították kíméletlenül, hogy egymásnak kárt okozzanak. Részt vett ez örökös rombolásban úr és magyar zsoldos, részt vett a török... de a közvagyon pusztulásának legrettenetesebb tényezője egy új elem, a német zsoldos katonaság volt. A magyar nép nyúzásában egymással versenyeztek a török, a német és a magyar urak. Nem a török bizonyult a kegyetlenebbnek...

Megtörtént ismételve, hogy a kétségbeesett köznép a törököt pártolta saját zsarnokai, a kegyetlen földesurak és katonák ellen.[1]

Előfordult, hogy a török által ostromolt várat a jobbágyok török kézre juttatták, mert a török igát elviselhetőbbnek tartották annál a járomnál, melyet saját uraik helyeztek nyakukba.

A mohácsi vészt követő századokban (a XVI. és XVII. század folyamán), amikor a törökök és a németek mintegy a magyar nép eleven testét tépik-szaggatják, a magyar uraknak az volt-e minden egyebet háttérbe szorító legfőbb gondja és törekvése, hogyan lehet visszaállítani Magyarország állami önállóságát, hogyan lehetne megszabadítani a magyar nemzetet az idegen rablóktól?

Egyáltalán nem! Egyéb. „fontosabb" dolgok minden nemzeti csapásnál többet foglalkoztatják a derék nemesurakat: a jobbágyok kizsákmányolásának ezer úton-módon való fokozása, a magyar parasztság 1514-es törvények teremtette jogtalanságainak minden irányban való kiépítése. A magasabb gazdasági és szellemi élet központjai, a városok ellen több mint száz esztendőn át folytatott szívós harcuk ugyancsak nem kis mértékben foglalta le őket. De érdemes volt ez irányban küzdeniök. Ebből a harcból győztesen kerültek ki — nem úgy, mint Mohácsnál. A városok önkormányzatát jelentős mértékben sikerült korlátozniuk, sőt magukat a városokat is a nemesi vármegye csizmája alá gyúrniuk. Szekfű Gyula a következőket írja erről:

A magyar országgyűlésnek 1647-ben hozott törvénye kimondta: ... hogy a városi statutumok és jogszokások, melyek az ország törvényeivel (azaz a nemesi kiváltságokkal) ellenkeznek, nem érvényesek a bentlakó nemesre nézve... De nemcsak a vármegye és a nemesi jog tör be a városnak eddig saját privilégiuma szerint élő zárt területére, a város maga mint jogi személy is alávetteti a vármegyének, melynek eddig független, egyenrangú, mellérendelt társa volt a közjogi, rendi társaságban: az úron, nemesen vagy szolgájukon elkövetett hatalmasko-

[1] Acsádi *id. mü* 210. l.

dásért a vármegye az egész várost mint jogi személyt maga elé idézteti és a vármegyei törvényszéken elítéltetheti.[1]

A városok politikai befolyását mind helyi, mind országos méretekben egyre inkább korlátozzák, míg végre a befolyás közel semmivé zsugorodik össze. Eleinte kimondják, hogy „új város országgyűlésre csak külön törvény által legyen felvehető", később „az a gyakorlat, hogy akárhány város van az alsó táblán, mindnek együttvéve csak egy szavazata lehet". A magyar nemesi osztálynak sikerül a városoknak a rendiség korlátjaiból kitörő külön világát megfojtani, miközben egy pillanatra sem gondol arra, hogy a polgáriasodás zsenge hajtásainak elpusztításával a nemzeti ellenállás milyen hatalmas erőforrásait apasztja ki.

Ugyanakkor a magyar uralkodóosztály semilyen komoly lépést nem tesz a nemzeti felszabadító harc megszervezésére. E kor legnagyobb magyarja, Zrínyi Miklós, a költő, hiába sürget nemzeti ellenállást és ehhez szükséges állandó magyar hadsereget. Szava pusztába kiáltó szó. Hasztalan mutat rá bámulatos józansággal arra, hogy ha a magyarok nem tisztítják meg saját erejükből az országot a töröktől, ha ehhez a németek segítségét veszik igénybe, akkor ezzel a nemzet önállóságára még a török igánál is veszélyesebb német uralomnak vetik meg alapját. „Ekkor jobban felfuvalkodván, éppen eltaposnák nemzetünket" — írja a németekről a *Mátyás király életéről való elmélkedések*-ben.

A fennhéjázó nemesség, a nemzet „vezető" osztálya ennek a feladatnak elvégzésére azonban szánalmasan kicsinek bizonyul. Zrínyi Miklós, aki óriásként magasodott ki ebből a törpe nyájból, a következőképpen jellemezte saját nemesi osztályát :

> Egy nemzet sem pattog úgy, 's nem kevélykedik nemesség titulusával, mint a Magyar, maga annak meg-bizonyítására 's conservatiojára, láttya Isten, semmit sem tselekszik. Fiaink hasztalanul élnek, vagy otthon attyoknál, annyoknál, vagy, ha ugyan derekason látni 's hallani

[1] *Magyar történet.* III. k. 557. l.

akarnak, (a' mint ők mondgyák) egy Magyar Úr Udvarába be-állanak és szerződnek. Ott mit tanulnak? Innya. Mit többet? Pompáskodni, egy mentét aranyval megprémeztetni, egy kantárt pillangókkal cziráztatni, eggy forgóval, egy lódinggal pipeskedni, paripát futtatni, egy szóval, esküdni, hazudni. és semmi jót nem követni... senki nem tanúl jó tudományt, senki nem lészen szarándokká, hogy láthasson, hallhasson, tudhasson abból hazájának valamit szolgálni. Ezek kívánnyák osztán a Generálisságot, és ugyan ezeknek is kell adnnyunk, mivel más nintş jobb.[1]

Ahogy nem tudta a nemesség az országot a török uralomtól megmenteni, ugyanúgy nem bírta saját erejéből a török iga alól felszabadítani. Önálló magyar haderő és nemzeti összefogás híján a magyarok tényleg csak idegen, jelentős mértékben német, illetőleg Habsburg császári csapatok segítségével tudták a törököt kiűzni az országból. A következmények azok voltak, amelyeket Zrínyi Miklós megjövendölt és melyek bekövetkezése előrelátható is volt.

[1] Zrinyi Miklós: *A török áfium ellen való orvosság.* (Z. M. minden munkáji. 1817. 2. köt. 178. és 179. l.)

A MAGYAR URAK ÉS A NÉMET ELNYOMÓK SZÖVETSÉGE A MAGYAR NÉP ELLEN

A hatalmaskodó magyar urak és az elnyomott, bilincsbevert pórnép között olyan viszony alakult ki, hogy az urak a német zsoldos csapatokat mintegy szövetségesüknek tekintették, elkeseredett, lázadásra kész jobbágyaik fékentartására. Nem alaptalanul beszélt Szekfű Gyula „a császári sas szárnyai alá szorult magyar nemességről" Ugyancsak ő idézi Thurzo György nádor szavait (1611 ből) arra vonatkozólag, hogy a német fegyveresek behívását az országba „... az nemesek főképpen óhajtással és nagy buzgó szóval kívánják, mert ily nagy nyomorúságban lévén a hajdúságtól, szegények hova forduljanak". Acsády ugyanezt mondja :

> Az urak életöket és vagyonukat féltve a gyülöletet lehelő tömegtől Bécsben kerestek támaszt, s hogy veszély esetén katonai oltalomban részesüljenek, vak eszközeivé lettek Ausztria politikai és adóügyi törekvéseinek.[1]

Ezeket a magyar nagyurakat nem aggasztotta az a körülmény, hogy a német zsoldoshadak tűzzel-vassal látnak hozzá majd az ország pusztításához.

> A német katonák nemcsak az ellenséggel szemben voltak kegyetlenek, a barátokkal szemben is keményeknek és elbizakodottnak bizonyultak Ami megtetszett nekik, elvették, az istállóból a lovakat elvezették, a fuvaros naphosszat kellett fuvarozzon ingyen, egy és ugyanazt az adót háromszor-négyszer hajtották be. a legdrágább éte-

[1] Acsády *id. mű* 267. l.

leket követeltek és becstelen módon tékozoltak és mindezt a legbántóbb, leggúnyosabb szavakkal kísérték, verés és halál fenyegetett mindenkit, aki ellenállt, mindenkit, aki az elnyomás ellen csak szót emelt. Az ezredesek maguk ültek törvényt és egyidejűleg vádlók, panaszosak és bírák voltak . Elegendő, a dolog odáig jutott, hogy a gyermekeket „jön a német!" felkiáltással ijesztgették.[1]

A magyar nemzet drága árat fizetett azért, hogy a nemesi politika következtében nem bírta a törököt kiűzni az országból, hogy ehhez a habsburgi német csapatok segítségét kellett igénybe vennie. A német „barát" akkor is komiszabbnak bizonyult a legkomiszabb ellenségnél, Annak ellenére, hogy a magyar csapatok jelentékeny szerepet játszottak a török kiűzésében, a Habsburg császári hatalom képviselői arra az álláspontra helyezkedtek, hogy az országot a császár „háború jogán" megszerezte, Magyarország meghódított ország, amellyel a császár tetszése szerint rendelkezik. A magyar nép szenvedései, a német uralom következtében megtízszereződtek, Bécs milliós sarcot vet ki az országra. A császári hadsereg ellátása címén az országot teljesen kifosztják. A magyar népen behajtott természetbeni adóról, az ú. n. porcióról, Magyarország akkori nádora, a különben teljesen császárhű Esterházy Pál a következőket panaszolta:

> ...elvivén a lakosság élelmét, oly nagy éhhalált okoz, hogy a nép gyermekeit, feleségét, fiatal leányait eladja az idegen katonáknak, amiből végtelen förtelem származik. Sokan lemészárolják családjukat és azután öngyilkosok lesznek, ezrek bujdosnak. Magyarország száz év alatt nem fizetett annyit a töröknek, mint két esztendő alatt a külföldi katonaságnak.[2]

---

[1] Mailáth, Gr. Johann: *Geschichte der Magyaren.* Wien 1831. 28. l.

[2] *Magyar történet.* IV. k. 223. l

A hivatalos és nemhivatalos fosztogatások elől egész falvak lakossága erdőkbe, mocsaras vidékekre menekült. Itt húzódnak meg ezrével a földönfutókká lett végvári magyar katonák is. Mindezek az okok az országot a forradalmi erjedés állapotába hozták.

Ki fogott ekkor fegyvert a magyar nemzet létének puszta megmentésére? Talán a nemesurak, akiknek a szükséges emberanyag, pénz és fegyver bőven rendelkezésükre állott? Az ő körükből kiinduló szabadságmozgalmak nem nőttek túl a főúri összeesküvések szűk keretein (példa erre a Wesselényi-féle összeesküvés) és magukon viselték az ilyen összeesküvésekre jellemző összes fonákságokat. *A nagy, nemzeti szabadságharc, országos fegyveres ellenállás megindítója nem a nemesség, hanem az elnyomott, agyonsanyargatott magyar pórnép volt* Csak benne volt meg az ilyen nagy, nemzeti erőfeszítéshez szükséges elszántság, áldozatkészség és kezdeményező erő. Az Esze Tamás és Kis Albert jobbágyok vezette, „nem másért, mint a szegény nép elnyomásáért" fellángolt parasztmozgalommal indul meg a Rákóczi-féle nemzeti felkelés Magyarország függetlenségéért.

Dehiszen a felkelés vezetője, Magyarország leggazdagabb földesura, II. Rákóczi Ferenc volt, a kuruc hadsereg arisztokrata generálisok vezetése alatt harcolt — vethetik ellenünk. A külföldet járt, európai látókörű, a Magyarországnál jóval fejlettebb nyugati országok példáját szem előtt tartó II. Rákóczi Ferenc messze túlnőtt a

magyar rendi világ keretein. Osztályönzéstől mentes magatartása a jobbágyokkal szemben, korszerű, nyugati mintájú állandó hadsereg felállítására irányuló törekvése, türelmessége vallási téren, egész gazdasági és kultúrpolitikája, erősen polgári vonásokat mutatnak a nagy fejedelemben. Rákóczi az éveken át dúló háború közepett, gyáraknak beillő hatalmas műhelyeket szervez, külföldi szakmunkásokat és mérnököket hoz az országba, hogy mind az ipart, mind a hadsereget korszerű színvonalra emelje. Az ifjúság technikai nevelésére nagy gondot fordít; ő hívta életre az első magyar ipariskolákat.

Rákóczi világosan látta, maró gúnnyal ostorozta az elmaradott magyar társadalom gyarlóságait, a feudális szűkkeblűséget, széthúzást, egységes fegyelem hiányát, ami különösen katonai téren hatott rendkívül károsan. A rendi korlátokon való felülemelkedésről tanúskodott az a törekvése is, hogy nemzeti egységfrontba tömörítse az ország lakosságának különböző rétegeit. Elsősorban ezért tett egész sor engedményt a nemességnek, hogy őket a nemzeti felkelés számára megnyerje, illetve megtartsa. Bármennyire együtt is érez az elnyomott magyar köznéppel, a jobbágyság intézményéhez mégsem nyult, nehogy elriassza a nemességet. Ugyanezért tűri a tehetségtelen arisztokrata tábornokokat a kuruc csapatok élén, annak ellenére, hogy ezek többet ártottak az ügynek, mint használtak.

A Rákóczi-féle szabadságharc éltető eleme és gerince a jobbágyság, a kis- és középnemesség, a kisszámú városi polgárság volt. A mozgalomhoz csatlakozott néhány nagybirtokos arisztokrata a nemzeti egységfront táborában a bomlasztó erő szerepét játszotta. Rákóczi Ferenc emlékirataiban a következőket mondja róluk:

> Megveték, gyalázák és gyakran rágalmazák egymást előttem, minekutána már magok között bírálgatták személyemet és tetteimet... Azok közül, akik katonai hivatalokat viseltek, egy sem volt, ki szigorú, de igazságos büntetést ne érdemelt volna parancsaim elmulasztása miatt; s bizonyára nagyon sokszor meg is kapták volna, ha tudatlanságuk s más egyéb esetleges hibáik ki nem mentették volna őket. Különben is ügyes egyénekben

hiányt szenvedvén, nem tudtam volná helyeiket másokkal betölteni.[1]

A kuruc seregben szolgáló főurak bizalmatlanságukat és ellenséges érzületüket a köznéppel szemben nem tudták leküzdeni. Rendi előítéletük hazaszeretetüknél jóval erősebbnek bizonyult. Rákóczi táborában ők képviselték a reakciós elemet, amely a mozgalmat a mélybe húzta és végül megfojtotta. A jobbágyrendszer érintetlen fenntartása lett ugyanis a nemzeti felkelés bukásának egyik főoka. A jobbágyok nagy tömegei, akik Rákóczitól felszabadulásukat várták, reményeikben csalódva mind közönyösebbekké váltak a nemzeti mozgalommal szemben Ezt a veszélyt látja Rákóczi is. 1708 végén rendeletet ad ki arra vonatkozólag, hogy mindazok a jobbágyok, akik a kurucok soraiban mindvégig harcoltak, „örök és feltétlen szabadságot nyernek és lakóhelyeik a hajdu városok módjára külön kiváltságban fognak részesülni." Ez az intézkedése azonban már elkésett, a végleg hanyatlásnak indult mozgalomba új életet már nem tudott önteni.

A nemesség Rákóczi minden fáradozása ellenére sem volt hajlandó áldozatkészen kitartani a nemzeti ügy mellett. Az a körülmény, hogy a földesurak csak saját anyagi érdekeiket nézték és Rákóczi parancsai ellenére sem engedték jobbágyaikat a kuruc hadseregben katonáskodni, nem kis szerepet játszott a felkelés elbukásában. A nemesség zöme a kuruc hadsereget általában nem jó szemmel nézte.

„Elhatalmazának a szolgák rajtunk" — volt például az erdélyi nemesség véleménye. — „Akiket az előtt az erdélyi jó nemes emberek a juhok mellett való komondorok közé be nem fogadtak volna, azoknak direkciójától, ordereitől kell függni az igazi nemesi vérből álló familitiáknak".[2]

Íme, ilyen volt a magyar nemesség nagyrészének viszonya a dicsőséges kuruc hadsereghez. Még rosszabb

[1] II. Rákóczi Ferenc fejedelem emlékiratai a magyarországi háborúról. 2. kiadás. Pest, 1866. 65—66. l.

[2] *Magyar történet.* IV. k. 303. l.

volt a főurakó. Az egész nagybirtokos arisztokrácia és főpapság — egyesek kivételével — *labanc* volt, azaz a császárt támogatta a magyar nemzettel szemben. Persze nem ingyen tette. A kuruc birtokokra fájt a foga és ezért Júdásként eladta hazáját és nemzetét. 1708-ban a császár országgyűlést hívott össze Pozsonyba, abból a célból, hogy leszerelje a nemzeti felkelést. Meghívásának csak a labancérzelműek tettek eleget. Kik gyültek össze Pozsonyban tárgyalni a császárral akkor, amikor a magyar nép fegyverrel a kezében védte az élethez való jogát? A nagybirtokososztály: a főurak és a főpapok. Tizenhat püspök, huszonhat kanonok, apát és prépost, herceg Esterházy Pál, tíz gróf Esterházy, öt gróf Erdődi, négy-négy gróf Pálfy, Csáky, Zichy, három-három gróf Batthyány, Keglevich, Nádasdy és hozzájuk hasonlók tüntettek „hűségükkel" a magyar népet pusztító Habsburgok mellett.

> A pozsonyi országgyűlés tagjairól valóban el lehet mondani, hogy megszámlálták egymást, mert a megjelentek névsorát (hűséglajstrom) már az első napon lemásolta mindenki és azután erre hivatkoztak még az utódok is.[1]

Ezt a hűséglajstromot mutatták fel, amikor jutalomért jelentkeztek. A felkelőktől elkobzott birtokokért folyó szemérmetlen tülekedésben a magyar főurak voltak a leghangosabbak. Esterházy Pál, a nádor, még a Rákóczi-féle felkelés előtt megállapodást kötött a császári kormánnyal, hogy a hűtlenség címén lefoglalt birtokok egynegyed része őt illeti. A kurucok leverése után a magyar főurak mutatják a legnagyobb engesztelhetetlenséget a magyar nemzeti ügy harcosaival szemben. Ők azok, akik sehogysem akarnak belenyugodni a szatmári béke ama pontjába, mely szerint a császárnak hűséget esküvő volt kuruc nemesek megtarthatják birtokaikat. Ezek a magyar főurak, Esterházy Pállal, a nádorral és gróf Illésházy Miklóssal, a magyar királyi kancellária vezetőjével az élükön, alkották az úgynevezett „konfiskáló pártot". Nem kevesebb, mint kétmillió hold kuruc, elsősorban Rákóczi-

[1] Málnási Ödön: *Gróf Csáky Imre bíbornok élete és kora.* 1933. 68. l.

birtok került idegenszármazású vagy hazaáruló magyar főurak kezébe.

A szatmári béke után alakul ki véglegesen a magyar arisztokrácia abban az összetételben, amelyet többékevésbbé máig is megőrzött. Alig van magyar mágnáscsalád, amely birtokait ne hazaárulással szerezte volna. Hazaárulás alapozza meg a Károlyiak nagy vagyonát, az Esterházyakét, a Festetichekét és így tovább, csaknem valamennyiét.

Az arisztokrácia más országokban is távol áll a nemzettől, attól jóformán idegen, de egyetlen más ország arisztokráciája sem alakult ki annyira kifejezetten hétpróbás hazaárulókból, mint a magyar arisztokrácia. A nemzettel együttérző főúri családjaink ugyanakkor egymásután kihaltak, így a Zrinyiek, Rákócziak, Frangepánok. A császári önkény kiirtotta őket.

A nemzetellenes, megvásárolt magyar arisztokráciát nem volt nehéz a bécsi udvarnak a szatmári békét követő korszakban egészen magához édesgetni és elnémetesíteni. „A magyar mágnást — írja Grünwald Béla e korszakról — mindenekelőtt az jellemezte, hogy nem volt magyar. A kapocs közte és az ország között nem volt nemzeti, hanem csak közjogi." Nemcsak maga németesedett el, hanem ellene volt a magyar nyelv használatának is.

> ...a magyar arisztokrácia ellensége a magyar nyelvnek, mely a nemzet egyéniségének, külön életének nemcsak kifejezése, de föltétele is.
> A magyar főurak rendjétől, melynek legnagyobbrésze nem ismerte a nemzet nyelvét és ezáltal tényleg megszűnt a nemzet tagja lenni, nem lehetett várni a magyar nemzeti élet fejlesztését.[1]

Petőfi joggal illeti keserű váddal a magyar arisztokráciát:

Nyelvünk is veszendőben volt már,
Hozzája közel volt a vég,
Az országútra kitaszítva
Halálos bajban feküvék.
Kevély urak, e szent betegnek
Milyen segélyt nyújtottatok?
Ha hozzá léptetek, azért volt,
Hogy rajta egyet rúgjatok!

[1] Grünwald *id. mű* 95. l.

Ezt fájlalta Berzsenyi Dániel, Kazinczy és író kortársaik valamennyien. A magyar nyelv használatának a főuraknál is nagyobb ellenségei voltak a főpapok. „A papok reszkettek leginkább a magyar nyelv behozásától, azt hívén, hogy a magyar nyelv a pápistát kálvinistává teszi" — panaszolja Kazinczy Ferenc egyik levelében.

A magyar nyelvet, a nemzeti sajátosságokat, hagyományokat, a nemzeti jelleget évszázadokon át az egyszerű magyar nép, a magyar parasztság tartotta fenn.

> ...a magyar paraszt öntudatlanul mégis sajátszerű missiót teljesített a nemzet életében. A magyar paraszt, aki megszállva tartotta az ország jelentékeny részét, már puszta létezése s száma által fenntartotta a magyarságot. A nemzet e legalsó rétege, a nélkül, hogy erre törekedett volna, megtartotta magyarnak a felette levő réteget is, mely Erdélyt kivéve, mindenütt elvesztette nemzeti jellemét, a hol magyar paraszt nem volt alatta... S míg a nemzet felső osztályait idegen műveltség átalakítja, elidegeníti addig a parasztság, amelyhez nem jutott le az idegen művelt'ség hatása, megőrizte érintetlenül a nemzet géniusát, eszejárását, nyelvét gondolkozásában, beszédjében s a költészet naiv formáiban, mesében és dalaiban; megőrizte mint a föld rétegei a nemes ércet, a jövő nemzedéke számára, kik egy jobb korban fölfedezték, megtisztították, művészivé idomították és regenerálták vele nyelvünket és irodalmunkat.[1]

A magyar uralkodóosztály a szatmári békét követő korszakban teljesen kiszolgáltatja a nemzetet a Habsburgok magyarellenes politikai törekvéseinek, könnyű szívvel mond le egymásután mindarról, ami még a nemzet politikai és gazdasági függetlenségéből megmaradt. Ahogy 1687-ben hozzájárult a magyarságot gyűlölő Habsburg-család uralkodásának örökössé tételéhez, most elfogadja az örökösödési jog kiterjesztését a Habsburgok női ágára Akkor se és most se teszi ingyen ; kéz kezet mos. Az uralkodóház megerősíti a nemesi kiváltságokat és búsás jutalomban részesíti azokat a főnemesi családokat, amelyek a fentemlített törvények meghozása körül különös érdemeket

[1] Grünwald *id. mű* 147—148. l.

szereztek : a Pálffykat, Zichyket, Esterházykat, Károlyikat stb. A magyar nép nyakán a német járom még szorosabbá, még súlyosabbá válik. A földesúri osztály belenyugszik abba, hogy Magyarország bel- és külügyének, hadseregének, oktatásügyének, sőt mi több, az ország gazdasági ügyeinek az irányítása teljesen az abszolutisztikus bécsi kormány kezébe menjen át.

Csak egy dolog van, amit féltékenyen őriz, amihez hozzányúlni senkit sem enged, a saját rendi privilégiumait: a nemzeti haladást megkötő feudális rendszer, amit páratlan épségben fenntart, sőt még a XIX. századba is átment.

A nemzet további fejlődésére a legkárosabb következményekkel járt, hogy Magyarország gazdasági téren is egyre inkább függő helyzetbe kerül Ausztriával, hogy az osztrák ipar nyersanyagforrása és piaca, azaz Ausztria gyarmata lesz. A Habsburgok teljesen az izmosodó osztrák tőke érdekeit képviselték és mint ilyenek, az adó-, vám- és egyéb pénzügyi és gazdasági intézkedések egész rendszerével akadályozták a magyar ipar és kereskedelem kifejlődését. Az ország gazdasági fejlődésének mesterséges megkötése a nemzet önállóságára mért legkegyetlenebb csapás volt, egyértelmű a nemzeti fejlődés legéltetőbb gyökerének elsorvasztásával.

Az osztrák gazdasági politika annál súlyosabb merénylet volt Magyarország ellen, mert olyan időszakra esett, amely nemcsak Magyarország, hanem valamennyi európai ország számára különösen kritikus, mondhatjuk sorsdöntő volt. A korhadt, idejétmúlt feudalizmussal való végleges leszámolás, a modern, kapitalista nagyipari termelésre való átmenet korszaka volt ez.

Minél gyorsabban sikerült valamely országnak az új termelési mód előfeltételeit határain belül kifejlesztenie, annál kedvezőbb pozíciót tudott magának biztosítani a kapitalizmus korában a nemzetek között kezdődő nagy gazdasági versenyben. Sőt mi több, ebben a korban egy ország tényleges nemzeti függetlensége, önálló nemzeti ipar nélkül elképzelhetetlenné válik. Ennek az önálló magyar iparnak és kereskedelemnek a kialakulását aka-

dályozta meg a Habsburgok politikája a XVIII. század folyamán és a XIX. század első felében.

Ez a politika viszont csak azért érvényesülhetett, mert a magyar nagybirtokososztály közvetlen vagy közvetett támogatását élvezte. A felvilágosodott uralkodó, II. József császár, felajánlja a rendeknek a Magyarország gazdasági fejlődését gyarmati keretek közé szorító politika megváltoztatását, a magyar kereskedelem és ipar elómozdítását *egy feltétellel,* ha a magyar nemesség lemond adómentességéről és résztvesz a közterhek viselésében. „Egyedül ez elhatározástól fog függni — írja 1785-ben Pálffy nádornak — vajjon Magyarország a többi örökös tartománynyal egyforma kedvezményben részesüljön a kereskedésben, vagy csupán gyarmatnak tekintessék." A magyar földesúri osztály ezt a haladószellemű ajánlatot elutasította. Amikor választhatott az egész nemzet érdekei és saját kicsinyes osztályérdeke között, a magyar uralkodóosztály ingadozás nélkül a legrútabb, a legrövidlátóbb osztályönzés szellemében döntött. Az eredmény az volt, hogy Magyarország a XIX. századig, sőt annak közepéig is, olyan ország maradt, amelyről joggal mondták el a kortársak, hogy földjén „negyvenezer nemes törvényhozó és ötmillió rabszolga él..." Ezt a Magyarországot gúnyolja ki Petőfi *Okatootáia* című versében:

Van egy ország, úgy hívják, hogy
Okatootáia,
Második szomszédja China,
Az első Ausztrália.

És ez, hogy Ausztráliának
Tőszomszédja, vajmi jó!
Nem lopózhatik be hozzá
A civilisatio.

...Óh a nemzet büszke nemzet,
Éppen erre tart sokat,
S ebben talán felül is múl
Minden más országokat.

Virágozzál dicső ország,
Nagyra termett nátio.
S még soká ne háborgasson
A civilisatio.

Ő, Petőfi egy pillanatra sem gondolja, hogy a magyarság siralmas állapotának természeti, területi, vagy hasonló okai lennének. Nem, Magyarország tejjel-mézzel folyó Kánaán, a nemzetet *elmaradottsága* teszi tönkre. 1846-ban írja :

Ha a föld Isten kalapja,
Hazánk a bokréta rajta!
Oly szép ország, oly virító,
Szemet-lelket andalító,
És oly gazdag! Aranysárgán
Ringatózik rónaságán
A kalászok óceánja,
S hegyeiben mennyi bánya!
És ezekben annyi kincs van,
Mennyit nem látsz álmaidban!
S ilyen áldások dacára
Ez a nemzet mégis árva,
Mégis rongyos, mégis éhes,
Közel áll az elveszéshez.
S szellemének országában
Hány rejtett gyöngy és gyémánt van!
S mindezek maradnak ott lenn,
Vagy ha éppen a véletlen
Föl találja hozni őket,
Porban, sárban érnek véget,
Vagy az inség zivatarja
Őket messze elsodorja,
Messze tőlünk a világba,
Idegen nép kincstárába,
Csak a magyar büszkeséget,
Csak ezt ne emlegessétek!
Ezer éve, hogy e nemzet
Itt magának hazát szerzett,
És ha jőne most halála,

A jövendő mit találna,
Mi neki arról beszélne,
Hogy itt hajdan magyar éle?
S a világtörténet könyve?
Ott sem lennénk följegyezve!
És ha lennénk, jaj mi nékünk
Ezt olvasnák csak felőlünk:
„Élt egy nép a Tisza táján,
Századokig, lomhán, gyáván."
Óh, hazám, mikor fogsz ismét
Tenni egy sugárt, egy kis fényt
Megrozsdásodott nevedre?
Mikor ébredsz önérzetre?

Vannak haladók, akik a haladás gyorsaságát a haza szükségeihez mérik, s vannak mások, kik saját érdekükhöz mérik...

A becsületes hazafi azt tartja a legokosabb, legfontoltabb haladásnak, mely a hazának legtöbb jót leggyorsabban eszközöl.

KOSSUTH LAJOS

Az ország katasztrófális elmaradottsága egyre inkább meggyőzi a nemzet legmesszebbrelátó képviselőit, a magyar nép sorsáért aggódó legönzetlenebb hazafiakat, hogy a nemzet alkotmányán gyökeresen változtatni kell, fel kell számolni a feudalizmust és a parasztságot a nemzet egyenrangú tagjává kell tenni. Ugyanakkor egyre inkább nyilvánvalóvá lesz, hogy a nemesség önszántából előjogairól nem mond le, őt erre a nemzet boldogulása érdekében kényszeríteni kell. A magyar nemesség tényleg nem mondott le önként előjogairól. Az 1848 tavaszán Párizsban elindult forradalmi viharnak kellett végigsepernie az országon ahhoz, hogy a magyar feudális rendszer alapjaiban meginogjon.

Azt a magyar hivatalos történelemoktatás által nagy buzgalommal terjesztett legendát, hogy a magyar nemesség önként mondott le előjogairól és tisztán nagyleikűségétől vezérelve szabadította fel a parasztságot a jobbágysorból, nyugodt lelkiismerettel a dajkamesék világába utalhatjuk. Általánosan ismert tény, hogy a pozsonyi országgyűlés csak akkor határozott az úrbérrendszer eltörléséről, ami-

kor eljutott hozzá a roppant ijedtséget okozó — különben alaptalannak bizonyult — hír, mely szerint Rákos mezején negyvenezer felfegyverzett paraszt áll készen felszabadításának kivívására. És hogy mennyire „nagylelkű" volt a nemesség a parasztság felszabadításakor, azt bizonyítja az a körülmény, hogy a jobbágyrendszer megszüntetése következtében a magyar parasztság túlnyomó többsége egy talpalatnyi föld nélkül maradt, vagy csak annyi földet tudott megtartani, amennyi jóformán csak sírhantnak volt elég, mert élni rajta nem lehetett. Ugyancsak a nemesség „önzetlenségét" igazolja az a többszázmilliós kármentesítés, amit a nemesség a magyar néppel fizettetett.

Az 1848—49-i magyar szabadságharc újabb, fényes tanúbizonyságát szolgáltatta annak, hogy a nemzet érdeke és a haladás egymástól elválaszthatatlan. A nemzeti szabadságharc ügyét az buktatta el, hogy nem volt elég következetes a régi rend elleni harcban, hogy nem takarította el maradéktalanul az idejétmúlt feudális intézményeket.

A magyar országgyűlés és a nemzeti kormány nem szívlelte meg Petőfi nemcsupán harcias, de rendkívül bölcs felhívását:

Jogot a népnek, az emberiség
Nagy, szent nevében, adjatok jogot,
S a hon nevében egyszersmind, amely
Eldől, ha nem nyer új védoszlopot.

Az 1848—49-i szabadságharc ennek ellenére nemcsak a magyar, de a világtörténelem egyik legfényesebb fejezete. Kossuth vezetésével az egész nemzet apraja-nagyja fegyvert fogott Magyarország önállóságának visszaszerzéséért és merészen hadat üzent a Habsburg abszolutizmusnak és azon keresztül az egész európai reakciónak.

De az egész nemzetről mint egy emberről beszélni nem felelne meg az igazságnak. Volt egy osztály, mely csaknem egészében megtagadta a nemzeti egységet s a nemzet nagy többségével szembehelyezkedve, a habsburgi és a cári reakció mellé szegődve hátbatámadta a szabadságáért harcoló magyar népet. *Ez az osztály ismét a nagybirtokos arisztokrácia volt.* Legnevesebb arisztokrata csa-

ládjaink tagjai a nemzeti ügy legféktelenebb gyűlölői, akik a császári tisztek, spiónok s végül a muszkavezetők dicstelen szerepét töltik be. A szabadságharc elbukásában saját osztályuk diadalát ünneplik. Bosszúvágyukban Haynaut és Paskievicset is túlszárnyalják.

A nyugodtan konzervatívnak nevezhető Steier Lajos az 1848—49.-i szabadságharcról írott munkájában a nemzeti ügy elbukását követő kegyetlenkedésekről a következőket állapítja meg:

> ...a Világos után következő szégyenletes hóhérpolitika már 1848 ban megszövegezett beadványokban indítványoztatott és a magyar konzervatív párt vezérférfiai a Magyarországon követendő állampolitika feltételeül a magyar nemzeti harc vezetőinek súlyos, sőt halállal való megbüntetését tekintették. Schwarzenberg kegyetlen volt. Haynau is az volt, ám ezen nem lehet csodálkoznunk, mert az abszolutizmus elnemzetiellenedést követelő és erőszakkal terjesztő kreatúrái voltak Idegen nemzet, idegen hatalom képviselői, akik a magyar nemzeti célokban árulást láttak. Az ő részükre talán még lehet enyhítő körülményt találni. Vajjon azonban, milyen szavakat találjon a történelem olyan magyar javaslatokra, melyek a nemzet legjobbjainak megölését, börtönbe hurcolását követelték a császártól? Hogy Bécsben a boszszúpolitika megerősödött, hogy a kivégzéseket, a bebörtönözéseket természetszerű következményeknek tartották, annak igen nagy oka a konzervatív pártnak e kérdésben való lelkiismeretlen és kegyetlen politikája volt... A kormány a magyar konzervatívek részéről több beadványt, tervezetet kapott. Ezen emlékiratok szerzői Dessewffy Emil gróf, Andrássy György gróf, Apponyi György gróf és Majláth János gróf. Vannak azonkívül aláírás nélkül visszamaradt tervezetek is. A legtöbb emlékiratot Majláth János gróf gyártotta... Magyarország felosztását, a vezető egyéniségek kivégzését indítványozta... Az ellenállás vezetői felakasztandók, a kormány és a dinasztia ne álljon szóba velük, mégha kapitulálni is akarnak. Amnesztiáról szó se legyen. A többiek bezárandók, a kevésbbé bűnösek megfélemlítendők. A drákói kegyetlenséget azzal indokolják, hogy a forradalom a megbocsátás esetén újraéledne és csak a halottakat nem lehet amnesztálni, mert a bebörtönzötteket az amnesztia később ki-

szabadítja és akkor új bajok okozói lesznek, tehát a legbiztosabb és legkényelmesebb szer a kivégzés.[1]

Mailáth János gróf listát állitott össze a forradalom „bűnöseiről", akik halált érdemelnek. A néhány tucat felsorolt között Kossuth Lajos, Damjanich és a magyar nemzet többi lánglelkű vezetője mellett ott találjuk örök büszkeségünknek, a magyar géniusz leghatalmasabb megszemélyesítőjének, *Petőfi Sándor*-nak nevét is.

Hasonló gyalázatos szerepet játszott Zichy Ferenc gróf, a főmuszkavezető (császári biztos volt az orosz csapatok fővezérének, Paskievicsnek, főhadiszállásán), aki egész személyiségét latbavetette a forradalom vezéreinek megkegyelmezése ellen és több kivégzésnek közvetlen okozója volt.

A mindentől elrugaszkodott, a nemzet eszmevilágától teljesen idegen nagybirtokos arisztokrácia szemrebbenés nélkül emelte a hóhér pallosát a magyar nemzet legjobb fiaira és lett a nemzet gyilkosa éppúgy, mint 1514 ben.

[1] Steier Lajos: *Haynau és Paskievics* 1926. II k. 250. l.

Még magasról nézvést
Megvolna az ország,
Werbőczy utódok
Foldozzák-toldozzák.

A föld nem tud futni,
Csak a földnek népe
S ezer Kinizsi sem
Térülhet elébe.

ADY

A feudális erőknek sikerült az európai reakció két főtámaszával — a habsburgi és a cári önkényuralommal — szövetkezve a negyvennyolcas szabadságharcot elbuktatni. A forradalom vereségét követő ellenforradalmi rémuralom, a nemzet minden jogát lábbalitipró Bach-korszak a reakciós nagybirtokososztályra támaszkodik. Amikor Ausztria 1867-ben megromlott külpolitikai helyzetének nyomására kénytelen „kiegyezés"-t keresni Magyarországgal, ez a kiegyezés jelentős mértékben az osztrák nagybirtok és nagytőke megegyezése volt a magyar nagybirtokkal és nagytőkével a magyar nép és az ország területén lakó más nemzetiségek rovására.

E megegyezés értelmében a magyar uralkodóosztályok lemondtak a nemzeti függetlenség egész sor feltételéről, az önálló haderőről, önálló pénzügyről, külügyről, vámrendszerről, stb., viszont cserébe csorbítatlanul megtartották gazdasági hatalmukat és korlátlan politikai ural-

mukat a magyar munkásokon és parasztokon, valamint a tízmilliónyi nemzetiségen. Magyarország Európa egyik feudális maradványokkal legjobban megnyomorított országa maradt, Ausztriához való gazdasági viszonya félgyarmati állapottá „enyhült". A magyar ipar és kereskedelem számára a feudális maradványok és a fejlettebb Ausztriával való vámunió halálos béklyókat jelentettek. Mindez nem nyugtalanította a nagybirtokososztályt, amely a dualizmus rendszerében fényesen megtalálta a maga számítását.

Hogy milyen mérhetetlen gazdasági hatalmat és befolyást sikerült a magyar nagybirtokososztálynak a kapitalista társadalomba átmenteni, azt akkor érthetjük meg, ha figyelembe vesszük, hogy 1867 után a földtulajdonosok nem egészen egy százalékát alkotó nagybirtokosok a magyar föld több mint negyvenöt százalékát tartották a kezükben: az országban ötvenkilenc olyan nagybirtokos család volt, amelynek évi jövedelme meghaladta a százezer forintot; a magyar föld egyharmada holtkézi birtok volt: 1870-től 1900-ig a hitbizományok száma meghatszorozódott, átlagos kiterjedésük 25 ezer hold volt.

A XX. század elején nem volt még egy európai ország, a cári Oroszországon kívül, ahol a feudális nagybirtokososztály olyan sikerrel őrizte volna meg birtokában a földet, mint Magyarországon. Lenin 1913-ban külön cikkben foglalkozott a magyar földbirtokviszonyok középkori jellegével és azokat a cári Oroszország földbirtokviszonyaihoz hasonlította.

> Magyarország, mint ismeretes, legközelebb áll Oroszországhoz, nemcsak földrajzilag, hanem a reakciós földesurak mindenhatósága tekintetében is, akik óriási mennyiségű földet tartottak meg maguknak a középkorból.[1]

Lenin helyesen mutatott rá, hogy Magyarország nagymérvű gazdasági és kulturális elmaradottságának egyik főoka a földbirtok középkori megoszlásában keresendő. A nagybirtok valóban rettenetes polipként karolta át az országot és fojtott meg benne lassan minden életet. A nemzeti jövedelem nem kevesebb mint 15%-a vándorolt föld-

[1] Lenin *Összegyűjtött művei. XVI. k. 557. I. (oroszul).*

járadék formájában a nagybirtokososztály zsebébe, ugyanakkor, amikor Angliában mindössze 2%-a.

A nagybirtokososztály roppant gazdasági erejével arányban volt politikai befolyása. A nagybirtok és a nagytőke szövetségében a nagybirtoké volt a vezetőszerep. A nagybirtok korlátlan hatalmát egy hazug álparlamentarizmus volt hivatva leplezni, az ország sorsát tulajdonképpen nem a dunaparti szép „hazugságház"-ból, ahogy Ady nevezte, hanem a mágnáskaszinóból irányították. Az országgal most is éppúgy néhány tucat mágnáscsalád rendelkezett, mint 400 évvel ezelőtt.

A feudális nagybirtok hozzáidomulása a kapitalista termelési módhoz és összefonódása a nagybankokkal és részvénytársaságokkal Magyarországot a legszemérmetlenebb gazdasági és politikai elnyomatás országává tette, ahol a dolgozó néptömegek a legelemibb jogokkal sem rendelkeztek. A nagybirtokososztályhoz alkalmazkodó korrupt és reakciós nagyburzsoázia a kapitalizmust leggyalázatosabb formájában valósítja meg Magyarországon, árnyoldalainak hihetetlen fokozásával, a nyugati országokban azt nyomonkísérő előnyök csaknem teljes mellőzésével.

Ősi nagybirtokos családjaink, a gróf Zichyek, őrgróf Pallaviciniak, gróf Festetichek, gróf Károlyiak stb. a legszorosabb gazdasági és politikai szövetségben állnak a báró Ullmanokkal, a báró Kohnerekkel, a báró Madarassy-Beckcsaláddal, a Haggenmacherekkel, a Dreherekkel, a Hatvani-Deutschokkal, a báró Weiss Manfrédokkal és a hozzájuk hasonlókkal. Együtt rabolják az országot és a városi és falusi proletariátus követeléseit csendőrszuronyokkal és szolgabírói terrorral vélik elintézhetőknek.

A reakciós osztályok nemzetpusztító szerepe ebben a korszakban különösen nyilvánvaló. Az első világháborút megelőző évtizedekben nem kevesebb, mint másfélmillió ember — túlnyomórészt paraszt — vándorolt ki az országból, hogy idegenben keressen magának új hazát. A kivándoroltak arányszáma a színtiszta székely megyékben a legmagasabb, miután a kötött birtokok száma itt a legnagyobb (az egész föld több mint 80%-a). Az egészségtelen földbirtokviszonyok elterjesztik az „egykét". A magyar parasztlányok

ezrei lesznek a nemzetközi leánykereskedelem olcsó prédáivá. A magyarlakta vidékeken kevesebb az iskola, mint a nemzetiségi területeken, mert hisz ez utóbbiakat az iskolán keresztül akarják magyarosítani. Az analfabétizmus, csecsemőhalandóság, tuberkulózis és egyéb társadalmi nyavalyák elterjedtsége tekintetében Magyarország egész Európában az élen halad. Az ország társadalmi élete a legélesebb szociális és nemzeti ellentétek jegyében áll.

A reakciós osztályok „áldásos" működése következtében Magyarország mindinkább kiközösítettik az általános európai fejlődésből. Amíg más országokra ebben a korban minden téren a lázas munkálkodás, az egymást követő újítások, a páratlanul gyorsütemű előrehaladás a jellemző, Magyarország „halálló", „grófok és püspökök uradalma", ahol a kaszti előjogok a fontosak, nem az ország, ahol az uralkodóosztályok hazafiságra nem, csak sovinizmusra képesek.

Az Ausztriával 1867-ben kötött „kiegyezésnek" lényeges alkotóeleme volt a magyar nemzet uralma a Magyarországon lakó idegen nemzetiségeken. A nemzetiségeknek a magyar urak által való zabolátlan gazdasági, politikai és kulturális elnyomása Magyarországot a népek börtönévé tette és a cári Oroszországgal állította egysorba.

Magyarország fényes bizonyítékát szolgáltatta Marx megállapításának, hogy „nem lehet szabad az a nép, amely más népet elnyom". Az ország lakosságának többségét alkotó nemzetiségek elnyomása szorosabbá teszi a béklyókat a magyar népen is. Ez az imperialista, soviniszta politika a magyar nép rabságának, gazdasági és kulturális nyomorának egyik főforrása lett. A reakciós vezetőrétegek a nemzetiségek feletti hatalmuk érintetlen fenntartása érdekében ragaszkodnak a Kettős Monarchia rendszeréhez, a magyar állami függetlenség leglényegesebb alkotóelemeinek (önálló hadügy, pénzügy, külügy, vámrendszer) feláldozása árán is. Magyarország félgyarmati függősége Ausztriától állandósul. Tisza István az idegen nemzetiségek túlsúlyba kerülésének veszélyére hivatkozva tagadja meg a magyar nép milliótól az általános választójogot és általában a népszabadságok bárminemű kiterjesztését.

Az imperialista, soviniszta törekvések végzetes irányba terelik a magyar külpolitikát is A nemzetiségek, valamint a magyar népi tömegek fékentartására megint a német orientáció kínálkozik az uralkodóosztályok számára a legalkalmasabb eszköznek. A túlnyomóan szláv nemzetiségek elnyomása a végsőkig kiélezi az ellentéteket Magyarország és a szomszédos szláv népek között.

A magyar reakció az Ausztriával való államközösségen túlmenően a császári Németországgal való szövetségben keresi az ellensúlyozó erőt. Magyarország a legagresszívabb, a legvadabb imperializmus, a világ újrafelosztására, világháború előidézésére törekedő német rabló imperializmus szolgálatába szegődik, minden erővel támogatja annak őrült világhatalmi törekvését, noha kalandorjellege és kilátástalansága nyilvánvaló.

Magyarország balkáni politikájával nem kis szerepet játszik az 1914—18-i világháború előidézésében. Tisza István gróf ennek a politikai rendszernek legjellegzetesebb képviselője. Ő, „a gyujtogató csóvás ember" 1914 júliusában, jobb belátása ellenére, hozzájárul a szerb ultimátum elküldéséhez és ezzel elindítja az első világháború rettenetes gépezetét csak azért, hogy megőrizze osztálya számára a császári Németország támogatását a magyar nép függetlenségi törekvései és a nemzetiségek ellen.

Magyarország az első világháborúban a szó szoros értelmében elvérzik a német imperializmus érdekeiért. A magyar reakciós körök csökönyösen kitartanak a végső pillanatig Németország mellett, a magyarság rendkívül nagy veszteségei és a győzelem teljes kilátástalansága ellenére is. Az 1918-as katonai összeomlás és a nemzetiségek elszakadása Magyarországtól ennek a reakciós, feudális-kapitalista politikának szükségszerű végeredménye volt. Az 1918-as katasztrófa és az ország területének ezt követő feldarabolása kihatásaiban nem volt sokkal enyhébb, mint a mohácsi és világosi katasztrófák. Előidézői megint a reakciós uralkodóosztályok, elsősorban a nagybirtokososztály voltak.

A korhadt Osztrák-Magyar Monarchiához való ragaszkodás, a nemzetiségek elkeserítése, a német imperializmus

lázálmainak megvalósítására sok százezer magyar élet odadobása, mi volt ez?

A magyar nemzet pusztulásba kergetése, anyagi és szellemi javainak elherdálása, nevének bemocskolása. E korszak legnagyobb magyar költőjének, Ady Endrének nem hiába hatja át minden írását a Magyarország siralmas helyzete és dicstelen szerepe felett érzett szégyen és fájdalom. A magyarság Adyban döbbent legtisztábban tragikus sorsa tudatára. Ő e kor legmesszebbrelátó magyarja. Világos előtte, hogy az elmaradottság, a reakciós erők nagy hatalma teszik tönkre a magyarságot. „Haláltónak", „a láp világának" nevezi a feudális béklyókat tűrő országot.

A felismerés, hogy a magyar nemzetnek a haladásban kell keresnie jobb jövőjének biztosítékát, természetesen nem volt ismeretlen az Ady előtti magyar nemzedékek eszmevilágában sem. Sőt! Kiváló szellemeinknél, íróinknál éppúgy, mint politikusainknál, újra és újra visszatér, legjobbjainkat — mint Széchenyit, Kossuthot és mindenekelőtt Petőfit — egészen áthatja ez a gondolat. De milyen óriási a különbség e kérdés megragadásában Ady és a korábbi, a pusztulas szelét még nem oly közvetlenül érző korok költői között!

A *Hymnus* szerzőjében a gondolat, hogy a haladás nemzeti szükséglet, még csak objektív felismerés, higgadt, bölcs útmutatás:

Régi kor árnya felé visszamerengni mit ér?
Messze jövendővel komolyan vess össze jelenkort:
Hass, alkoss, gyarapíts: s a haza fényre derül.

Petőfiben már sokkal határozottabb ez a felismerés, hevesebb, türelmetlenebb a kívánság

Nem mondom én, a régi épületnek
Dobjátok félre mindenik kövét,
De nézzetek meg minden darabot, mit
Alapnak vesztek, s a mely porhatag már
Vessétek azt el kérlelhetetlenül,
Bármily szent emlék van csatolva hozzá

Ami Adyt illeti, költészete egyetlen nagy segélykiáltás a haladásért és megújhodásért, elkeseredett kísérlet

legalább az utolsó órában megmenteni az elmaradottság és szolgaság fertőjében már-már elsüllyedő nemzetet. Ady végső kétségbeesésében, magából kikelve átkozódik és könyörög, fenyegetődzik és sír, csakhogy felrázza tespedtségéből a magyarságot és a haladás, a forradalmi újjászületés útjára vigye.

Verje meg, verje meg, ha van verő isten,
Aki csak egy kicsit ósdit akar itten,
Mert itt kárhozat van, itt le kell gyilkolni.
Mindent, ami régi, ezeréves holmi,
Mindent, ami senyvesztt, mindent, ami árul
S Etel-közt teszi meg hű magyar határul.
Ósdi tartók népe most ront ellenünkbe:
Fiatal Március, most nézz a szemünkbe
S úgy adj nekünk erőt, sugarat, hatalmat,
Amily híven hisszük ezt a forradalmat.
Nekünk forradalmas minden futó óra,
Gőgös, gazdag grófra, s gazdagult zsidóra.
Haragszunk és vagyunk egyazon haraggal,
Tán ki sem mondható, gyilkos indulattal.
Mert a világ siet s most kerül dűlőre:
Érdemesek vagyunk életre s jövőre?
Büdös úr szag, pénz szag sehol így nem kábít,
Minden változásért és újért kiált itt . . .

. . . (Márciusi Nap, nagy a te verésed,
Csodatevőn szép te megérkezésed,
De akard végre, hogy mi is akarjunk,
De akard végre, hogy csúnyán ne haljunk.)

A magyar nép nem akart meghalni, élni akart és kész volt ezért felvenni a harcot. A forradalom, mint kiút, mint menekvés a teljes pusztulás elől, egyre élesebben rajzolódik a magyar égre, hogy 1918 októberében valósággá váljék.

A MAGYAR URALKODÓOSZTÁLYOK HAZAÁRULÁSA 1918—19 BEN

Az 1918 október 31-én kitört forradalom végetvetett Magyarország részvételének a világháborúban, meghozta az országnak a régen óhajtott függetlenséget, megszüntette a Habsburgok uralmát és megteremtette a demokratikus magyar népköztársaságot. A nemzet megértette, hogyha nem akar öngyilkos lenni, akkor ki kell vennie a gyeplőt az ország vezetésére már képtelen reakciós osztályok kezéből és a maga kezébe kell vennie sorsa intézését.

A katonai összeomlás után, amikor az arisztokráciát és nagyburzsoáziát pánik fogta el és mindkét osztály politikailag összeroppant, a magyar munkásság és parasztság, a középosztály haladó gondolkozású része hozzálátott az országmentés nehéz munkájához. Gróf Károlyi Mihály a demokratikus pártok élén felszólítja az ország népét, tegyen meg mindent abban az irányban, hogy Magyarország „megnyerje a békét, ha már a háborút elveszítette".

A magyar munkások és parasztok minden erejüket megfeszítve igyekeznek lábraállítani a termelést, fegyveresen őrködnek a magántulajdon, a gazdagok vagyona felett, próbálják jóvátenni azokat a vétkeket, melyeket a reakciós uralkodóosztályok a nemzetiségek ellen elkövettek. Mit csinálnak ugyanakkor földesuraink? A nagybirtokosok 1918 őszén és 1919 tavaszán nem műveltetik meg földjeiket, főgondjuk az, hogyan mentsék meg ezerholdjaikat a földosztástól.

A magyar arisztokrácia külföldi összeköttetéseit fel-

használva Párizsban és Londonban intrikál a Károlyi-kormány ellen. Minden eszközzel igyekszik az antantkörökben bizalmatlanságot kelteni a demokratikus rendszerrel szemben; párt- és osztályelvakultságában nem törődik azzal, hogy ezzel Magyarország számára az amúgy is kikerülhetetlenül nehéz békefeltételeket még elviselhetetlenebbekké teszi.

A nagybirtokosok (és nemkevésbbé a nagytőkések) halálosan gyűlölték a demokratikus Magyarországot és semilyen eszköztől sem riadtak vissza, hogy előidézzék vereségét. Ellenforradalmi riadószázadokat szerveztek és az ezer ellenségtől körülvett Magyarországon a demokratikus rendszer megdöntésére készültek, hogy vérbefojtsák a magyar nép sok tekintetben szinte túlszerény és bátortalan kísérletét, egyet-mást elvégezni abból, amit az uralkodóosztályok évszázadokon keresztül elmulasztottak. Az ellenforradalmi érzületű földbirtokosok és nagykapitalisták rengeteget ártottak a fiatal köztársaságnak és nem kis szerepük volt abban, hogy Magyarország még azokat a feltételeket sem kaphatta meg az antanttól, amelyekre joggal számított, s hogy 1919 március 20-án a Vyx-jegyzék átadására került a sor.

Amikor az antant budapesti képviselője, Vyx alezredes, átnyujtotta a kormánynak az antant jegyzékét, amelynek értelmében Magyarország meg nem szállt területéből újabb sávokat veszített volna el, a kormány lemondott — a hatalom az akkori osztályviszonyok következtében szükségszerűen a munkásnép kezébe ment át. A magyar uralkodóosztályok 1919 március 21-én maguk tettek tanúbizonyságot amellett, hogy különösen nehéz pillanatban, amikor a nemzet léte forog kockán, képtelenek az ország vezetésére és az országot megmenteni egyedül a dolgozók osztálya, a munkásság tudja.

A magyar uralkodóosztályok ugyanis nemzeti ellenállás kifejtésére nem tudták magukat elszánni. Túlságosan féltek saját népüktől, ahhoz, hogy fegyvert mertek volna adni a kezébe. Általános nemzeti ellenállás élére csak olyan osztály vagy párt tud állni, amely a széles néptömegek bizalmát élvezni. Viszont egyszerűen kapitu-

lálni és a Vyx-jegyzékben foglalt kegyetlen feltételeket harc nélkül elfogadni ugyancsak nem merték. Ezt megtehették 1920 nyarán, amikor a Vyx-jegyzéknél rosszabb feltételeket fogadtak el végleges békehatározatként. (Trianoni szerződés.) De akkor már a magyar nép legöntudatosabb és legaktívabb elemei börtönökben, internálótáborokban vagy emigrációban voltak. 1919 tavaszán azonban a széles néptömegek kétségtelenül megakadályoztak volna minden behódolási kísérletet és 24 óra alatt elsöpörték volna azt a kormányt, amely elfogadta a Vyx-jegyzéket.

A magyar uralkodóosztály nem tudott kijutni ebből a dilemmából. Amikor 1919 márciusában visszahúzódott az ügyek közvetlen irányításától — merthiszen csak ez volt szándékában és nem a hatalom tényleges átadása — ezt a lépést nem jószántából és nem őszintén tette. A magyar dolgozók és azok élenjáró, legöntudatosabb része, a magyar munkásság, annak ellenére, hogy teljesen tisztában volt a helyzet nehézségeivel, áldozatkészen vállalta az ország megmentésének emberfelettien nehéz feladatát.

A magyar dolgozók kormánya — a Tanácskormány — mind belpolitikai, mind külpolitikai vonatkozásban mindent megtett, hogy a nemzetet a katasztrófától megmentse. Elsőrangú feladatának tartotta néphadsereg szervezését a magyar nép jogos igényei megvédésére. Az ország egész gazdaságát, amelynek megszervezését és irányítását a Tanácsállam vette kézbe, a honvédelem céljainak rendelte alá. A Vörös Hadseregbe százezrével jelentkeztek a munkások és parasztok, úgyszintén a hazafiasan gondolkodó értelmiség legöntudatosabb elemei. A hadseregszervezésből becsülettel vették ki részüket a hazafias tisztek. Magyarország szövetséget kötött Szovjetoroszországgal, amelyről tudta, hogy minden imperialista szándékot a legélesebben elítél, és a nemzetek önrendelkezési jogának őszinte harcosa. A Vörös Hadsereg — 1849 óta az első magyar nemzeti hadsereg — 1919 május-júniusában győzelmes északi hadjárata folyamán a cseheket maga előtt kergetve felszabadította Miskolcot, Kassát, Eperjest, Bártfát stb.

Milyen volt ugyanakkor a magyar urak magatartása? Hol volt Horthy Miklós, Gömbös Gyula, hol voltak a grófok és az iparbárók, hol voltak mindazok, akik utólag két évtizeden át az irredentizmusból, a revizionista uszításból éltek? Talán Horthy, Gömbös és a többiek a magyar néppel egysorban, fegyverrel védték Magyarország földjét a csehek és románok ellen? A reakciós magyar uralkodóosztályok ezúttal is a nemzet ellenségeinek táborában huzódtak meg. éppúgy, mint hajdan, a Rákóczi-felkelés és az 1848—49-i szabadságharc idején.

A nagybirtokosok és nagytőkések egymásután hagyták el az országot, hogy Bécsben s az idegen megszállás alatt levő Aradon és Szegeden megkezdjék az ellenforradalom szálainak szövögetését. Ez valójában nem volt más, mint a külső ellenség ellen küzdő magyar nép leghitványabb módon való hátbatámadása. A magyar urak boszszút lihegve az antant fegyveres beavatkozását sürgetik Magyarország ellen. Kilincselnek az antant különböző képviselőinél és mindenképpen igyekeznek őket rábeszélni, hogy támadják meg fegyveresen Magyarországot; így remélik visszaállíthatni saját reakciós uralmukat.

Ime, csak ennyit ért sokat hangoztatott hazafiságuk! S hogy a hazaárulás vádja velük szemben mennyire nem ráfogás, bizonyítják a Tanácshatalom bukása után megjelent emlékirataik, naplóik s egyéb írásaik egész sora, melyekben ők maguk dicsekszenek hazaáruló cselekedeteikkel. Így a Gratz Gusztáv szerkesztésében megjelent vaskos kötetben: *A bolsevizmus Magyarországon,* — az ellenforradalmi bécsi komité működéséről a következők olvashatók:

> ...április 5-én a Bécsbe menekült magyar politikusok fölkeresték Alizét — Franciaország bécsi képviselőjét —, hogy az antant segítségét kérjék a bolsevizmussal szemben megindítandó akcióhoz. Rámutattak arra, hogy a bolsevizmus nemcsak Magyarország veszedelme, hanem a nyugati államokat is fenyegeti.

Az ellenforradalmi bécsi komité célja a bolsevizmus megsemmisítése volt.

...e célt elsősorban az antantra támaszkodva, annak katonai segítségével kívánta volna elérni.[1]

De nem vetették meg azt sem, hogy a szerb és román kormányoknál előszobázzanak katonai segítségért a magyar nép ellen. Kelemen Béla, a szegedi ellenforradalmi kormány belügyminisztere elmondja, hogy a belgrádi kormánnyal és a szerb vezérkari főnökkel, úgyszintén amerikai és angol admirálisokkal Horthy Miklós és Teleki Pál folytatott a szegedi ellenforradalmi kormány nevében igen szívélyeshangú tárgyalásokat fegyveres intervenció érdekében.[2] Muzsa Gyula a román miniszterelnöknél koldult támogatásért. A zsidó segítséget sem vetették meg ezek az urak, noha később olyan „nagyok" voltak a zsidóüldözésben. Az ellenforradalmi akció finanszírozására nagyösszegű kölcsönökért fordultak a bécsi Rotschild-házhoz. De mondja ezt el maga Kelemen Béla:

> ...Teleki az ellenforradalom első hónapjában maga próbálta már a Rotschild-csoportnál, nevezetesen magánál Rotschildnál — akinek tudvalevően különböző vonatkozásokban nagy érdekei voltak Magyarországon — e dolgot megpendíteni. Teleki Rotschilddal személyes barátságban volt. A dolog azonban nem sikerült...[3]

A tárgyalások Rotschilddal megint felújulnak, segédkezett az ügy körül a szintén fehér emigráns báró Ullmann is — bizonyítva ezzel a keresztény magyar nagybirtokosok és a zsidó nagytőkések osztályszolidaritását a magyar nép ellen. A tárgyalások ezúttal egy „apróság" miatt akadtak meg. Báró Rotschild természetesen nem elégedett meg azzal, hogy a Bécsben összegyűlt magyar arisztokraták bámulatos nagylelkűséggel hajlandók voltak a felveendő kölcsönt magyarországi birtokaikra betáblázatni. Ezek a birtokok abban az időben nem az ő, hanem a Tanácsállam tulajdonában voltak.

---

[1] *Id. mű.* 793. és 795. I.

[2] Kelemen: *Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez,* 1919. 1923. 285. l.

[3] *U. o.* 407. I.

... Rotschild előállott azzal a követeléssel, hogy gróf Schoenborn és őrgróf Pallavicini nemcsak a teljes összegért vállalják az anyagi felelősséget, hanem ezen teljes összegért a Magyarországon kívül fekvő birtokaikkal is szavatoljanak... Ezen utolsó követelése alig volt teljesíthető, mire a tárgyalások Rotschilddal megszakadtak.[1]

Az eredménytelen tárgyalások után a nemesurak sokkal egyszerűbb pénzszerzési módhoz folyamodtak: kirabolták a bécsi magyar követséget. Mintegy 150 millió magyar koronát, 70.000 francia és 30.000 svájci frankot vittek el gróf Takács-Tholvay (nomen est omen!) ezredes vezetésével. A kevésbbé jövedelmező, de annál veszélyesebb szolgálatokat viszont másokra bízták. Megszokták az urak, hogy más kaparja ki számukra a gesztenyét a tűzből. Ők maguk Bécsben vagy az antant-csapatoktól megszállt városokban biztonságban — minden veszélytől távol — szövögették a hazaáruló ellenforradalom szálait, ennek gyakorlati kivitelezéséhez viszont az országon belül rendesen kisexisztenciákat ugrattak be. (A Magyarországon kifejtett ellenforradalmi tényked*ésért a Tanácshatalom szervei által letartóztatott egyének között *egyetlenegy* nagybirtokos, egyetlenegy gyáros vagy bankár, egyetlenegy magasrangú katonatiszt sem akadt.)

Hadsereget akartak külföldön szervezni, hogy így induljanak Tanács-Magyarország ellen. De erre nem került sor. A munkások és parasztok nem állottak kötélnek. Maga az „úri elem" pedig nem akart harcolni. Annál szívesebben ült a kávéházban vagy sétált szépasszonyok társaságában a korzón. Kelemen ősziute lelkesedéssel számol be erről:

... Szeged korzója sohasem volt olyan élénk. Egyrészt a megszálló színes csapatok tisztjei, a színes legénység, másrészt a mi derék, napbarnított, szittyaképű vitézeink tarka forgataggá varázsolták a Tisza partját. Délután bridzsezés volt mindenütt. Soha annyit nem fognak Szegeden bridzselni, mint akkortájt. Ha gyanútlan vendég, mitsem sejtve, belépett a „Kas"-szálló-kávéházba, tény-

[1] Kelemen *id. mű* 408. l.

leg megijedhetett a rengeteg bridzs-asztaltól. A kávéházban, a hallban, a „regatta" terraszán, egyes hotelszobák hűs mélyén mindenütt csak a bridzs járta...

Tagadhatatlan legnépszerűbb alakja volt Szegednek Horthy Miklós. Ahol megjelent, lelkesen köszöntötték. Esténként leggyakrabban a tisztiasszonyok és Soós tábornok, gróf Batthyány Gyula és Fehér Miklós társaságában találhattuk.[1]

Még vígabban folyt az élet Bécsben, a Sacherben. Futotta a rablott pénzből! Nem csoda, hogy nem is tudtak vele soha elszámolni.

Nagy hiba lenne azonban lekicsinyelni mindazt a kárt, amit a magyar nemzetnek az ellenforradalmárok okoztak. Kratochwill ezredes, a székely hadosztály parancsnoka, a külföldön időző ellenforradalmárok utasítására, hadosztályával együtt megadja magát a románoknak, hazaáruló módon megnyitja előttük az utat az ország szívébe. Amikor júniusban a magyar Vörös Hadsereg diadalmas előnyomulásának hatására Clemenceau ígéretet tesz a Tanácskormánynak, hogy a Felvidék kiürítése esetén annál sokkal nagyobb területről visszaparancsolja a románokat, gróf Bethlen István a párisi békekonferenciához intézett memorandumában tiltakozik az ellen, hogy Tanács-Magyarországnak visszaadjanak területeket.

A memorandumnak meg is volt az eredménye: a Felvidék kiürítése után Clemenceau, ígéretét megszegve, a románoktól megszállt területből egy talpalatnyit sem adott vissza Tanács Magyarországnak. Gaztetteikre ellenforradalmáraink még csak ezután tették fel a koronát. A Vörös Hadsereg áruló vezérkari főnöke, Julier Ferenc, eladta Bethlennek — a bécsi ellenforradalmi komitének — a románok elleni felvonulás tervét. Bethlenék átadták az angolokkal és őrgróf Pallavicini Alfonz személyesen vitte — angol futárlevéllel — Szegedre. A szegediek gondoskodtak róla, hogy megkapják az angolok, sőt Horthy kezdeményezésére a franciák és a románok is. A magyar ellenforradalmárok jóvoltából a román hadvezetőség ily-

[1] Kelemen *id. mű* 492. l.

módon harminchat órával a támadás megkezdése előtt megkapta a Vörös Hadsereg felvonulási tervét.

A szegedi és bécsi ellenforradalmárok a kártevők, kémek, hazaárulók hitvány szerepét játszották ugyanakkor, amikor a magyar nép fegyverrel a kezében harcolt a túlerőben levő ellenséggel Magyarország jobb jövőjéért.

Mert 1919 tavaszán és nyarán Magyarország sorsa hosszú időre megpecsételődött. A magyar nemzetnek ekkor két választása volt: 1. Magyarország demokratikus ország lesz és megtartja területeinek jelentős részét — ezért harcolt a magyar Vörös Hadsereg —, vagy 2. Magyarország elveszíti területeinek legnagyobb részét, de a megmaradt területen román és cseh fegyverek segítségével a reakció visszaül trónjára és Magyarország újra az ezerholdak országa lesz. A magyar uralkodóosztályok habozás nélkül az utóbbi mellett döntöttek. Ellenforradalmi működésüknek döntő szerepe volt abban, hogy a magyar nép fegyveres ellenállása megbukott és bekövetkezett Trianon.

A reakciós magyar uralkodóosztály ilyenképpen 1919-ben, ugyanúgy mint 1849-ben, idegen hadsereg segítségével verte le a magyar nép szabadságmozgalmát, a magyar nemzet ellenségeinek szuronyaira támaszkodva állította vissza a maga népellenes uralmát. Amikor a románok a magyar Tanácsköztársaságot leverték, akkor a fegyvertelen, letiport magyar nép ellen a magyar urak megkezdik véres bosszúhadjáratukat. Ugyanúgy, mint az 1848—49-i szabadságharc idején a magyar arisztokraták, akik számtalan beadványban sürgették a császári és cári seregek részéről a legkíméletlenebb eljárást a szabadságharc vezetőivel szemben. Gyülöletük a magyar néppel szemben ezúttal is oly nagy, hogy emigrációban időznek még ugyan, de már megtorló intézkedéseket sürgetnek az antant részéről a forradalom vezetőivel szemben.

> ...a katonai parancsnokságoknak — olvassuk gróf Bethlen Istvánnak a párizsi békekonferenciához intézett memorandumában — az antant csapatok megindulása előtt ki kellene hirdetnie, hogy abban az esetben, ha a bolsevista kormány a Budapesten összegyüjtött néhányszáz tőszt, akik az *előkelő* osztályokból szedettek össze, lemészároltatná vagy bántalmazná, minden egyes emberért tíz kézrekerült bolsevistát fog főbelövetni...[1]

[1] Gratz Gusztáv: *A bolsevizmus Magyarországon.* 793. I.

íme, a magyar ellenforradalom aritmetikája: egy áréri tíz munkást vagy parasztot. A valóságban ez az aritmetika még rosszabb volt: egy emberért százat gyilkoltak le.

Amint a románok elfoglalják Budapestet, a „nemzeti hadsereg" megkezdi „felszabadító hadjáratát". Hova veszi irányát, talán a románok ellen megy? Szó sincs róla! A Dunántúlra vonul, ahol ellenséges katonának nyoma sem volt, s megkezdi a „háborút" a Dunántúl szintiszta magyar népe ellen. Akasztanak, agyonvernek, herélnek, élve temetnek százával és százával fegyvertelen magyar munkásokat és parasztokat, falusi tanítókat, védtelen asszonyokat. Soha addig magát hadseregnek nevező alakulat gyalázatosabb szerepet nem töltött be.

De megérdemelte-e egyáltalán a hadsereg megtisztelő elnevezését ez a gyilkoló, fosztogató, gyülevész társaság?

Ugyan milyen hadsereg az, amely az ellenségre egyetlenegy fegyvert nem mer elsütni, de annál kegyetlenebb a saját népével? Nem is lehetett másképp, hiszen a „nemzeti hadsereg" a társadalom gyülevész elemeiből tevődött össze. Maga Kelemen Béla is, aki pedig idézett munkáját az ellenforradalom dicsőítésére írta, kénytelen megállapítani:

> . . . a jelentkezéseket tekintve, a toborzásnál a földmíves osztály volt a leginkább tartózkodó (a munkásokhoz nem is mertek fordulni) . . . a hazafias érzelmű honoratior példáját a kisgazdatársadalom egyáltalában nem követte és megnyilvánult közömbösségével okozója lett annak, hogy a jelentkezettek közül sokan olyanok vétettek fel a nemzeti hadseregbe, akik a nyujtott kedvezmények és az akkor nagy zsoldra való számítással pusztán kenyérkereset céljából toboroztatták be magukat.[1]

Az ilymódon összeszedett legénység élén emberi voltukból kivetkőzött, züllött, szadista tisztek álltak. Mi másnak lehetne jellemezni gróf Salmot, Prónayt, Ostenburgot és a többit? Ennek a hadseregnek az élén vonult be Horthy Miklós az ország fővárosába, persze csak azután, hogy a románok azt elhagyták. Rákosi Mátyás *Ki a felelős?* című

[1] Kelemen *id. mű* 492 l.

előadásában a tőle megszokott tárgyilagossággal a következő hű arcképet festi Horthyról:

> . . . Egész élete népellenes, a népet meg nem értő és ezért lenéző, megvető környezetben telt el. Tizennégy éves korában bekerült a fiumei osztrák tengerészhadapród iskolába, ahol a tanítás és társalgás nyelve természetesen a német volt. Ettől az időtől kezdve harminchét esztendőn át, ismétlem, harminchét esztendőn át, az osztrák tiszt életét élte Horthy. Azért hangsúlyozom, hogy az osztrák tiszt életét, mert a magyartól idegen osztrák-magyar hadseregen belül a tengerészet volt minden fegyvernem közül a legidegenebb a magyar számára. Tetézte még ezt a körülményt az, hogy Horthy közvetlenül a császári ház környezetébe került és esztendőkön át volt Ferenc József császár szárnysegédje... Ebben a környezetben igazán nem lehetett elvárni, hogy valaki demokratává, a nép barátjává és különösen a magyar nép barátjává fejlődjék. Ellenkezőleg, aki ide bekerült, arról lemállott minden népi vagy nemzeti jelleg, amit esetleg még otthonról magával hozott volna. Így volt ez Horthyval is, aki annyira kivetkőzött itt magyarságából, hogy még a magyar nyelvet is elfelejtette. Amikor 1919-ben, 52. életévében a szegedi ellenforradalmi kormány körében feltűnt, már csak törve beszélt magyarul. Amikor az ellenforradalmi kormány hadügyminiszterévé tették meg... De Lobit francia tábornok... azt kérte, hogy közöljenek vele egyetlenegy olyan esetet, ahol Horthy valamely magyar nemzeti ügyért fellépett. Hívei azonban minden fejtörés dacára egyetlenegy esetet sem tudtak Horthy életéből felhozni, melyet valamely magyar ügynek lehetett volna beállítani.[1]

Ezrek és ezrek legyilkolásával, tízezrek bebörtönzésével, a tiszti különítmények korlátlan garázdálkodásával, internálótáborok felállításával, a zsidóság rendszeres üldözésével a magyar urak ellenforradalma az európai reakció élén haladt, *megelőzte* az olasz és német fasizmust és annak útját egyengette. A magyar urak kegyetlensége saját népükkel, egész Európa felháborodását váltotta ki. A ha-

[1] Rákosi Mátyás: *Ki a felelős?* Szikra kiadás 1948 14—15. l.

ladószellemű emberek az egesz világon tiltakozni voltak kénytelenek a Magyarországon egymást követő vérlázító, barbár cselekedetek ellen. Magyarországot a teljes politikai és gazdasági elszigeteltség fenyegette és ez végre észretérítette a magyar uralkodóosztályokat. Kölcsönökre, újabb és újabb kölcsönökre volt szükség, de ilyeneket csak a külföldről várhattak. A magyar ellenforradalom kénytelen volt a kegyetlenkedéseket korlátozni, jobbanmondva „törvényes" formába burkolni. Minden demokratikus törekvésnek csirájában való terrorisztikus elfojtását intézményesítették.

A NEMZETPUSZTÍTÓ HORTHY-RENDSZER HUSZONÖT ESZTENDEJE

A Horthy-reakció egész története iskolapéldáját nyujtja annak a tételnek, hogy mennél reakciósabb egy rendszer, annál nemzetellenesebb is.

A legmélyebben nemzetellenes a Horthy-rendszernek az az eljárása volt, hogy kitűnően képzett szakmunkásokat szakembereket, nagynevű tudósokat, tehetséges írókat és művészeket az országból kiüldözött, börtönbe zárt, vagy elpusztított. A magyar gazdasági és szellemi élet alaposan megsínylette ezt az elvakult, gonosz politikát.

Nemzetellenes volt a Horthy-reakciónak az a fondorlatos eljárása is, mellyel a magyar parasztság tömegeit a földosztásból kisemmizte. Bezzeg 1919 nyarán, amikor rájuk járt a rúd, könyörgő szózatokkal fordultak az urak a parasztsághoz, egekig magasztalva őket. A szegedi ellenforradalmi kormány például a magyar kisgazdákhoz és a magyar földművesekhez intézett egyik „szózatában" ekkép igyekezett a parasztság rokonszenvét megnyerni:

> Ti tartottátok fenn ezer éven át a történelem legnagyobb viharaiban a magyar hazát, ti vívtátok ki Kossuth zászlója alatt Magyarország szabadságát, ti védelmeztétek a világháború vértengerében is a legkeményebb derékkal a honi határokat.
>
> Nélkületek megáll az élet, a munka, nélkületek nincs állam, nincs nemzet, nincs jövő.
>
> Ti tartjátok fenn az ipart, a kereskedelmet, a kultúrát, enni adtok a haza gyermekeinek: a munkásnak, a szegénynek és a gazdagnak.

A ti munkátok táplálja az éhezőt, a csüggedőt, a fáradtat, a szorgalmast és a dologtalant.[1]

Szorult helyzetében a szegedi kormány megígéri, hogy:

...magyar földhöz juttatja majd mindazokat, akik e rögöt szántják és a kalászt aratják.[2]

Ez az ígéretük azonban puszta hitegetés maradt. Mennél biztosabban ültek újból a nyeregben, annál kevésbbé voltak hajlandók emlékezni 1919-ben tett ígéreteikre. Amilyen mértékben szűnt meg egyre inkább a közvetlen forradalmi veszély, olyan mértékben zsugorodott össze mind jelentéktelenebbé, jóformán semmivé a nagyhangon beígért földreform. Minden túlzás nélkül mondhatjuk, hogy az egész Bethlen-féle földreform nagy bolondjátjáratás volt a földtelen magyar parasztság millióival. Segítségével a reakciónak sikerült a középkori magyar birtokviszonyokat lényeges változások nélkül fenntartani. De a magyar uralkodóosztályok nem elégedtek meg a földreformnak ezzel az „eredményével". A földreformot úgy hajtották végre, hogy a magyar földtelen Jánosoknak hosszú időre, lehetőleg örökre, elmenjen a kedvük attól, hogy a nagyurak földjére szemet vessenek. A reformföldekkel „boldogítottak" jelentékeny része csakhamar maga sietett megszabadulni a magyar ellenforradalom Danaida-ajándékától, mielőtt még az a kevese is, amije volt: háza, tehénkéje rá nem ment a rendkívül magasan megállapított megváltási ár törlesztésére.

A hétpróbás reakciós Weis István — sok esztendőn keresztül a Magyar Falu Szövetség elnöke — tanulmányaiban a magyar faluról a következőket írja:

Az 1920 ban megindult földreform lényegesen nem változtatott a falu struktúráján, nem járult hozzá túlméretezett mezőgazdasági munkásosztályunk apasztásához, sőt a falu társadalmának olyan rétegeit is megingatta a tel

[1] Kelemen *id. mű* 596 l
[2] *U. o.*

jes kártalanítás és ezen a téren előálló teher következtében, amelyek eddig úgy, ahogy biztonságban voltak.[1]

„A földreform legsürgősebb, a tömegeket leginkább kielégítő ágáról", a főkép hadviselt nincstelenek házhelyekkel való ellátásáról a következőket írja:

A magánjogi alapon nevelt bíróság és a megváltást szenvedőknek a törvény hézagait felhasználó furfangja, népünk könnyen befolyásolhatósága azt eredményezték, hogy nagyon sok helyen a házhelyeket a patakmederben, illetőleg a patak árterületén, vadvizes réteken, a határ legalacsonyabban fekvő pontjain és nem ritkán a község középpontjától olyan messze jelölték ki, hogy az új házhelyen épült házak lakosai a falusi élet előnyétől megfosztattak.

... Nem egy helyen évekig földbevájt veremben lakott a boldog házhelytulajdonos... Nem alaptalan a gyanú, hogy a gümőkór és csecsemőhalandóság terén a huszas évek közepén beállott javulás elapadása bizonyos fokig erre a körülményre is vezethető vissza.[2]

Az októberi nagy szocialista forradalom eredményeképp Oroszországban minden földesúri föld maradéktalan felosztása következett be. Az orosz földesúri osztállyal történt teljes felszámolás közvetett kihatásaként rémület fogta el a többi ország földesurait, hogy rájuk is sor kerül. A legtöbb keleteurópai országban kisebb-nagyobb földreformot hajtottak végre. *A magyar földreform volt valamennyi közül a legreakciósabb.* Pedig Magyarország szorult rá legjobban egy komoly földreformra, hiszen a cári Oroszország után nálunk volt a birtokeloszlás a legantidemokratikusabb, leginkább középkori jellegű.

Hogy milyen eredményei voltak a magyar ellenforradalomtól végrehajtott földreformnak, mutatják a statisztikai adatok, amelyek szerint Magyarországon 1935-ben a parasztok 72 százalékának öt holdon alul, de legfeljebb öt holdig terjedt a földtulajdona, ezeknek nagyrésze, több mint a fele, egy holdon aluli vagy maximum egy holdig

[1] Weis István: *A magyar falu.* 44. l.
[2] *U. o.* 40. l.

terjedő földecskén „gazdálkodott". Ugyanakkor a nagybirtok az egész magyar föld 48.3 százalékát tartotta karmai között. Nevezetesen az ezerholdon felüli nagybirtokok anyaföldünk 30 százalékát (közel ötmillió holdat) összpontosították ezer család kezében.

A különböző Esterházyak több mint félmillió holdnyi birtokai, a Pallavicini-hitbizomány ötvenezer holdja, a Festetich-hitbizomány hatvankilencezer holdja, az egri főkáptalan kilencvenezer holdja, az esztergomi főkáptalan hatvanezer holdja és a többi mammutbirtok a feudális közigazgatási, munka- és személyviszonyok olyan tömkelegét jelentették, ami szinte hihetetlennek látszik: „eszmei községeket", ahol a közigazgatás nem az állam, nem a község, hanem a földesúri hivatalnokok kezében volt, a robotmunka különböző formáinak a megőrzését, az uraságí cselédek százezrekre menő tömegeinek, a magyar nemzet dolgos fiainak és leányainak olyan szolgai helyzetét, amely a jobbágyokétól nem sokban különbözött.

Illyés Gyula *A puszták népe* című könyvében olvassuk:

> Az urak, a földbirtokosoktól le a gazdasági gyakornokig, szabadon rendelkeztek a cselédnek nemcsak a két kezével, hanem egész testével, s ez ellen nem lehetett apellálni. Nincs is. A gazdasági tisztek, de még a cselédházakban főlcserepedett parancsolók is... majdnem minden lányt berendelhetnek magukhoz, ha akarják. Régi, köztudomású, háborítatlan rendben folyó, hagyományos, szinte már idilli jelenség ez...[1]

Másutt a következőképpen ír:

> Arculcsapásban a pusztai 30—35 éves koráig részesül. Azután rendszerint csak hátulról kap a tarkóra, vagy a nyakba, de leginkább csak egyet... Az öregekkel szemben az ember lehetőleg módjával folyamodik a közvetlen fegyelmezéshez. Hatvan éven túl legtöbb már a kézemelésre elsírja magát. Nem az ijedtségtől, hanem a megaláztatás miatt. Akkorára érik meg ugyanis bennük az emberi méltóság tudata[2]

---

[1] Illyés Gyula: *A puszták népe* 142—43. l.
[2] *U. o.* 92. l.

Mi ez, ha nem valódi, hamisítatlan középkor? A XX. század második negyedében! Európa szívében!

A magyar reakció görcsös ragaszkodása a latifundiumok rendszeréhez csak mint nemzetgyilkos politika bélyegezhető meg. A feudális birtokviszonyok elsorvasztják az országot. Elavult, túlélt, a nemzet többségének érdekeivel régesrég ellentmondásba került viszonyokat nem lehet mesterségesen fenntartani anélkül, hogy az meg ne bosszulná magát. Büntetlenül egyetlenegy ország vagy nemzet sem helyezkedhetik szembe a fejlődéssel.

Mezőgazdaságunk az utolsó félévszázadban jóformán semmit nem fejlődött: gabonatermelő ország létünkre egy-egy holdból csak egyharmadát tudjuk kihozni annak a termésnek, amit Hollandia vagy akár a sokkal rosszabb természeti adottságokkal rendelkező Németország kihoz. A nagybirtokrendszer konzerválta a magyar mezőgazdaság túlnyomóan gabonatermelő jellegét, csökönyösen kitartott a külterjes szemes termelés mellett, aminek következtében a magyar mezőgazdasági munkaerőnek 30%-a parlagon maradt és a falusi tömegek megélhetése ázsiai színvonalra süllyedt. A feudális nagybirtokrendszer fenntartása nemcsak a mezőgazdaságra, hanem egész gazdasági életünkre végzetes kihatással volt. Az ipart megfosztotta legbiztosabb alapjától, szilárd, felvevőképes, belső piactól. A magyar népi tömegek rendkívül alacsony vásárlóképessége a magyar ipar fejlődését az ingatag és aránylag szűk lehetőségektől tette függővé. Tőkeszegénységünk és ezzel kapcsolatos eladósodottságunk az első világháborúhoz hasonlítva még súlyosbodott. A magyar gazdaság még sokkal nagyobb mértékben vált a külföldi tőke adófizetőjévé, mint 1914 előtt.

A tömegnyomor (pauperizmus) a városokban és méginkább a falvakban ijesztő méreteket öltött: Magyarország 3 millió koldus országa lett. Az ország 9 millió lakosából nem kevesebb, mint 1 millió volt azoknak a honfitársainknak a száma, akiknek a magyar haza a fennálló népellenes szociális viszonyok mellett nem tudott semmiféle munkát adni. Országunkban, amelyet méltán neveznek Európa éléstárának, a lakosság nagy többségének a táp-

lálkozása messzi a többi ország lakosságáé mögött maradt és nem érte el azt a minimumot, amennyi az erőfenntartáshoz szükséges.

Az ország cukorfogyasztása a nyugateurópai országok cukorfogyasztási átlagának csupán csekély hányada, 25%-a. A magyar népi rétegek táplálkozási viszonyaira vonatkozó kutatásainak eredményét egy konzervatív szerző a következőkben foglalta össze:

> Az alsóbb városi néprétegek táplálkozása sem mennyiségileg, sem minőségileg nem kielégítő. Kisebb értékű tápanyagot fogyasztanak... Táplálkozásukban a hús és gyümölcs alig szerepel. Falusi népünk hiányos táplálkozásának alapoka a szegénység, melynél fogva a rossz kereseti viszonyok miatt a földből kitermelt összes élelmiszereit és állati termékeit is eladni kényszerül. A tipikusan magyar konyha erősen fűszeres, paprikás volta is tulajdonképpen ebben találja magyarázatát: az erős fűszerek tulajdonképpen az éhségérzet csillapítását célozzák. Falusi népünk táplálkozása általában vitaminszegény és a gyermekek táplálkozásánál vaj- és tejhiány még jobban észrevehetővé teszi a vitaminhiányt, amely a meglehetősen elterjedt angolkórral és tuberkulózissal szemben az ellenállóképességet erősen csökkenti. Meglepő népünknél a gyümölcs- és zöldségfélék mellőzése is. Ezeket népünk általában luxusnak vagy torkoskodásnak tekinti... különösen szembetűnő a falusi ifjúság helytelen és elégtelen táplálkozása.[1]

Az ország legkülönbözőbb vidékein lefolytatott vizsgálatok azt mutatják, hogy a harmincas évek elején a gyermekek pestkörnyéki falvakban napi 800—1000 kalórián éltek. Szeged környékén a városi gyermekek 88 százalékának, a tanyai gyermekek 98 százalékának az étkezéséből hiányzott a gyümölcs. Ugyancsak Pestkörnyéken végzett kutatások mutatták, hogy a gyermekek 46 százaléka üres folyadékot vagy száraz kenyeret reggelizett. És így tovább a végtelenségig.[2]

A reakció nemzetgyilkos szerepét egész ijesztő mez-

[1] Gortvay György: *Gazdasági válság, néptáplálkozás és közegészségügy.* (Magyar Szemle, 1935 dec. 291. l.)

[2] *U. o.* 295 l.

telenségében mutatja a születések számának megdöbbentő esése. A népszapordás az ellenforradalmi korszakban 1920-tól 1937-ig, tehát 17 év alatt nem kevesebb mint 37 százalék csökkenést mutatott. (1920-ban a születési ezrelék 31.4 volt, 1937-ben már csak 19.8.)

Az ország szociális struktúrájának egyenes következménye volt a jövedelemmegoszlás rendkívül egyenlőtlen volta. A nemzeti jövedelem eloszlása a legszélsőségesebb végleteket mutatta. Így pl.: az 1930—31-es évekről szóló Matolcsy-féle jövedelem-számítások azt mutatták, hogy Magyarország lakossága 81.1 százalékának az évi jövedelme 300 pengőn alul volt, ugyanakkor a megélhetési minimum évi 1.200 pengő. Az ország lakosságának négyötöde tehát a nyomorral küzdött. Amíg a lakosságnak ez a 81.1 százaléka az egész nemzeti jövedelemnek csupán 44 százalékában részesült, a lakosságnak legnagyobb jövedelmű 0.6 százaléka a nemzeti jövedelem 20 százalékát vágta zsebre.

Magyarország egész Európában hírhedt volt a lakosságra nehezedő rendkívül súlyos adóterhektől. Az adózási rendszer ugyanakkor párjátritkítóan antidemokratikus volt. A rendkívül nagy összegre rúgó évi állami adójövedelmeknek kb. egynegyed része származott egyenes adókból, háromnegyed része fogyasztási adókból, azaz olyan adókból, amelyek, mint ismeretes, a dolgozó népi osztályokat különösen sujtják. Az ország alacsony cukorfogyasztása ellenére a magyar állam módját ejtette, hogy a cukoradóból nem kevesebb, mint évi negyvenmillió pengő jövedelme legyen. Nem csoda, hogy a városi és falusi szegénység gyermekei nem nagyon ismerték a cukrot, a nagybirtokosok és tőkések állama kihúzta azt a szájukból.

Már sokkal lágyszívűbb volt ez az állam a nagy vagyonok haszonélvezőivel szemben. Ezeket nevetségesen kis adókkal sujtotta, nem ritkán sok százezres adóhátralékot engedett el nekik. 25.000 pengős vagyon után mindössze 25 — írd és mondd — huszonöt pengő vagyonadót kellett fizetniök a reakciós magyar állam e dédelgetettjeinek.

Ugyan milyen sorsot érdemelt az az állam, amely

leghasznosabb polgárait minden eszközzel nyomorította és ugyanakkor „mentette", becézte, minden eszközzel támogatta a társadalom semmirevaló elemeit?

A rendkívüli magas adókra azért volt szükség, mert óriási összegeket emésztett fel az a roppant méretű erőszak-apparátus, amely az ellenforradalmi magyar államot jellemezte. „A 8 milliós kis Magyarországnak háromszorannyi hivatalnoka van, mint a 20 milliós Nagy-Magyarországnak volt" — állapította meg joggal Károlyi Mihály. Amíg a régi Nagy-Magyarország 9 milliót költött évente a rendőrségre, a forradalom utáni kis Magyarországon a rendőrség évente 40 milliót emésztett fel, egyéb karhatalmi alakulatokkal együtt nem kevesebb, mint 100 milliót.

Sokkal szerényebb helyet foglaltak el az évi költségvetésekben a kultusztárca kiadásai, pedig ezeknek a kiadásoknak is csak egy töredéke ment oktatásügyre. „A magyar népoktatás szégyenletes hajléktalanságáról" volt kénytelen beszámolni maga Klebelsberg.

> Báró Eötvös az általános iskolakötelezettséget 1868-ban hozta be — írja a Bethlen-kormány kultuszminisztere. — Ez az elsőrangú nemzeti szükségletet kifejező törvény megalakítása után 60 évvel is részben még csak papiroson van meg... Az általános tankötelezettség megalkotásától számított 60 év után mégis egy milliónál több hat évnél idősebb analfabétával állunk szemben, a nyolc milliós nemzet egynyolcadával.[1]

A tudatlanság istápolása a magyar uralkodóosztályok egyik legfontosabb eszköze volt reakciós hatalmuk fenntartására. Legszívesebben kínai fallal zárták volna el a magyar népet minden haladó áramlattól. A szellemi élet hallatlan süllyedése jellemezte ezt a korszakot, mind az irodalom, mind a művészet, a tudomány, a sajtó terén. A Horthy-reakció mindent megtett, hogy az ország polgáraiból a meglevő népellenes rendszer engedelmes eszközeit nevelje. Ebből a szempontból a tudományok eredményeinek és a világeseményeknek hű ismertetése tényleg veszedelmes lett volna.

---

[1] Klebelsberg Kunó: *Neonacionalizmus*. 1928. 10. 206. és 164. l.

A reakció olyan egyéneket igyekezett nevelni, akiknek „nyakkendő a járom". Ami az értelmiséget illeti, ez nem kis mértékben sikerült is. Ez az értelmiség nem értette meg Petőfit és Adyt, nem is ismerte őket igazán, nem vett tudomást József Attiláról, hogy a világirodalom nagyjairól ne is beszéljünk. Megelégedett azzal, hogy egy sötét rendszer bárgyú oszlopa legyen.

Ami a Horthy-reakció által kiépített politikai rendszert illeti, annak vezéreszméje a magyar uralkodóosztályoknak a forradalom megismétlődésétől való halálos rettegése volt. A magyar ellenforradalom teremtette meg az első fasiszta diktatúrát Európában Horthy, Teleki, Kállay és a többiek nem egy ízben kérkedtek azzal, hogy a „szegedi gondolat" a fasizmus úttörője volt.

A Horthy-reakció tényleg fasiszta típusú politikai rendszer volt: a polgári szabadságjogok lábbaltiprása, a szociális és nacionalista demagógia, az antiszemitizmus, minden haladó gondolat elnyomása, a magyar nemzet legjobbjainak elpusztítása vagy elüldözése jellemezték.

Ennek a *nemzeti* voltával annyira kérkedő reakciós uralomnak eredményeképpen a magyar nép fiai a magyar hazában kevesebb politikai joghoz, kisebb darab kenyérhez, kevesebb iskolához, kórházhoz és általában kevesebb szociális védelemhez jutottak, mint a kisebbségi sorban élő magyarok Csehszlovákiában vagy akár Romániában és Jugoszláviában is.

Különös féktelenséggel nyilvánult meg a Horthy-reakció gyűlölete a magyar nép gazdaságilag legfontosabb, politikailag legfejlettebb rétege, a magyar munkásság iránt. Magyarország ipari munkássága Európa legjogfosztottabb, legkönyörtelenebbül kizsákmányolt munkásosztálya volt. A magyar reakciósok a munkásságban kérlelhetetlen ellenfelüket ismerték fel és ezért állandó, hol nyílt, hol rejtett harcban állottak vele. Szervezeteit és legöntudatosabb vezetőit társadalmon kívül helyezték, önálló életmegnyilvánulásait minden eszközzel elfojtották. A magyar munkásság jelentős rétegei kénytelenek voltak az országot elhagyni és túlnyomó részükben a demokratikusabb nyugati államokba költözni.

A Horthy-rendszer azzal, hogy a magyar nemzet érdekeit a legkövetkezetesebben képviselő pártot, a Kommunista Pártot törvényen kívül helyezte, szennyes rágalmakkal igyekezett azt a magyar nép tömegeitől elszigetelni, legjobb vezetőit életfelőrlő, hosszú börtönbüntetésekkel sujtotta, sőt gyakran a hóhér kezére adta, a magyar nemzet boldogulásának egyik legfontosabb tényezőjét kapcsolta ki a magyar társadalom életéből.

A nemzeti érdekekre súlyos csapás volt a dolgozó zsidóság embertelen üldözése is. A magyar reakció könyörtelen hajtóvadászatot indított a zsidószármazású szakemberek, orvosok, mérnökök, tanárok, írók és művészek, kereskedők és hivatalnokok ellen. Reakciós „zsidótörvényei" megfosztották az utolsó falat kenyértől, kidobták az utcára a magyar dolgozóknak ezt a rétegét, amely pedig a magyar népnek mind a multban, mind a jelenben nem kevés dicsőséget szerzett. A legnagyobb magyarok, Széchenyi-, Kossuth-, Eötvös-teremtette hagyományok lábbaltiprása volt ez. A zsidótörvények káros kihatása kétirányú volt: nemcsak azokat sujtották, akik ellen irányultak, hanem azokat is, akik „javára" alkották őket. A nem munkával és tehetséggel szerzett, hanem a zsidótörvények következtében elért jó állások, előléptetések, könnyű karrierek, a „strómann"-ok rendszere az egész magyar gazdasági és közéletet demoralizálták és mérhetetlen korrupciónak vetették meg az ágyát. Különösen züllesztően hatottak a zsidótörvények a keresztény középosztályra, melynek erkölcsileg kevésbbé szilárd rétegeit a reakció vak eszközeivé tették. Ismét bebizonyosodott, hogy erkölcstelen törvénynek csak erkölcstelen lehet a hatása.

A munkásság, parasztság és a zsidóság üldözési módszereinek betetőzése voltak a Horthy-teremtette munkásszázadok, a magyar reakciónak ezek az egyedülálló alkotásai. Még a Hitler-fasiszta Németország sem nyúlt hasonló eszközhöz. Toll le nem írhatja az ezekben a munkásszázadokban történt kegyetlenkedéseket: a munkás- és parasztmozgalmak legderekabb harcosainak, a magasképű

zettségű szakértelmiség elitjének tömeges letagozása volt ez.

A Horthy-rendszer reakciós belpolitikájának csak hasonlószellemű külpolitika felelhetett meg. A soviniszta uszítás és a magyar irredentizmus kalandor módszerei (frankhamisítás, politikai merényletek, stb.) Magyarországot az európai reakció állandó tűzfészkévé tették. A magyar reakció egy újabb háborútól várta elvesztett birtokainak és a nemzetiségek feletti uralmának visszaszerzését. Gyűlölete a Szovjetunióval, a világ leghaladottabb országával szemben nem ismert határt. A reakciós magyar kormányok külpolitikájukban állandóan a legagresszívabb és legreakciósabb országokra támaszkodtak. Így a fasiszta Olaszországra és később, Hitler győzelme után, Németországra. Magyarország ezekkel az országokkal együtt új világháború előkészítését tűzi ki célul. A nemzetellenes reakciót egyáltalában nem zavarta az a körülmény, hogy Magyarország egyre inkább elveszti függetlenségét és fokozatosan a német imperializmus függvényévé válik, politikailag épúgy, mint gazdaságilag. Pedig a reakciós kormányok idején nem volt titok, hogy a német fasiszták határtalan fennhéjázásukban a magyart is alsóbbrendű, Ázsiából Európába tévedt, cigányhoz hasonló fajnak minősítették, melynek „új európai rendjük"-ben a politikai, gazdasági és katonai függetlenséggel nem rendelkező, másodrangú nemzetek keserves sorsát szánták.

Mi késztette a magyar reakciós uralkodó osztályokat a Hitler-fasizmus támogatására, ha nyilvánvaló volt, hogy a hitleri Németország a magyar nép szabadságának éppúgy, mint általában a népek szabadságának halálos ellensége? Görcsös ragaszkodásuk gazdasági és politikai hatalmukhoz, ezerholdjaikhoz, rablókartelljeikhez, általában ahhoz a politikai rendszerhez, mely Magyarországot a magyar nép millióinak leírhatatlan nyomora árán tejjel-mézzel folyó Kánaánná tette élősdi kis csoportjuk számára. A magyar népet ezúttal is készek voltak könnyű szívvel feláldozni osztályuk reakciós érdekeinek, mint már annyiszor történelmünk folyamán. A magyar uralkodóosztályok nagy németbarátsága már önmagában éke-

senszóló bizonyítéka volt annak, hogy ezek az osztályok milyen távol álltak a nemzet nagy többségétől. A magyar nép a németekben évszázados ellenségét látja; a klasszikus magyar irodalom remekeiben, a népköltészet alkotásaiban, közmondásokban számtalan nyomát látjuk ennek. „A nép szava, Isten szava" — tartja a közmondás s valóban, a magyar nép eddig mindig súlyos kárát vallotta a nagyurak németbarátságának.

A magyar uralkodóosztályok 1941-ben már másodszor vitték a magyar népet a német imperializmus vak eszközeként véres, pusztító és a magyar nép szempontjából teljesen értelmetlen háborúba. Magyarország a második világháborúban még gyászosabb szerepet játszott, mint az elsőben: az emberi kultúra, haladás, szabadság legádázabb ellenségeivel, a Hitlerfasizmussal szövetkezett a világ valamennyi szabadságszerető népe ellen.

Amíg az emberiség él, gyűlölettel és megvetéssel fog emlékezni arra a hitleri Németországra, amely tébolyult világuralmi terveitől vezettetve, a történelem legrettenetesebb háborújába döntötte az egész világot; tízmilliók pusztulását, százmilliónak gyászt és szenvedést okozva.

A magyar reakció jóvoltából a történelem szégyenpadjára a fasiszta Németország mellé odakerült Magyarország is. Nagyobb gyalázat nem érhette Kossuth és Petőfi népét. A magyar uralkodóosztály hű maradt önmagához, amikor a Szovjetunió ellen indított háborúját nemzeti jelszavakkal igyekezett indokolni. A hazafiság fogalmával soha még rútabbul vissza nem éltek. A magyar néppel mindenáron el akarták hitetni, hogy az ország hálára van kötelezve Hitlernek az 1938—40-es részleges revízióért: a Felvidék egy részének, Kárpátaljának, Északerdélynek visszacsatolásáért. Éppen ellenkezőleg! Ezek a területi nagyobbodások a magyar nép átkává lettek. Rajtuk keresztül sikerült Hitlernek Magyarországot véglegesen a német imperializmus szekerébe fogni.

Súlyos árat fizetett a magyar nép ezekért a területekért, hogy azután újra elveszítse őket és velük együtt rengeteg anyagi és erkölcsi értéket. Ha a Horthy-reakciónak valóban a magyar területek visszaszerzése feküdt volna a

szivén, akkor nem a Szovjetuniót támadta volna meg, amely Magyarországtól egy talpalatnyi földet el nem vett és a trianoni békeszerződést soha el nem ismerte.

A magyar reakciót a Szovjetunió megtámadásánál kettős szempont vezérelte. Az első: halálos osztálygyűlöletük az ellen az ország ellen, amely a maga óriási területén felszámolt a nagybirtokososztállyal és minden földet maradék nélkül felosztott a parasztság között, gyökerestől kiirtott minden reakciót és kizsákmányolást. A magyar földesuraknak állandó memento mori volt a szovjetállam puszta léte. A másik, hogy a világreakció megerősödését remélték, a lehetetlent, t. i. azt, hogy a feudális nagybirtokok történelmileg régen lejárt rendszerét Magyarországon továbbra is csorbítatlanul fenntarthatják, a rajtanyugvó egész reakciós felépítménnyel együtt.

Miként a német plutokrácia világhatalmi törekvései érdekében kész volt lángbaborítani az egész világot, a magyar reakció sem riadt vissza attól, hogy ilyen áron őrizze meg érintetlenül czerholdakon nyugvó hatalmát. A reakciós politika azonban ma már megszűnt reálpolitika lenni. Balga illúziónak bizonyult minden olyan számítás, amely abból indult ki, hogy a történelem kerekét visszafelé lehet forgatni vagy akár csak meg lehet állítani. De nem tud reálpolitikát folytatni egy olyan osztály, amely nem előre-, hanem hátranéz, amelynek törekvései az objektív fejlődés törvényeinek ellentmondanak.

A szovjetellenes háború, amelyet dús zsákmányt hozó, katonai kalandnak képzeltek el, valójában a világfasizmus összeomlását idézte elő. Keservesen csalódtak, mikor azt hitték, hogy Magyarországnak nagyobb áldozatok nélkül hatalmas előnyöket hoz a háború. A „sok kenyeret és kevés vért" jelszóra alaposan ráépült a rideg valóság: a magyar nép sok kenyéren kívül rengeteg vért is áldozott a hitleri imperializmus céljaira, hogy végül is az egész ország pusztító hadszintérré változzék a német határok védelmére.

A tengelyhatalmak blokkjait általában nem valamely igazságos ügy védelme, vagy magasztos eszmék iránti lelkesedés hozta össze: rablók társultak rablási céllal. Európa

legreak jósabb államai tömörültek, amelyeknek egymásközt is volt elszámolnivalójuk, amelyeket csak a közös zsákmány reménye tartott össze, amelyek még egymásközt sem ismerték el az egyenlőség elvét. Németország „szövetségesei", valójában vazallusai, között Magyarország játszotta a legszánalmasabb szerepet. Egyikük sem adta olyan vakon oda mindenét, egyikük sem tartott ki saját nemzetének rovására a hitlerizmus mellett annyira a végsőkig, mint Magyarország, Olaszország, Románia, Bulgária, sőt még Finnország közismerten reakciós osztályai is nagyobb politikai messzelátásról tettek bizonyságot és hasonlíthatatlanul több kötelességérzetet mutattak fel saját nemzetükkel szemben, mint a magyar uralkodóosztályok.

A háború az osztályok és nemzetek nagy próbatétele. Nem véletlen, hogy ezt a próbát a németek mellett éppen a magyar uralkodóosztályok állították ki a legrosszabbul. Azzal, hogy a magyar nemzetet belevitték a világtörténelem legvérengzőbb háborújába, példátlan bűnt követtek el, de még ennél is súlyosabb a felelősségük azért, hogy az országot még az utolsó pillanatban sem tudták kivezetni belőle, hogy megmentsék legalább azt, ami még menthető lett volna.

Mi a magyarázata annak, hogy Horthy és hívei még a huszonnegyedik órában sem tudtak felmutatni annyi erélyt és elszántságot, amennyire a Hitler-Németországgal való eredményes szakításhoz szükség lett volna? Horthy kísérlete 1944 októberében, fegyverszünetet kötni a Szovjetunióval, kétségtelenül azon bukott meg, hogy maga Horthy és hívei félszívvel, határozatlanul tették meg ezt az oly szükséges lépést, nem mertek a demokratikus érzésű antifasiszta népi tömegekre támaszkodni. Pedig a széles népi tömegek mozgósításában olyan erőre tettek volna szert, amelyen Szálasiék minden puccskísérlete hajótörést szenvedett volna. A németek ugyancsak hatalmas, legyőzhetetlen nemzeti ellenállással találták volna szembe magukat.

Mindez nem történt meg. Amilyen könnyű szívvel vitte bele a magyar reakció 1941 júniusában Magyaror-

országot a háborúba, amennyire akkor nem voltak gatlásai és lelkiismeretfurdalásai, éppoly nehéz szívvel és óriási gátlásokkal szánta rá magát Horthy a háború befejezésére, a német fasizmussal való szakításra.

Miért? Mivel magyarázható ez?

A Horthy-rendszer hű maradt önmagához. A magyar reakció nem tudott a német fasizmussal ténylegesen szakítani, ahhoz közte és a német fasizmus között túlmély volt a belső rokonság és a lényegbeli azonosság. *A magyar reakciónak a német fasizmus vereségében önmaga kikerülhetetlen bukását kellett felismernie.*

Mint már mondottuk, a Horthy-rendszer kezdettől fasiszta típusú rendszer volt. Megvoltak persze a maga sajátosságai, amelyek egész sor másodrangú vonatkozásban megkülönböztették a hitleri totális fasiszta diktatúrától (lásd álparlamentarizmus, árnyéletű többpártrendszer stb. Magyarországon). A nagy gazdasági világválság utáni években, a világfasizmus megerősödésével és nevezetesen a magyar-német barátság kifejlődésével párhuzamosan nálunk is egyre inkább erősödött a belső reakció és a fasizmus. Különösen 1938-tól, miután Hitler-Németország Ausztria elfoglalásával Magyarország közvetlen szomszédja lett, a magyar reakció egyre inkább átveszi a Hitler-fasizmus módszereit, egyre jobban hasonul hozzá.

Kétségtelen, hogy a németbarátság mértékének és mikéntjének kérdésében még az uralkodóosztályok táborán belül is voltak bizonyos ellentétek. Nem is lehetett másként. A magyar uralkodóosztályok különböző rétegei szükségszerűen különbözőképpen viszonyultak Hitler-Németországhoz. Ha a Németországgal való legszorosabb gazdasági és politikai kapcsolatok fenntartásáért elsősorban a Németországba való nagyarányú mezőgazdasági exportban érdekelt magyar nagybirtokososztály és a magyar finánctőkének az a csoportja állt ki, amely a legszorosabban együttműködött a német finánctőkével és annak érdekeit képviselte a magyar gazdasági életben, úgy a túlnagy németbarátság ellenzői közé a klérus és a nagybirtokosok legitimista szárnya tartozott. Különös aggodalmai voltak a Németországgal való szoros kapcsolatok tekintetében a

GyOSz által képviselt ipari tőkének is. Ezek az uralkodóosztályok kebelében fellépő belső ellentétek idézték elő a magyar külpolitika hullámzásait és kétkulacsossagát. Mindez azonban nem változtatott azon a tényen, hogy *a magyar reakciós tábor, úgy ahogy volt, az összes fontos kérdésekben tűzön-vizen keresztül együttment a német nácikkal.*

A Horthy-rendszer és a nyilasok közötti ellentétek tagadhatatlanok. Ezek az ellentétek elsősorban külpolitikai jellegűek voltak. A nyilasok, mint Berlin ügynöksége, a magyar állam önállóságára törtek. Azt akarták, hogy Magyarország mondjon le egészen függetlenségéről, váljék teljesen német gyarmattá. Horthyék ezzel szemben az alapjelleget adó németbarátság mellett igyekeztek második vasat is tartani a tűzben.

Másodszor : belpolitikai téren is voltak ellentétek. Az uralmuk ingatag voltát érző magyar uralkodóosztályok féltek minden politikai kísérlettől, amely jelentősebb módszerbeli és személyi változásokkal és fasiszta tömegmozgalom életrekeltésével járt volna. Ragaszkodásuk a magyar „alkotmányhoz", azaz a meglevő állapothoz, abban leli magyarázatát, hogy nagyon jól látták, hogy a magyar reakció egész félfeudális rendszere recseg-ropog és vigyázni kell, nehogy egészen szétessék. Föképpen ellene voltak annak, hogy a nyilasok, ha mindjárt reakciós, fasiszta jelszavakkal is, de tömegmozgalmakat hívjanak életre. Ugyanilyen meggondolásból a magyar uralkodóosztályok semmi áron nem akarták kiadni a közvetlen kormányzást és közigazgatást saját kipróbált, régi embereiknek kezéből. Végül, de nem utolsó sorban, az a körülmény is szerepet játszott, hogy a Horthy-rendszernek számolnia kellett azzal, hogy a totális fasiszta diktatúra bevezetése, a munkás tömegszervezetek feloszlatása, a munkássajtó betiltása stb. a munkásosztály részéről elkerülhetetlenül tömegellenállást váltott volna ki. Ezt eléggé bizonyította Gömbös Gyula totális fasizmus megteremtésére irányuló kísérletének teljes csődje 1932—36-ban.

A magyar reakció levonta a Gömbös-féle „új stílus" teljes kudarcából a tanulságokat. Nem volt hajlandó egy-

szerűen lemásolni a német fasiszta rendszert, mert hatalmának fenntartására alkalmasabbnak találta saját „nemzeti", „magyar" módszereit. A Horthy-reakció ennek ellenére a nyilasokat soha nem tekintette igazán ellenségének, inkább tartalékának, amelyre még rákerülhet a sor. A nyilasok tényleg a magyar reakciós tábor egyik frakciója voltak csupán. Emlékezzünk csak, milyen látszatharc volt az, amelyet a Horthy-rendszer a nyilasok ellen folytatott. Bezzeg a kommunisták ellen és általában a haladószellemű pártokkal és egyénekkel szemben egészen másképp lépett fel a Horthy-állam roppant erőszakapparátusa.

A Horthy-reakció kiadta a jelszót: „Ki kell fogni a szelet a nyilasok vitorláiból", azaz hajlandó volt a nyilasok programmját „kisajátítani" és sajátmaga végrehajtani. Ennek megfelelően a magyar politika Darányi, Imrédy, Teleki és utódaik alatt egyre inkább átveszi a német fasizmus módszereit. Bizonyítja ezt a Darányi-féle reakciós választójogi reform, a főrendiház jogainak kiterjesztése, az országgyűlés jelentőségének korlátozása, a kormányzói hatáskör olyan nagyarányú növelése, hogy az Horthynak csaknem királyi hatalmat biztosított.

A magyar reakciónak a német fasizmushoz való hasonulásáról tanuskodnak a faji álláspontra helyezkedő zsidótörvények, a fasiszta kamarák rendszere, az egykézrendszer és a politikai terror nagymértékű növekedése általában. 1938-tól az egymást követő kormányok a magyar mezőgazdaság és ipar érdekeit egyre inkább alárendelik a német háborús gazdaság szükségleteinek. Engedik, hogy a magyar gazdasági élet uralkodó magaslatai egymásután német kézre kerüljenek, hogy Magyarország egyre inkább német gyarmattá váljék. Hatalmas autonóm jogokat adnak a Volksbundnak, tűrik, hogy a Magyarország területén lakó német nemzeti kisebbség államot alkosson az államban, hogy nyiltan a német imperializmus előőrse legyen a magyar állam területén.

A Horthy-reakció ezzel a politikával előkészítette, sőt egyenesen kikerülhetetlenné tette a Szálasi-uralom bekövetkezését. A Horthy-rendszer egész sor közismert

alakja, mint pl. a magyar főrendiház elnöke, a magyar képviselőház elnöke és más magas tisztségek viselői, a magyar tisztikar vezetőrétegei, egész sor személyiség Horthy közvetlen gárdájából 1944 október 16-án nemcsak nem kísérelték meg az ellenáliást, hanem egész simán és könnyedén, egyik napról a másikra fölesküdtek Szálasira.

A szégyenteljes Szálasi-diktatúra a Horthy-rendszer szerves folytatása, „továbbfejlesztése" volt.

Jöjj el, szabadság!
Te szülj nekem rendet!
József Attila

Hazaárulásnak köszönhette győzelmét 1919-ben a magyar reakció, nemzetpusztító volt egész léte, nemzeti katasztrófa lett a szükségszerű és kikerülhetetlen következménye. A nagyhangú „országmentők", „országgyarapítók" ebek harmincadjára juttatták az országot: véres hadszíntér lett hazánk Hitler-Németország határainak védelmére, a német náciscapatok és a Szálasi-csőcselék szabad prédája. A magyar nép ellen már a kezdet kezdetén, idegen erőkre támaszkodott a reakció és emellett kitartott végig, egész az ország feláldozásáig.

Városaink romokban, letarolt mezők, kirabolt falvak, több mint egymillió halott: íme a reakció huszonötesztendős uralmának „eredményei" az ország határain belül.

Magyarország Hitler utolsó csatlósa, akihez hiába szállottak a nagy Szovjetuniónak, magának Sztálinnak figyelmeztető felszólításai, hogy szakítson idejekorán a fasiszta Németországgal, nehogy az magával rántsa a kikerülhetetlen pusztulásba; Magyarország kiközösítve a szabadságszerető népek világából, a jogosan bizalmatlan szomszédok között: íme a reakció huszonötéves uralmának „eredményei" külpolitikai téren.

Ugyan mire számíthattunk mindezekután? Méltán hihettük, hogy ütött a végromlás órája, hogy a magyar

nemzetet utólérte az a sors, amely mindazoknak a nemzeteknek osztályrészül jut, amelyek a fejlődéssel konokul szembehelyezkednek, az idő szavával szemben süketek maradnak, nem találnak magukban kellő erőt, hogy elavult intézményeiktől és osztályaiktól megszabaduljanak és amelyek ahelyett, hogy a többi nemzettel egysorban menetelnének, ezekkel ellentmondásokba kerülnek és a valóság iránt minden érzéküket elveszítve Don Quijote-i kísérleteket tesznek abból a célból, hogy a történelem menetét visszafelé fordítsák.

A fejlődésre képtelen vagy a fejlődésben visszamaradt nemzeteknél elkerülhetetlen a hanyatlás, majd a pusztulás. A történelemnek előbb-utóbb „kifogy a türelme" velük szemben. Akár erősebb országok rablóétvágyának esik prédájául az ilyen elmaradott és éppen ezért gyenge ország, akár az lesz a sorsa, hogy a haladottabb országok végül is elvesztik türelmüket reakciós szegénylegénykedéseikkel szemben — a történelem mindenképpen keresztülgázol az olyan nemzeten, amely botorul meg akarja akadályozni, hogy a fejlődés törvényei érvényesüljenek. Közismert előttünk, milyen sorsra jutott a hatalmas kínai birodalom a XIX. században. Ez történt a despota Törökországgal, mígcsak nem tért a korszerű reformok útjára. Ez lett volna kikerülhetetlenül Oroszország sorsa is, ha az orosz munkások és parasztok, a bolsevik párt, Lenin és Sztálin vezetésével 1917 októberében nem hajtják végre nagy forradalmukat és nem ragadják ki országukat a reakció és elmaradottság hínárjából.

Nagy, hatalmas birodalmak nem tudták — amennyiben fejlődésükben elmaradtak — kikerülni a hanyatlást és pusztulást, ugyan mi más sorsa lehetett volna a mi parányi országunknak és kis nemzetünknek, főkép, miután lelkiismeretlen urai bűnös, agresszív politikájukkal szinte kihívták a végzetet?

Egyszer és mindenkorra tisztában kell lennünk azzal, hogy igen, Magyarország kikerülhetetlenül elpusztult volna, a költő víziója: „A sír, hol nemzet süllyed el", betcljesült volna, ha nem olyan ellenféllel van dolgunk, mint a Szovjetunió, amelynek bölcs vezetői meg tudták

különböztetni a konkolyt a búzától, a németbarát, reakciós és agresszív magyar vezetőköröket a lényegében szabadságszerető, a németeket gyűlölő, jobbsorsra érdemes magyar néptől. A hatalmas Szovjetunió, a kis népek önzetlen védelmezője, a nemzetek egyenjogúságának előharcosa hatalmas jobbját nyújtotta nekünk segítségül.

A dicsőséges Vörös Hadsereg katonáinak és tisztjeinek ezreit és ezreit áldozta fel, hogy felszabadítsa Magyarországot a német fasiszták igája alól, megnyitotta előtte a szabad fejlődés útját és cserébe csak azt kívánja tőle, hogy ezentúl ne a reakció és a háborús gyujtogatás eszköze, hanem a szabadság és a demokrácia harcosa legyen, azaz legyen azzá, amivé lennie Kossuth és Petőfi tanították: legyen hű legszentebb hagyományaihoz, amelyek kivétel nélkül szabadságszeretetről tanúskodnak — *legyen hű önmagához.*

A Szovjetunió nemcsak azt tette lehetővé Magyarországnak, hogy a multat jóvátegye, hanem azt is, hogy történelmének egész új fejezetét nyissa meg. A Vörös Hadsereg azzal, hogy megsemmisítette a német és magyar fasizmust, a magyar nép kezébe adta önnön sorsának intézését.

A magyar nép nem maradt tétlen. A felszabadulás első pillanatait arra használta fel, hogy küldötteit összehívja az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe, szakítson a német szövetséggel, megindítsa a harcot a fasizmus és a reakció megtestesítői és támaszai, a „belső bitangok" ellen, megkezdje a független és demokratikus Magyarország alapjainak lerakását.

A magyar nemzet egész története azt bizonyítja, hogy a haladásellenes. reakciós osztályok nagy hatalma és befolyása, az elavult intézmények szívós fennmaradása nyomorította meg a magyar népet, hogy végül is egészen tönkretegye az országot. Különösen nagy bűnei vannak a magyar nemzettel szemben a nagybirtokososztálynak, amely a magyar nép két legnagyobb átkának: a feudális birtokviszonyoknak és a németbarátságnak évszázadokon át haszonélvezője és legfőbb támasza volt.

Az országot nyilvánvalóan csak a népi osztályok, a

munkásság, parasztság és a haladó gondolkodású értelmiség együttes erőfeszítése mentheti meg. Ők ma a nemzet vezetésére hivatott osztályok. Azt, hogy ezek a népi osztályok a németek és a fasizmus ellenségei, a független és demokratikus Magyarország őszinte hívei, megmutatta az ezeket az osztályokat képviselő pártoknak: a Magyar Kommunista Pártnak, A Szociáldemokrata Pártnak, a Nemzeti Parasztpártnak és a Független Kisgazdapártnak Függetlenségi Frontba való tömörülése és harca a hitleri háború ellen.

Miután a Vörös Hadsereg felszabadította Magyarországot, a magyar nép hozzálátott, hogy végre elvégezze azt a munkát és győzelemre vigye azt a harcot, melyet száz évvel ezelőtt az 1848-as szabadságharc nemzedéke, Kossuthtal és Petőfivel az élén, kezdett meg.

A német elnyomók és a magyar reakciós erők sok évszázados szövetségesek, ezért a nemzeti ügy és a haladás ügye függetlenségi harcaink folyamán mindig egy volt és ma is egy. Egy pillanatra sem szabad elfeledkeznünk arról, hogy nemzeti függetlenségünk és gyarapodásunk csak akkor nyugszik biztos alapokon, ha ezt az alapot a reakciós osztályok igája alól fölszabadított demokratikus népi erők alkotják. Ha nemzetnek valaha szüksége volt demokráciára és haladásra, úgy ma a magyar nemzetnek van szüksége rá.

A reakció minden maradványának könyörtelen kiirtása nélkül nemcsak nem tudjuk behozni évszázados elmaradottságunkat iparban, mezőgazdaságban, nemcsak képtelenek leszünk a technikát fejleszteni, a munka termelékenységét fokozni, az ország természeti kincseit feltárni és kihasználni, a lakosság kulturális elmaradottságát megszüntetni, a népi tömegek rettenetes szocialis nyomorát eltüntetni, hanem még az egyszerű újjáépítés feladatával sem fogunk tudni megbirkózni: a reakció, amennyiben erőt és időt hagyunk neki az ellenállásra, mindent latba fog vetni, hogy elgáncsolja törekvéseinket

Nemzeti fennmaradásunk érdekében olyan szükségünk van a demokráciára, mint a levegőre, még más szempontból is. Csak az ország gyökeres átépítésével, a

demokrácia szellemében szüntethetjük meg a szomszédainkban velünk szemben felgyülemlett bizalmatlanságot és lehetünk a szabadságszerető népek közösségének egyenrangú tagjává.

Ha mindezt figyelembe vesszük, akkor megértjük, hogy miért elsőrangú nemzeti érdek ma a népi demokrácia megvalósítása, miért hazafiúi kötelesség ebben a munkában minden becsületes embernek minden erejével kivenni a részét.

A fasiszták és a reakciósok nemzetgyilkosok és hazaárulók és ennek megfelelően kell velük elbánnunk. Rossz hazafiak s akarva-nemakarva, vétenek a magyar nemzet érdekei ellen azok, akik a fasizmus és a reakció elleni harcot mérsékelni akarják, akik menteni igyekeznek, tisztára akarják mosni a reakció egyes alakjait és intézményeit. Mert akinek igazán fáj az ország pusztulása, aki igazán egész lelkével akarja a magyar nép boldogulását, az nem bocsáthat meg azoknak, akik oly kimondhatatlanul sok szenvedést hoztak az országra és a népre.

Ma minden belső és külső előfeltétele megvan annak, hogy a magyar nép évszázados harcát a független és demokratikus Magyarországért véglegesen diadalra vigye. A magyarság a győzelemnek két olyan döntő tényezőjével rendelkezik, amelyek eddigi szabadságharcai folyamán a multban végzetesen hiányoztak.

1. A magyar nép összes függetlenségi küzdelmeinek a multban a *magárahagyottság*, az elszigeteltség volt tragikus kísérő jelensége. A magyar nép szabadságharcaival eddig mindig egyedül maradt, nem volt kire támaszkodnia, senkitől sem kapott hathatós támogatást s így vereséget kellett szenvednie.

Ebben a tekintetben ma a helyzet gyökeresen megváltozott.

Ha eddig a magyarság minden szabadságtörekvése megtorpant a többi európai ország ellenséges magatartásán vagy közönyén, ma függetlenségéért és a demokrácia győzelméért küzdő népünk számíthat a szabadságszerető népek és elsősorban a hatalmas Szovjetunió barátságára és támogatására. A reakciós politika megszűnt reálpoli-

tika lenni, *ma a demokratikus, haladó politika az egyetlen reálpolitika.*

2. A magyar függetlenségi mozgalmak sikertelenségének másik főoka a multban abban rejlett, hogy az ország polgári fejlődésben való általános elmaradottságának következtében a nemzeti küzdelmeket nem az arra hivatott osztály, a föltörekvő polgárság vezette a parasztsággal szövetségben. Ilyen polgárságunk ugyanis nem volt. Városaink csenevész és csaknem kizárólag német polgársága nemzeti bajainkkal közömbösen, sőt ellenségesen állott szemben. A függetlenségi mozgalmak élére feudális vagy feudális eredetű rétegek kerülnek; a nemességnek a polgári fejlődés útjára lépett, a feudalizmus és abszolutizmus ilyen vagy olyan mértékű eltakarításában érdekelt csoportjai.

Ez különösen áll az 1848—49-es szabadságharcra, de bizonyos mértékben érvényes a Zrínyiek és Rákócziak szabadságmozgalmaira is. A nemzeti függetlenségért vívott harc Magyarországon egyidejűleg szükségszerűen az abszolutizmus és feudalizmus elleni harc is volt. Ezt a harcot feudális eredetű osztályaink következetesen végigharcolni nem tudták, amibe azután a nemzeti ügy is belepusztult. Emlékezzünk arra, hogy Rákóczi szabadságharcát egész sor más, ugyancsak az ország elmaradottságából fakadó okon kívül, elsősorban az buktatta el, hogy Rákóczi, de főkép főnemesi vezérkara nem volt hajlandó a magyar jobbágy sorsán lényegesen változtatni. Az 1848—49 es szabadságharc bukásának belső oka ugyancsak a feudalizmus elleni harc következetlensége volt. Nekünk 1848-ban nem volt még girónde-unk sem, nemhogy jakobinusaink lettek volna, akik a feudalizmussal forradalmi kérlelhetetlenséggel felszámolva, a nemzeti ellenállást legyőzhetetlenné tették volna. Általános elmaradottságunk, nevezetesen egy életerős és öntudatos nemzeti burzsoázia hiánya elbuktatja szabadságmozgalmainkat, nemzeti függetlenség híján viszont lehetetlen az ország elmaradottságának végetvetni. Varázskör volt ez, amelyből nem volt kiút.

A magyar nép helyzete ebben a tekintetben is gyökeresen megváltozott. Magyarországon az utolsó évszázad

folyamán aránylag fejlett, erősen koncentrált, jól szervezett munkásosztály alakult ki. A magyar munkásosztály politikai iskolázottság és harckészség tekintetében nem maradt el Európa többi munkásosztálya mögött. A magyar munkásság jelentős tömegszervezeteket teremtett magának és hatalmas politikai tömegsztrájkjaival már a század elején bebizonyította, hogy a magyar gazdasági és politikai élet el nem hanyagolható tényezője. Szervezettsége, sőt egyszerűen számaránya következtében is jelentős súlyra tudott szert tenni a nemzet életében. A magyar szervezett munkásság magasfokú politikai érettségéről tesz tanuságot az a körülmény, hogy semilyen fasiszta demagógia nem tudott rést ütni a sorain, soha egy pillanatra nem adta be a derekát, mégoly tetszetős reakciós szólamoknak sem. A terror sem tudta megtörni és a negyedszázados reakció legféktelenebb dühöngései közepett is megőrizte szocialista meggyőződését.

A multtal ellentétben ma a haladó szabadságtörekvéseknek nálunk is van következetes, megalkuvást nem ismerő, áldozatkész, harcos vezetője: a magyar munkásság.

Munkásságunk már többször bebizonyította, nem egy tanújelét adta annak, hogy legnemzetibb osztályunk, a szó igazi értelmében, mely szerint haladó és nemzeti egyet jelent. Az öntudatos munkásság volt Magyarországon a németek ellen irányuló nemzeti ellenállás kezdeményezője, gerince, éltető eleme. A demokratikus Magyarország fennállásának első hónapjai alatt is a magyar munkások a legnagyobb áldozatkészséget tanúsították, amikor bombazáporban, romhalmazoktól körülvéve, éhezve, fázva, a hősiesség ragyogó példáit mutatták a termelésben. A reakció és fasizmus maradványai ellen folytatott harc minden frontján a magyar munkás bizonyult a legkövetkezetesebb harcosnak. A magyar népi demokrácia eddigi legnagyobb diadala: a földreform tető alá hozása és a nemzetellenes nagybirtokososztály végleges felszámolása elsősorban a magyar munkásosztály és a Magyar Kommunista Párt halhatatlan érdeme.

A magyar népi demokrácia előtt álló feladatok óriásiak, a nehézségek, amelyekkel meg kell küzdenie, szinte

emberfelettiek. A magyar munkásosztály vezetőszerepe mind a gazdasági, mind a politikai életben a legfőbb biztosítéka annak, hogy a nemzeti ügy és a haladás ügye ezúttal véglegesen és visszavonhatatlanul győzedelmeskedni fog országunkban.

E győzelem következményeként a magyar nép előtt a fejlődés beláthatatlan távlatai nyílnak meg. Magyarország együtthaladása az általános európai fejlődéssel, ami Mátyás király halála után megszakadt, újra valósággá vált. *A magyar nép elmaradottsága egyáltalában nem örök törvény.*

Maga a történelem a multban nem egy tekintetben mostoha volt a magyar néphez: a világkereskedelmi utak eltolódása a XV. század végén Kelet- és Középeurópából nyugatra, a török iga, az osztrák gyarmati elnyomás, Magyarország beékeltsége a reakciós cári Oroszország és a porosz militarista szellemtől áthatott imperialista Németország közé végzetesen gátolták fejlődésében a magyar népet. 1917 óta Kelet-Európában egy gazdasági, politikai és kulturális tekintetben a haladás élén járó nagyhatalom áll: a Szovjetunió, amelynek lényegéből következik, hogy mentes minden imperialista törekvéstől, önzetlen barátja és védelmezője a többi nemzetnek, legyen az nagy vagy kicsi. A szovjetunió hatalmas lökést ad egész Kelet-Európa s így Magyarország fejlődésének is. Lerázva a reakció béklyóit, barátságban és a legszorosabb politikai és gazdasági kapcsolatban a Szovjetunióval, hazánk aránylag rövid idő alatt behozhatja évszázados elmaradottságát és a haladásban vezető országok soraiba emelkedhetik.

Ennek a nagy célnak elérésére szólítja harcba, munkába az öntudatos munkásság az egész nemzetet. A harc kemény, a munka fáradságos lesz. E harcból és munkából kivenni részünket: *ime az igaz hazafiság az adott történelmi pillanatban.*

TARTALOM

I *Az igaz hazafiság*

A népellenes osztályok álhazafisága 7
Mi a haza? 11
A sovinizmus nem hazaszeretet 17
Az igazi nemzetfenntartó osztályok 20
Nemzeti érdek és osztályharc 28
Nemzetköziség és hazaszeretet 31
A tudományos szocializmus és a nemzetiségi kérdés 38

II. *Nemzetfenntartó és nemzetellenes erők harca a magyar történelemben*

A magyar uralkodóosztályok Mohács előtt . . . 47
Mohács után 61
A magyar urak és a német elnyomók szövetsége a magyar nép ellen 65
A kuruc felkelés 67
A szatmári béke után 72
A szabadságharc 78
Negyvennyolc után 82
A magyar uralkodóosztályok hazaárulása 1918—1919 ben 89
Az ellenforradalom győzelme után 97
A nemzetpusztító Horthy-rendszer huszonöt esztendeje 101
A megújhodás útja 119

ANDICS ERZSÉBET

Ellenforradalom és bethleni konszolidáció

MÁSODIK KIADÁS

*

A KITŰNŐ MARXISTA TÖRTÉNETÍRÓ VILÁGOSAN RAJZOLJA MEG A MAGYAR NAGYBIRTOKOSOK ÚTJÁT, MELY AZ ORSZÁGÁRULÓ ELLENFORRADALOMTÓL A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ KATASZTRÓFÁJÁHOZ VEZETETT

*

SZIKRA KIADÁS

9.— Ft

TUDOMÁNY ÉS HALADÁS

A Szikra nagysikerű könyvsorozata

Minden kötete egy-egy magyar vagy külföldi tudós alapvető munkáját tartalmazza, közérthető előadásban

1. Rudas László: **Marxizmus és természettudomány**
2. Marcel Prenant: **Darwin**
3. Andics Erzsébet: **Munkásosztály és nemzet**
4. Georges Sadoul: **Az atom titka és hatalma**
5. Molnár Erik: **A szocializmus történetéből**
6. J. B. Haldane: **A marxizmus filozófiája és a tudományok**
7. Szabó Árpád: **Sokrates és Athén**
8. Sz. I. Vavilov: **Isaac Newton**
9. Alexits - Fenyő: **Matematika és dialektikus materializmus**
10. N. A. Dobroljubov: **Orosz realizmus** (Goncsárov, Turgényev és Osztrovszkij)
11. James S. Allen: **A monopolkapitalizmus és a béke**
12. Ch. Hill: **Az angol forradalom 1640.**
13. Thomson-Klingender: **Marxizmus, költészet, művészet**
14. Clark: **A vadembertől a civilizációig**

ELŐKÉSZÜLETBEN:

15. Labérenne: **A világok keletkezése**
16. Politzer: **A filozófia alapelemei**
17. M. Prenant: **Biológia és marxizmus**
18. M. Cornforth: **Tudomány az idealizmus ellen**
19. Timirjazev: **Történelmi módszer a biológiában**

SZIKRA KIADÁS